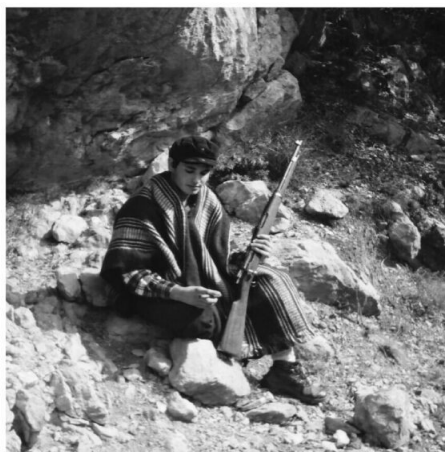

OMBRES AL BOSC

HISTÒRIA DELS MAQUIS

pseudònim: Maqui

OMBRES AL BOSC

HISTÒRIA DELS MAQUIS

“Avui o demà sé que he de caure. Les lluites com les nostres reclamen víctimes. No es pot pensar a salvar la vida sempre. Si se sobreviu, es té sort. Si es mor, llavors és un deute ja pagat. Fins al present la mort m’ha respectat, si ve aquí o allà, tant me fa.”

Ramon Vila “Caracremada”

AGRAÏMENTS

Adelina Mestres (Testimoni del moment)
Albert Ribes (col·laborador)
Ajuntament Espolla (col·laborador)
Ajuntament Sant Celoni (col·laborador)
Alejandro (ex policia nacional)
Anna (col·laborador)
Argemiro Ferrer (historiador de Sant Celoni)
Arthur Ribes, (col·laborador)
Carme Fernández (col·laborador)
Gerard Sardeña, (professor d'història Institut de Vilafant)
Jaume Fàbrega (col·laborador)
Jimmy Colomer (Testimoni del moment)
Joan B. Culla (Historiador U.B.)
Joan Carreres (Testimoni del moment)
Jordi Font (Director del Museu de l'Exili)
Jordi Guillemot (expert)
Josep Prats (Testimoni del moment)
Josep Tejido (Historiador d'Espolla)
Laia Pineda (col·laborador)
Lluis Patiño (ex Guàrdia Civil.Membre dels “desplegaments especials” de Barcelona)
Lluis Puignau (col·laborador)
Mercedes Yusta (Historiadora U.París)
Miquel Serrano (Historiador del Museu de l'Exili)
Nacho Cardero (Periodista de El Confidencial)
Pere Plans (Testimoni del moment)
Roser (Historiadora de l'Àmbit de Recerques del Berguedà)
Sílvia Carceller (professora d'història Institut Malgrat de Mar)

ÍNDIX

Introducció.....	p. 8
Part Teòrica:	
1.Iniciació al maquis.....	p.11
1.1 La paraula “maquis”	p.11
1.2 Qui eren els “maquis”?.....	p.11
2.Els “maquis” a Espanya.....	p.12
2.1 Els grups principals.....	p.12
2.2 Les seves ideologies.....	p.14
2.3 La nova “Reconquesta” (operació a la Vall d'Aran).....	p.15
3.Els “maquis” a Catalunya.....	p.16
3.1 Els inicis de la lluita guerrillera.....	p.16
3.2 La ideologia.....	p.17
4.La “política” de la CNT.....	p.18
5.Homes de llegenda.....	p.21
5.1 Quico Sabaté.....	p.22
5.2 Marcel·lí Massana.....	p.32
5.3 Josep Lluís Facerías.....	p.39
5.4 Ramon Vila Capdevila.....	p.43
5.5 Units per la història.....	p.49
5.6 “Morituri te salutant”.....	p.51
Part Pràctica:	
6.”Entre la Història i la Llegenda”	p.52
6.1 Testimonis.....	p.52
6.2 Historiadors i periodistes (experts).....	p.57
6.3 Sindicats anarquistes.....	p.60
6.4 Entrevistes “imaginàries”.....	p.61
7. Les rutes dels “maquis”.....	p.64
7.1 “Uns dies de “maquis”...”.....	p.64
7.2 “Entre matolls...”	p.67
7.3 “La flama es manté viva...”.....	p.68
Conclusions.....	p.69
Bibliografia i Webgrafia.....	p.72

Annexes.....	p.81
I. Glossari.....	p.81
II. Biografies.....	p.85
III. Enquestes i entrevistes.....	p.89
IV. La memòria recuperada.....	p.124
-Homenatges.....	p.124
-Llibres.....	p.125
-"Maquis" al cinema.....	p.126
-Els "maquis" a la premsa.....	p.127
V. Fotos seguint la petjada dels "maquis" a Catalunya.....	p.128

Introducció

Sempre es diu que les grans històries s'han explicat a la vora del foc, en les fredes i tranquil·les nits d'hivern i al caliu de bones amistats. Aquesta no és una excepció. Assegut a la vora del foc, en ple hivern, amb bons companys de cacera, escoltant les històries de la gent gran, d'aquelles muntanyes, va ser on va néixer el meu interès pel tema dels “maquis” i, com a protagonista principal, la d'en Quico Sabaté.

Aquestes converses podien ser simplement les nostres. Però també podria ser que, fora del nostre entorn, altra gent, s'interessés pel tema dels “maquis” i per les seves grans figures. Vaig pensar que seria interessant saber si lluny del nostre refugi, gent d'ara, se sentia atreta per aquestes històries i, sobretot, si encara quedaven persones grans que poguessin dir-me quelcom d'aquella època.

Al mateix temps em preguntava si en els museus, en els arxius, en les biblioteques, dins les associacions culturals i excursionistes, dins les organitzacions llibertàries, romanien vius el caliu de l'acció guerrillera que es va viure durant bona part de la postguerra.

Desitjava descobrir fins a quin punt la llegenda que envoltava els protagonistes d'aquella lluita responien a la realitat històrica tal com es va donar. I fins a quin extrem la llegenda es mantenia amb tota la força que el passat recent li havia atorgat. No pensava en obrir nous camins ni plantejar més debats. Volia quelcom més senzill i proper. Fer meva, mitjançant una recerca personal, la realitat que s'amagava dins la llegenda, donar vida als personatges que l'havien inspirada i, poc a poc, com retrocedint en el temps, sentir-me una mica “maquis”, sentir-me una mica Quico Sabaté.

El Treball es divideix en tres parts: Una primera, de tipus teòric que correspon a la fase de documentació del tema i una segona part, pròpiament de recerca, que mostra en la seva diversitat la investigació realitzada. Hi ha també, l'Apèndix, on s'inclouen diferents apartats complementaris i, evidentment, el Treball té la seva Introducció i les seves Conclusions. No hi falta una Bibliografia, amb llibres clàssics i altres més recents, ni tampoc la Webgrafia que, cada vegada més, esdevé eina fonamental i, sobretot, actualitzada, per a tot investigador.

La Metodologia utilitzada ha estat la següent:

. En la fase de Documentació: la recerca, la lectura i la recopilació de la informació que m'han proporcionat els llibres, els articles i els webs consultats.

. En la fase de Recerca:

He passat enquestes als testimonis, directes o indirectes, que he pogut localitzar i que, convé dir-ho, s'han prestat amablement a contestar-les. Es basen totes en unes qüestions generals, però en alguns casos, hi ha unes qüestions específiques en funció de la persona enquestada. En pràcticament tots els casos he tingut accés directe al testimoni i, en algun cas, he hagut de recórrer molts quilòmetres de camins al mig del bosc per poder contactar-hi.

He realitzat entrevistes a experts (historiadors i periodistes) que han estat investigant i divulgant el tema dels "maquis". Tots han contestat les entrevistes per escrit, però en els casos excepcionals del Sr. Argemí de l'Ajuntament de Sant Celoni, funcionari i historiador; del Sr. Tejido de les bodegues d'Espolla i historiador "amateur" ; del Director del Museu de l'Exili de la Jonquera (MUME) Sr. Jordi Font i del professor de la Universitat de Barcelona Sr. Joan B. Culla han estat entrevistes molt directes, en les quals l'entrevista formal esdevenia una veritable conversa/debat. En el cas del professor Culla, mitja hora d'entrevista telefònica interessantíssima; quasi dues hores de conversa amable i enriquidora amb el Sr. Jordi Font al MUME; algunes trucades molt suggerents amb el Sr. Argemí de St. Celoni i una hora i escaig de cordial xerrada amb el Sr. Tejido al seu despatx d'Espolla.

He passat altres enquestes a les organitzacions CNT (Confederació Nacional de Treball), Joventuts Llibertàries-FAI (Federació Anarquista Ibèrica) i CGT (Confederació General del Treballador) de Figueres però he de dir que ha estat gran el desencís davant la nul·la resposta rebuda de la seva part. Això sí, molt bones paraules.

També he buscat el contacte amb l'Ateneu Llibertari d'Olot mitjançant una sèrie de missatges per Internet però no hi ha hagut cap contesta. Prèviament havia buscat un Ateneu Llibertari a Figueres, que segons sembla va existir fa uns anys però, si va ésser així, no té existència a l'actualitat.

Dins tot el conjunt d'actuacions de recerca realitzades, hi ha tres aspectes que guardaré especialment en el meu record:

La passió amb la qual en Jimmy Colomer parlava de la lluita i dels ideals del seu pare, republicà i resistent de fortes conviccions, mentre m'ensenyava el llibre escrit per la seva mare, italiana antifeixista de fort caràcter que, em va semblar, el seu fill posseeix junt amb les mateixes conviccions paternes.

"El cementiri dels gossos". Aquest nom, dedicat pels franquistes durant molts anys a la part civil del cementiri d'Espolla, on reposaven les restes de les persones d'ideologia laica i que estava separat de la terra "sagrada", que constituïa la part més gran del recinte.

Sentir aquest nom dels meus llavis va representar una extraordinària sorpresa per al Sr. Tejido. Li vaig explicar que, durant la fase de documentació l'havia trobat, tot i que en aquell moment no havia comprès del tot què volia dir.

El primer enterrament d'en "Caracremada" fou amb el cos completament nu i "mirant cap a l'infern", una imatge pròpia del nacionalcatolicisme integrista d'aquells anys.

S'han complementat les enquestes i les entrevistes amb algunes visites realitzades als llocs on es van desenvolupar bona part dels fets explicats i on els personatges de referència actuaren. Aquestes excursions m'han permès fer, a més d'algun contacte humà, un reportatge fotogràfic dels diferents indrets recorreguts. El material aconseguit al llarg d'aquestes sortides em permet parlar d'una "ruta dels maquis" de caire personal i pensar en el seu valor didàctic per a nois/es de la meua edat.

Igualment, he volgut fer una petita tasca de recopilació de material diversos, com ara documentals, pel·lícules, llibres i articles que mostren varis aspectes del tema.

Per facilitar la comprensió, he preparat un Glossari i unes Biografies que milloren tota la història explicada desenvolupada en els diferents capítols del Treball.

Sóc conscient, ara més que al principi, que es tracta d'una temàtica viva encara que potser poc mediàtica, que presenta encara camins per explorar. Descobrint aquesta vitalitat voldria animar als companys que inicien el Batxillerat a seguir-los sense dubtar. Només per posar un petit exemple, es podria fer una recerca a la premsa figuerenca i comarcal de l'època, del seguiment que es va fer de la història dels guerrillers enterrats a Espolla.

Aquest Treball busca continuadors. Tant de bo en trobi.

1. Iniciació al maquis

1.1 La paraula “maquis”

“Maquis” és una paraula d'origen francès que prové del mot cors “macchia”, que significa 'bosc atapeït' o 'vegetació espessa'. “Macchia”¹ vol dir taca, ja que la vegetació forma com una taca en el paisatge, característic de la natura mediterrània. Segons l'Institut d'Estudis Catalans, la paraula té una referència històrica: a França, els maquis van ser els grups de la Resistència francesa que, amagats a les regions poc poblades, boscos o muntanyes, van lluitar contra l'ocupació alemanya d'aquell país durant la Segona Guerra Mundial.

Per extensió, i atenent a aquest significat de resistència contra els feixistes, el terme *maquis* va designar en català també les guerrilles que van operar en territori espanyol contra el Franquisme en la postguerra, acabada la Guerra Civil Espanyola.

1.2 Qui eren els maquis?

Els “maquis”, doncs, eren els grups armats que van operar en territori espanyol, especialment a la serralada Cantàbrica, als Pirineus, a Catalunya -on l'estructura muntanyosa de la frontera amb França en va afavorir les accions,- País Valencià, Aragó i Andalusia, després de la Guerra Civil per oposar-se a la consolidació del Règim Franquista. El moviment espanyol dels “maquis” era marcadament antifranquista però, a la vegada, mantenia en bona part dels seus efectius una obediència cega cap a la URSS, governada en aquella època per Stalin, que tenia pretensions d'implantació a Espanya d'un govern comunista semblant als que apareixerien a Europa central i oriental a partir de 1946.

Els “maquis” van ser homes amb una sòlida consciència política i social que es van negar a considerar-se vençuts després de perdre la Guerra Civil provocada per la sublevació militar i civil contra la República. La majoria dels “maquis” catalans van ser antics militants anarcosindicalistes que ja havien participat en els seus pobles i ciutats en la defensa de la legalitat republicana en contra del feixisme.

Molts d'ells, fugits a França, van lluitar també amb la Resistència francesa contra l'exèrcit

¹ Veure Diccionari Institut d'Estudis Catalans

nazi alemany, d'on els va venir el nom de “maquisards” o “maquis” que s'utilitzà com a sinònim de guerriller.

Refugiats a França i bons coneixedors del territori, sabotejaren i atacaren fins als anys cinquanta les forces repressives del Règim franquista esperant, inútilment, que una revolta popular i l'ajut de les potències democràtiques acabés definitivament amb la Dictadura.

El moviment va començar just després de la guerra del 1936-1939 i va prendre volada a partir del 1944, quan els aliats alliberaren França del jou dels nazis definitivament: el 6 de juny de 1944 hi va haver el desembarcament de Normandia, que va inclinar a l'oest la Segona Guerra Mundial del bàndol dels aliats.

En aquell moment, molta gent contrària a la Dictadura franquista confiava que la derrota dels feixismes alemany i italià a la Segona Guerra Mundial acabaria portant la caiguda de Franco.

Figura 1

2. Els “maquis” a Espanya

2.1 Els grups principals

Acabada la Guerra Civil espanyola, el dictador Franco no va intentar la reconciliació: hi hagué 450.000 exiliats, 90.000 executats durant la guerra i 41.000 més durant la postguerra per motius ideològics. L'origen de l'exili és la repressió, ja que a molts dels fugits probablement els esperava la mort. Tenien molt difícil fugir a l'estranger. A Portugal, la dictadura feixista de Salazar² els hagués lliurat a Franco i des del 1940 a França, s'haurien trobat amb el règim de Vichy,³ col·laboracionista amb els alemanys.

A Espanya hi predominaven diferents agrupacions guerrilleres, formades per gent diversa que no acceptaven la derrota i buscaven plantar cara al Règim. Les més importants van ser:

-L'Agrupació Guerrillera de Llevant-Aragó: és podria dir que va ser la més important dels “maquis” espanyols. Al principi estava estructurada en tres sectors i, més endavant, passarien a ser quatre a causa de la seva intensa activitat. Cada sector estava format per brigades⁴, batallons⁵ i companyies,⁶ formant una veritable jerarquia militar. La seva distribució era :

- El 5è Sector cobria Conca , part de Terol i de Guadalajara.

- El 11è Sector actuava a Conca, València, Terol i Castelló.

- El 17è Sector comprenia la major part de les províncies de Terol i Castelló.

- El 23è Sector, que actuava en part de Saragossa, Tarragona, Castelló i Terol, va sorgir de la divisió del 17è sector.

Figura 2

² Veure Glossari

³ Veure Glossari

⁴ Veure Glossari

⁵ Veure Glossari

⁶ Veure Glossari

-La regió andalusa va ser de les més actives, existint grups en totes les seves províncies, arribant a comptar amb tres agrupacions guerrilleres simultàniament i, fins i tot, l'embrió d'una quarta. La segona en importància va ser Granada-Màlaga. No només van ser les més importants quantitativament i qualitativa, sinó que van perviure a les altres zones. Tenien un gruix de "maquis" que venien d'haver participat a la Resistència francesa amb un alt grau de consciència i organització política.

-La de Galícia-Lleó era en realitat un escamot molt simbòlic: es va avançar al "foquisme" del "Che Guevara",⁷ en una zona on gairebé no hi havia hagut guerra i on les dificultats feien imprescindible el suport de la població. Actuava a l'oest de Lleó, nord de Zamora, est d'Orense i sud-est de Lugo.

-L'altra agrupació important va ser l'asturiana i és en la que més violència es produí per part dels dos bàndols. El lloc favorit de la repressió franquista va ser Astúries, però també els més decidits lluitadors van sortir d'Astúries; hi ha una col·lisió enorme. Però allà no hi havia cap tipus d'organització; cada partida anava a la seva, sense una estratègia comuna.

Hi havia execucions diàries per part de les autoritats franquistes, convertint-se l'escomesa en un combat personal per part dels lluitadors, una mena de petita guerra civil en la que es multiplicà la violència.

Figura 3

⁷ Veure Glossari

2.2 Les seves ideologies

Les ideologies guerrilleres es corresponien amb les pròpies dels sectors polítics i socials que van defensar al llarg de la guerra la II República.

- La Federació de Guerrilles de Lleó-Galícia va ser una organització guerrillera antifranquista, amb caràcter pluripartidista, si bé amb predomini de socialistes lleonesos i asturians, que va agrupar guerrillers anarquistes, comunistes i socialistes. Fins al 1944, la Federació de Guerrilles de Lleó-Galícia es va mantenir aïllada dels partits i sindicats antifranquistes, tant de l'interior com de l'exterior, creant la seva pròpia línia política. Es va donar la paradoxa que els principals dirigents eren socialistes, tot i que el PSOE com a organització no donava suport a la lluita guerrillera.

- L'Agrupació Guerrillera de Llevant i Aragó (A.G.L.A.) va ser l'agrupació de la guerrilla antifranquista més important que va tenir el Partit Comunista d'Espanya (PCE) dins del territori espanyol durant els anys quaranta .

- A les agrupacions de “maquis” d'Andalusia. hi havia tot tipus d'ideologies, però destacaven principalment els pensaments anarquistes i llibertaris en les agrupacions guerrilleres de Màlaga-Granada.

- A Astúries, hi trobem un gran nombre de “maquis”, els quals, igual que passava a Andalusia, eren de diferents ideologies. Podem observar, que els guerrillers asturians més destacats, eren d'esquerres (socialistes i comunistes).

Figura 4

Figura 5

2.3 La nova “Reconquesta” (Operació a la Vall d'Aran)

La invasió de la vall d'Aran, denominada en clau “Operació Reconquesta d'Espanya”, va ser un intent de la Unió Nacional Espanyola (UNE)⁸ l'any 1944 d'establir un govern

⁸ Veure Glossari

provisional espanyol de la República presidit per Joan Negrín⁹ a la vall d'Aran, mitjançant un atac d'un grup de guerrillers espanyols a l'exili, que col·laboraven amb la Resistència francesa. L'objectiu era aconseguir el reconeixement internacional. S'esperava la participació de la població, fet que no es va produir.

El Govern Franquista, preveient una invasió aliada des de França, havia encarregat a Rafael García Valiño, Cap de l'Estat Major de l'Exèrcit, la defensa de la frontera franco-espanyola, ajudat pels generals José Moscardó i Juan Yagüe, comptant amb uns 50.000 homes.

Jesús Monzón, home fort del PCE¹⁰ a França, dirigia la resistència republicana a la França ocupada i intentava reconstruir una mínima infraestructura del partit a Espanya.

Confiat per l'èxit de les accions guerrilleres de resistència contra els nazis, va creure que es podia iniciar una invasió d'Espanya travessant els Pirineus i que derivaria en un aixecament de la població civil.

Paral·lelament, es pretenia instal·lar un Govern Provisional Republicà a territori espanyol, en lloc del de l'exili, que permetria participar amb més pes a les negociacions i pactes imminents amb els aliats en finalitzar la Segona Guerra Mundial.

Per preparar la invasió, els guerrillers, uns 13.000 veterans de la Guerra Civil espanyola i de la Resistència francesa, es van desplaçar als punts de reclutament a Foix i Tolosa; d'entre ells es van presentar, entre 4000 i 7000 voluntaris per formar part de l'operació.

El 19 d'octubre de 1944 uns tres mil homes penetraven a la vall. Sense suport popular, el fet que el Govern Franquista espanyol estigués a l'aguait d'un possible atac i la manca d'armament pesat, els impediren prendre si més no Vielha o el port de la Bonaigua, de forma que les tropes franquistes rebutjaren fàcilment la invasió.

El 27 d'octubre s'inicià la retirada. Seria l'últim intent de derrotar Franco per la força. Segons les dades oficials, a "l'Operació Reconquesta" van morir 129 guerrillers, 214 van ser ferits i 218 fets presoners, a una bona part dels quals els va ser aplicada la pena de mort.

⁹ Veure Biografia

¹⁰ Veure Glossari

3. Els “maquis” a Catalunya

3.1 Els inicis de la lluita guerrillera

La Catalunya Nord, Girona i Lleida, van ser sempre un camí de pas tant per a les partides que entraven com per a les que sortien. No es pot parlar d'escamots organitzats en els boscos com els d'Andalusia, Astúries, Galícia, Lleó o Cantàbria i tants altres repartits per la geografia espanyola, doncs en aquest cas no va haver-hi emboscades, ni cercols; tot al contrari, l'èxode del final de la guerra va tenir com a sortida la frontera francesa.

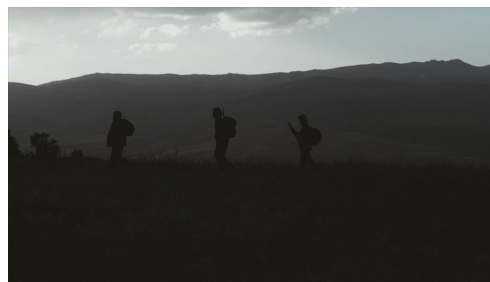

Figura 6

En general, a les muntanyes de Catalunya, no va haver-hi agrupacions guerrilleres permanents com va ocórrer en altres llocs de la península, excepte els intents de crear-ne una a la zona sud-oest de Tarragona, en connexió amb els escamots valencians i aragonesos.

A Catalunya, només hi trobem diferents grups armats, formats normalment per menys de 10 homes, que actuaven pel seu compte o seguint les ordres que provenien d'organitzacions amb seu a l'exili, i en diferents ocasions, van col·laborar amb els altres grups armats d'Espanya. Tot i que eren “poc visibles,” també van tenir un gran paper en la lluita antifranquista. Podem destacar-hi els grups armats d'en Quico Sabaté, anomenat “l'enemic número 1” del Règim franquista; la partida d'en Ramon Vila Capdevila, l'últim “maquis” català; el grup d'acció d'en Marcel·lí Massana; la guerrilla d'en Facerías.... com a més importants, entre altres.

Figura 7

3.2 La ideologia

- La partida d'en Quico Sabaté era d'ideologia anarquista. Va formar primer el grup els Novells¹¹, que més tard va ser anomenat “la partida d'en Quico Sabaté”.
- Un altre grup de “maquis” a destacar és la guerrilla d'en Marcel·lí Massana, igualment d'ideologia anarquista. La seva partida va ser l'única dels “maquis” catalans que, segons es creu, no va patir cap baixa.
- La partida d'en Josep Lluís Facerías era també d'ideologia anarquista. En Facerías va formar la guerrilla anomenada “Partida (de “maquis”) de Facerías”.
- L'últim “maquis” català, Ramon Vila Capdevila, com els altres esmentats, era d'ideologia anarquista. Moltes vegades actuava en solitari.

Com veiem, l'anarquisme era predominant dins els “maquis” catalans. Aquests fet es relaciona amb la importància de la CNT a Catalunya. La ideologia anarquista havia estat la més important dins de l'obrerisme des de la segona meitat del s. XIX al nostre país, Catalunya. L'any 1911 s'havia fundat a Barcelona la CNT, principal nucli dels anarcosindicalistes.

¹¹ Veure Glossari

4. La “política” de la CNT

Les circumstàncies per les que va passar la CNT, a l'exili i a l'interior, influïren molt sobre l'actuació del “maquis”, els quals en molt casos, varen anar per lliure, lluny dels acords dels dirigents. Al 1945, la CNT era l'organització més important de l'exili republicà pel seu número de militants i les seves activitats. Al maig d'aquell any, es va celebrar a París el primer Congrés de Federacions Locals a l'exili i el desembre d'aquell any el MLE-CNT¹² va expulsar el sector minoritari que era partidari de la col·laboració amb el Govern Republicà exiliat.

Al setembre de 1945, la CNT va llançar un manifest adreçat als guerrillers en el qual se'ls demanava que estiguessin atents i, al novembre, es va constituir un Govern Republicà a l'exili presidit per Giralt¹³, qui va sol·licitar la col·laboració de tots els sectors.

Al 1946, els anarquistes van començar a actuar en la lluita guerrillera urbana. L'Agrupació Guerrillera de Catalunya¹⁴ va decidir reestructurar l'aparell militar. Tenien uns 140 militants organitzats i durant el 1946 disposaven de 5 brigades a Barcelona, però a l'octubre van ser dissoltes i reorganitzades en tres grups guerrillers dirigits per Angel Carrero Sancho, més dos grups de “maquis” a Reus i Valls.

Entre el 1946 i el 1947, a tota Espanya van caure nombrosos comitès regionals, provincials i locals, així com centenars de militants. No obstant i, fins a últims de 1947, va seguir la reorganització de la CNT, pràcticament vertebrada amb un nombre de militants adherits que rondaria els 60.000.

¹² Veure Glossari

¹³ Veure Glossari

¹⁴ Veure Glossari

Figura 8

En aquestes dates va començar la decadència de la col·laboració política que s'havia establert dins de l'organització de l'interior a causa del fracàs dels Governos republicans i de la pròpia ANFD¹⁵. La seva conseqüència va ser l'aparició d'una oposició activa al col·laboracionisme amb els republicans, especialment en el si de la FAI i la FIJL¹⁶ d'interior. Tot i la caiguda dels comitès de les dues organitzacions, i dels successius, aquest temps va estar carregat de dinamisme organitzatiu.

Alhora, el Comitè Nacional de CNT a l'interior organitzava i controlava les guerrilles a les muntanyes (" El Maquis ") de Ciutat Real, Llevant, Galícia, Lleó i Astúries. S'intentava crear així un veritable exèrcit de resistència.

Aleshores varen començar l'agitació a la universitat, els cops de mà dels guerrillers del "maquis" i les lluites de la guerrilla urbana a Barcelona encoratjades pel Moviment Llibertari a l'exili.

El clima de lluita es va contagiar a les presons i es van donar formidables aldarulls a Alcalá de Henares, Dueso (Santoña), Burgos, Port de Santa Maria, etc. El Franquisme flaquejava però, a partir de 1947, la repressió es va intensificar amb la detenció de centenars de companys i comitès. Les activitats confederals es perllongarien algun temps però per a finals de 1947, l'impuls de la CNT ja estava trencat.

En aquesta època, el Franquisme ja tenia clar que les democràcies occidentals no anaven a decretar la seva extinció, per la qual cosa va estrènyer encara més, si cabia, la força repressiva. Al poc temps l'ANFD, sense cap rumb, desapareixeria. A l'abril de 1948 seria detingut el setzè Comitè Nacional de la CNT.

¹⁵ Veure Glossari

¹⁶Veure Glossari

Llavors va empitjorar l'acció de la guerrilla urbana a Barcelona animada per grups d'exiliats. Mancats de bases suficients, aquests homes eren sistemàticament delmats i morien en xocs amb la policia, o essent executats a garrot vil o afusellats, com va ser el cas de, entre altres, Josep Sabater, Julio Rodríguez, Pedro Adrover, Manuel Sabater, José López Penedo, etc

El 1952 es va procedir a l'evacuació dels últims contingents d'importància i el 1953 la CNT a l'exili va desautoritzar la lluita armada. Des d'aquest any, els que encara resistien a la muntanya, negant-se a triar entre exili o mort, lluitaven ja gairebé exclusivament per la supervivència.

Intents dispersos van portar el 1956 a la creació de l'Aliança Sindical Obrera (ASO)¹⁷, organització sincrètica que mai acabaria de quallar. Entre 1958 i 1960, l'ASO va col·laborar en les lluites dels miners asturians (de març de 1958); la seva importància va provocar per part del Govern Franquista la declaració de l'estat d'excepció. En la seva banda, a l'exili, CNT¹⁸, UGT¹⁹ i STV (Solidaritat de Treballadors Bascos) van crear l'Aliança Sindical, que aviat va entrar en conflicte amb l'ASO. Per aquesta època apareixerien també les Comissions Obreres (CCOO)²⁰.

A principis dels seixanta, podria dir-se que va desaparèixer definitivament l'esperit de col·laboració que havia aconseguit deixar la Guerra Civil entre republicans i anarquistes, la qual cosa va propiciar que, al Congrés de Limoges, celebrat a l'estiu de 1961, l'escissió confederal a l'exili arribés a la seva fi, amb la integració al Secretariat Intercontinental del sector (minoritari) que havia estat expulsat al 1945 per proposar col·laborar amb el govern republicà a l'exili.

En aquest mateix Congrés es va aprovar la creació d'un organisme secret conegut com a Defensa Interior (DI)²¹, amb l'objectiu de dinamitzar l'acció armada i conspirativa contra el Franquisme i que tenia com a blanc principal l'eliminació del general Franco. DI va quedar formada per quatre coneguts militants exiliats a Europa, dos a America i un a l'Àfrica: per la CNT a Europa, Acracio Ruiz i Cipriano Mera; per la FAI²² i representant a l'exili llibertari

¹⁷ Veure Glossari

¹⁸ Veure Glossari

¹⁹ Veure Glossari

²⁰ Veure Glossari

²¹ Veure Glossari

²² Veure Glossari

a Amèrica i Europa respectivament, Juan Garcia Oliver i Germinal Esglesias; per la FIJL, Octavio Alberola; i representant la CNT a l'Àfrica, Juan Jimeno. Sembla que, fins i tot, es va intentar matar Franco en alguna ocasió.

Però el moviment era ja a les acaballes. L'acció sindical i la política acabaria prenent quasi definitivament el relleu fins a les portes de la Transició.

5. Homes de llegenda

Les actuacions de les partides dels "maquis" més destacades a Catalunya van convertir-se en llegendes populars i en un insomni constant i profund per al Règim franquista a Catalunya. Els protagonistes van ser com hem vist els grups armats de Quico Sabaté;²³ Josep Lluís Facerías²⁴, que va aconseguir una llegenda quasi igual de gran que la d'en Quico Sabaté; el grup d'en Marcel·lí Massana²⁵ que va tenir una gran popularitat i, finalment, la d'en Ramon Vila Capdevila²⁶, un altre dels organitzadors de la resistència llibertària a Catalunya.

- En Quico Sabaté, d'ideologia anarquista, va col·laborar en accions conjuntes amb en Marcel·lí Massana, en Josep Lluís Facerías, en Ramon Vila i amb altres grups armats que actuaren a Saragossa i Madrid principalment. Era un militant de la CNT i de la FAI, que va contribuir a la reorganització dels sindicats de la CNT a l'interior.

- En Josep Lluís Facerías també d'ideologia anarquista, va ser militant de la CNT i de la FIJL, va ser un dels membres més actius en accions i organitzacions de la Joventut Llibertària de Catalunya. Convençut que la lluita armada era la manera més fàcil d'obtenir diners per a la CNT, va formar la seva partida que va col·laborar principalment amb en Quico Sabaté, tot i que al final no es van entendre, ja que tots dos caps de guerrilla, volien dominar l'un sobre l'altre.

- Marcel·lí Massana, igualment d'ideologia anarquista, va ser un afiliat de la CNT. Només va fer accions conjuntes amb l'ajuda d'organitzadors de la CNT i amb la partida de "maquis" d'en Quico Sabaté". Van ajudar-se, en diverses ocasions, amb el famós Ramon Vila, conegut amb el sobrenom de "Caracremada".

²³ Veure Biografia

²⁴ Veure Biografia

²⁵ Veure Biografia

²⁶ Veure Biografia

•Ramon Vila Capdevila, “Caracremada”, d'ideologia anarquista com els altres i militant de la CNT, no volia treballar amb gaire gent. Com a molt, amb un sol home i, alguna vegada, amb pocs més. Va ajudar, en algunes ocasions, a la partida d'en Marcel·lí Massana i a la d'en Quico Sabaté.

Figura 9

5.1 Quico Sabaté

Francesc Sabaté Llopart, anomenat “El Quico”, va néixer el 30 de març de 1915 a l'Hospitalet de Llobregat i va morir a Sant Celoni el 5 de gener de 1960.

Fill de Manel Sabaté Escoda i Madrona Llopart Batlle, fou el segon de cinc germans. Als 10 anys ja manifestava el seu esperit lliure; no assistia a classe a una escola clerical,

Figura 10

per la qual cosa, els seus pares el van internar. Allà va conèixer el “Marianet” que, amb el temps, seria Secretari General de la CNT durant la Guerra Civil.

En Quico s'escapà del reformatori i tornà a l'Hospitalet, promentent als seus pares fer-se un home de profit. Als 11 anys es col·locà com aprenent de lampista. Als 16 anys, es va afiliar al Sindicat d'Oficis Varis de la CNT, i l'any 1932, fundà el grup d'acció anarquista “ Els Novells” (Els Novençans) adherit a la FAI, al costat dels seu germà Josep, el primogènit i altres militants, com a continuació del grup “Els Solidaris”.

Va ser protagonista, encara que no molt destacat per la seva poca edat, en la Revolució Anarcosindicalista de la conca del Llobregat (1932). El grup es va implicar en insurreccions en contra del Govern de la Segona República Espanyola el 1933 i, el desembre del mateix any, va participar en la proclamació del Comunisme Llibertari a l'Hospitalet.

El 1935, Sabaté va rebutjar complir el servei militar, fidel a la seva ideologia anarquista al no presentar-se en ser cridat a files. Aquest mateix any, "Els Novençans" feien el seu primer robatori ("expropiació") a un banc de Gavà, per finançar ajudes a presos represaliats pel règim i les seves famílies. També, el 1935, conegué Leonor Castells Martí, la seva companya. Sabaté, mentrestant, treballà de mecànic en diverses fàbriques de la comarca del Baix Llobregat al costat del seu germà Josep.

Durant el cop d'estat de 1936 que donà inici a la Guerra Civil, en Quico i el seu germà Josep, foren membres del Grup de Defensa i del Comitè Revolucionari de l'Hospitalet. El 27 d'agost, els germans Sabaté sortiren cap al front d'Aragó amb "La Columna dels Aguiluchos"²⁷ de la FAI organitzada per Joan García Oliver²⁸. Sabaté serví com a mestre armer a la Divisió Ascaso.²⁹ Volia fer-se pilot, però aquesta classe privilegiada de combatents estava controlada en la seva totalitat pel PCE, el qual li va impedir realitzar els seus desitjos.

L'any 1938, en plena contraofensiva franquista al front d'Aragó, els combatents anarcosindicalistes foren enviats a missions suïcides pels comandaments comunistes amb l'objectiu de disminuir la seva influència a l'exèrcit. Per això, després de la reconquesta de Terol pels nacionalistes, en Quico i tres companys més van tenir un incident amb un comissari polític, Ariño, comunista, que es negava a facilitar armament a les columnes anarquistes i en Quico va ser acusat de la seva mort. Van desertar, fugint a Barcelona sota la protecció del Comitè de Defensa de les Joventuts Llibertàries i seguint combatent amb la CNT-FAI.

En aquesta època, disparà contra l'especulador Justo Oliveras. El 7 de juny de 1938, acusat d'espionatge pel Servei d'Informació Militar (SIM) dels comunistes, fou empresonat a la Model, on intentà escapar diverses vegades i, finalment, el portaren a la presó de Vic,

²⁷ Veure Glossari

²⁸ Veure Biografia

²⁹ Veure Glossari

d'on sortí a punta de pistola gràcies a l'ajuda d'una dona. Aleshores, conegué un company anomenat Jaume Parés conegut com "l'Abissini" amb el qual realitzarà en el futur algunes accions guerrilleres. Finalment, s'incorporà a la 216ª Divisió de la Columna de Durruti.³⁰

Figura 11

Va ser un dels "maquis" que continuà lluitant després de la fi de la Guerra Civil espanyola el 1939. Després de combatre al Montsec, passà la frontera francesa el 10 d'abril de 1939 per Puigcerdà i fou internat, amb els seus companys de divisió, al camp de Vernet d'Arièja. El desembre d'aquell any, Sabaté és alliberat i destinat a la construcció d'una fàbrica de pols a Angulema; després passarà a una altra de gasògens.

Durant l'ocupació nazi no va participar activament en la Resistència francesa. El 1943 es traslladà amb la seva dona i la seva filla a Perpinyà. L'alcalde de Prades, de filiació anarquista, li facilità una documentació en regla i l'Organització (CNT) li concedí un préstec amb el que comprà les eines necessàries de fontaneria i llogà el Mas Casanova Loubette, al terme de Costoja, a menys d'un quilòmetre de la ratlla fronterera amb la província de Girona.

Des d'aquest punt, Sabaté planificà diferents accions que el van fer famosos. La seva nova ocupació d'agricultor l'obligà a fer alguns viatges a Ceret, Sant Llorenç, Arles-sur-Tech i, finalment, Perpinyà, on l'organització el posà en contacte amb un vell camarada, el Roseta, un altre anarquista d'acció, excombatent de la Columna Durruti. El 1943 va començar a fer incursions clandestines al país i va portar, amb els seus germans Josep i Manuel, la lluita armada principalment al Barcelonès. Al 1945, va constituir un grup d'acció per actuar a Espanya.

És a partir d'aquest moment quan el Quico es convertiria en el guerriller urbà més audaç

³⁰ Veure Glossari

de la CNT-FAI. El seu profund coneixement del terreny, li permetia la fugida cap al seu mas o bé li facilitava la infiltració a Barcelona. A l'octubre va a la seva primera entrada per guiar i protegir una delegació cenetista. L'acompanyaven Jaume Parés Adán "Abissini" i Joan Sales Milió "Roget", responsable aquest últim que Sabaté reprengués el camí de la lluita antifranquista. Van arribar fins a l'Hospitalet, van contactar amb els grups llibertaris, van realitzar diversos atracaments i van alliberar presos a Barcelona i l'Hospitalet. En un dels atracaments van deixar escrit el missatge: " No som atracadors, som resistents llibertaris. Això que ens emportem servirà per donar de menjar als fills dels antifeixistes que han afusellat, que es troben abandonats i pateixen fam. Som els que no hem claudicat, ni claudicarem i seguirem lluitant per la llibertat mentre tinguem un alè de vida"³¹. Es van dedicar a reconstruir punts de suport, tant a Barcelona com en el camp i a distribuir dipòsits d'armes. Aconseguits els objectius, van retornar a França.

Figura 12

De tornada a Barcelona, en Quico, en companyia "d'Abissini", es presentà a l'Hospitalet on, en dos atracaments, obtingueren 90.000 pessetes i una màquina d'escriure. A continuació, reberen l'encàrrec del Comitè de Defensa de la CNT d'alliberar tres companys que havien estat detinguts. El 20 d'octubre, quan eren traslladats a la presó, Sabaté i Rosset, atacaven la parella de la Policia Armada que els custodiava, mentre "l'Abissini" romania al voltant d'un cotxe per facilitar la fugida.

Posteriorment es va presentar a Tolosa, on el Comitè Nacional a l'exili li va encomanar la missió d'introduir a Espanya una important quantitat d'armes per incrementar els grups d'acció. Aquesta vegada amb en Ramon Vila, resident a França des de feia algunes setmanes.

Posteriorment, es produí la detenció a Girona d'un important enllaç. Pels interrogatoris, la policia s'assabentà que el grup d'en Sabaté tenia un punt de suport a Barcelona en una lleteria del carrer Santa Teresa. En Quico, que havia fet el viatge a peu de Girona a

³¹ Marxa homenatge els maquis http://www.sindominio.net/marxa-maquis/article.php3?id_article=25 12/07/2016

Barcelona, on va arribar el 2 de maig, ignorava que la lleteria estava vigilada. Detingut l'amo per la policia, es va poder conèixer la situació dels amagatalls de "l'Abissini", del Rosset i del Quico.

El 9 de maig, en Jaume Parés, entrant a casa de la seva germana, a la Travessera de Gràcia, va ser mort per la policia. Un segon anarquista va ser detingut a l'entrar a la lleteria del carrer Santa Teresa. En Quico i en "Rosset", es van amagar algun temps. El primer va ser a l'Hospitalet on l'esperava el seu germà Josep.

Seguí la seva activitat guerrillera. El seu grup d'acció i les partides romanien el temps necessari per descansar en algun punt de suport, proveir-se d'aliments, deixar o prendre les armes segons els convingués o aixopugar-se en algun amagatall segur, a l'espera del moment oportú per anar, o bé cap a França, o bé cap a Barcelona, el seu camp d'acció preferit.

El novembre de 1948, un tribunal francès el condemnà per tinença d'armament i explosius i fou confinat durant diversos anys a la població francesa de Dijon i també a tres anys de presó. Va aconseguir eludir el seu confinament i captura durant els següents anys i el 1949 va entrar en contacte amb el grup d'acció "Los Maños"³² i amb el grup de Josep Lluís Facerías.

El 2 de març va atemptar contra el comissari Quintela³³ al carrer de Marina a Barcelona. Quintela va estar de sort, encara que el seu cotxe va ser repetidament metrallat. Aquell dia ocupaven el vehicle Manuel Pinol Ballester, Secretari del Front de Joventuts del districte universitari i José Tella. Aquest fet va fer augmentar un gran odi cap els guerrillers per part de Quintela.

La captura de Francisco Sabaté Llopart, va traspasar els límits professionals per esdevenir una veritable obsessió personal. Aquest antic comissari, jubilat a Galícia, el dia que en Quico va ser envoltat i ferit, es desplaçaria a Barcelona amb el seu gos "Bloodhound" per assistir al desenllaç. Era com rematar una tasca inacabada que considerava personal.

El grup d'en Quico va col·laborar en accions conjuntes amb altres guerrillers llibertaris del

³² Veure Glossari

³³ Veure Biografia

“maquis”. A part del d'en Josep Lluís Facerías, amb el d'en Marcel·lí Massana anomenat “Panxo”, i en altres capitals, a més de Barcelona, com Saragossa i Madrid. El seu grup editava una publicació anomenada *El Combat*, portaveu dels grups anarcosindicalistes que es repartia clandestinament a Catalunya en cercles obrers.

Al març queia ferit Josep Sabaté, el qual va ser evacuat a França on es va recuperar. Es va establir a Barcelona un contacte entre en Facerías i en Quico. Facerías i Adrover van col·locar una bomba al Consolat de Bolívia, situat al carrer Girona, nº148. En Quico, junt amb dos homes més, ho va fer al de Perú i de Brasil, situats al carrer Muntaner, nº 273 i a la Rambla de Catalunya, nº 88 respectivament. Era una operació de càstig per haver reconegut aquests països al Règim de Franco.

Al juny del mateix any, fou detingut a França en Quico Sabaté, acusat d'un atracament i no recuperà la llibertat fins al 1955. El 24 de febrer de 1950, en Manuel Sabaté fou afusellat al Camp de la Bota amb 20 anys. Aprofitant l'empresonament d'en Quico a França i l'absència d'en Josep, el juny de 1949, creuà la frontera amb el grup d'en Ramon Vila i poc després d'entrar en territori català, els guerrillers van tenir una topada amb la Guàrdia Civil, en la qual va ser capturat prop de Moià, un dels llocs més segurs juntament amb Banyoles, de la guerrilla llibertària.

El 17 d'octubre de 1949, als 39 anys, morí el seu germà Josep després de ser capturat en una emboscada al carrer de Trafalgar de Barcelona, on va matar un policia. Aquestes morts van afectar profundament la vida d'en Quico. Com a conseqüència de les tortures i de la seva inexperiència en la clandestinitat, el petit dels Sabaté havia facilitat informació a la policia, actitud que li va valer el menyspreu i l'oblit del seu germà.

En Quico al 1955, en contra de la CNT, va participar en l'organització dels anomenats “Grups Anarcosindicalistes” i va continuar la seva activitat, gairebé sense suport orgànic ni logístic, a Barcelona, amb propaganda, accions i atracaments. Entrà a Espanya amb tres companys més. El 3 de maig, els quatre pujaren a un taxi a l'Avinguda José Antonio, amenaçant el taxista amb una pistola i aquest els transportà fins al carrer Mallorca al davant de la sucursal del Banc de Biscaia, del qual van baixar en Quico i dos més. A prop seu una parella de la Policia Armada no s'adonà del que estava passant al banc i, en un instant, es van apoderar de 700.000 pessetes.

Va connectar amb el Secretari del Comitè Regional de Catalunya. L'entrevista va quedar fixada per a les tres de la tarda en un punt determinat del Poble Nou. Astutament, Sabaté, des d'un taxi, va donar unes voltes per la zona de l'entrevista uns minuts abans de l'hora fixada. Quan va arribar el Secretari del Comitè Regional, en Quico es va adonar que algú el seguia. Davant la sorpresa de la seva acompanyant, probablement la Teresa, amb la culata de la metralladora va trencar el vidre del darrere del cotxe i es va disposar a obrir foc contra el vehicle perseguidor. Aleshores, va fer parar el taxi prop de l'Hospital de la Santa Creu, moment que va aprofitar el Secretari del Comitè Regional de la CNT de Catalunya per sortir corrent i desaparèixer. En Quico va muntar la metrallera i recolzat en una cantonada, d'esquena a la paret, esperà l'arribada del cotxe de la policia que l'havia seguit i li disparà una ràfega. El conductor fou ferit. D'aquesta manera, aconseguí escapar a la persecució.

El 28 de setembre, en Franco arribà a Barcelona en viatge oficial. En Quico Sabaté aprofità la importància del dia per utilitzar el seu morter llançador de propaganda. Pujà a un taxi amb finestra al sostre. Explicà al conductor que es tractava de fer campanya a favor del Règim, convidant els barcelonins a anar als actes. i, des del taxi, tirà unes càrregues d'octavetes on es podia llegir: "Poble antifeixista: Són ja massa els anys que suportes Franco i els seus sicaris. No n'hi ha prou amb fer la crítica d'aquest corromput règim de misèria i de terror. Les paraules són paraules. L'acció és necessària. Fora la tirania! Visca la unió del poble! Moviment Llibertari. Comitè de Relacions "

El febrer de 1956, en Sabaté havia presentat l'Aliança Democràtica de Resistència Antifranquista (ADRA), mitjançant la qual s'adreçava a tots els antifranquistes, amb l'excepció habitual dels comunistes, i en la qual s'especificava el seu objectiu: l'enderrocament del Règim.

El 21 de març de 1956 va eliminar un policia que li anava al darrere i, seguidament, va haver de tornar a França. El novembre del mateix any, va tornar novament a Espanya amb l'Àngel Marquès Urdí i l'Amadeo Ramon Valledor. El 22 de desembre van realitzar un atracament a l'empresa Cobertes i Teulades de Barcelona i van aconseguir prop d'un milió de pessetes. En aquesta acció, Marquès Urdí va resultar detingut. Amb moltes dificultats, en Sabaté i en Ramon Valledor, després de romandre amagats durant un mes en un pis de la ciutat, van aconseguir arribar a França al febrer de 1957, acompanyats d'una jove amiga del primer.

Detingut el 12 de desembre de 1957 a França, els jutges el van condemnar a vuit mesos de presó i cinc de confinament. Va passar per penals de Perpinyà i Montpeller i va sortir en llibertat el 12 de maig de 1958. Li quedaven cinc anys de confinament, que va començar a complir a la ciutat de Dijon. Dins de la presó francesa, va decidir continuar la resistència a Barcelona i no fer cas dels consells dels que li demanaven que anés a Amèrica.

Sembla ser que, per aquelles dates, Sabaté va rebre ofertes de col·laboració armada i tàctica per part dels comunistes de Iugoslàvia i també Algèria, però en Quico mai es va fiar dels comunistes per la seva pròpia experiència durant la Guerra Civil i la Revolució i no les va acceptar, sense la conformitat del Comitè Confederal de la CNT. Quan aquest va acceptar l'oferta, en Sabaté ja estava embarcat en la seva última missió sense altra ajuda que els seus propis mitjans i la d'alguns companys de CNT i les Joventuts Llibertàries.

La situació d'en Sabaté era crítica. Al marge d'en Ramon Vila Capdevila, que feia la guerra pel seu compte a les muntanyes catalanes, era l'únic que romania obertament en la lluita. Les xarxes de suport ja no eren fiables i existia la certesa d'una col·laboració estreta de les policies francesa i espanyola amb el propòsit d'eliminar-lo.

Al 1959, en el seu exili a França, va rebre la carta d'un company arrestat a Barcelona i condemnat a 30 anys de presó. Com a home lleial amb les seves amistats i home d'acció, va decidir realitzar una incursió en territori espanyol. Va crear un nou grup anomenat Movimiento Unificado para la Liberación de España ("MURLE").

El 31 de desembre creuà la frontera amb quatre companys: Antonio Miracle Guitart, Roger Madrigal Torres, Francisco Conesa Alcaraz i Martín Ruiz Montoya, però la Guàrdia Civil ja estava avisada. Van aconseguir refugiar-se prop de Besalú, al mas Clarà, on van ser descoberts el dia 4 de gener, després d'evadir les patrulles, primer de la policia francesa i, posteriorment de la Guàrdia Civil apostades al Pirineu. Van ser detectats allà, a causa de la delació d'un servei de la Mota, entre Banyoles i Girona, i allí van ser envoltats.

Només tenien dues opcions: o amagar-se en un bosc o refugiar-se a la masia. La primera hauria estat la millor solució, ja que el mas Clarà els va suposar una autèntica ratera, ja que es trobava situat al fons d'una clotada. Instal·lats allà, van demanar menjar per reparar forces i per avituallar-se per seguir el camí, i tot i veient la misèria en què vivia aquella gent, van enviar la dona a comprar al poble. Malgrat que la bona senyora va complir l'ordre de no delatar-los, ja que tenien el seu marit, la insòlita quantitat d'aliments

que va comprar va aixecar les sospites dels comerciants, els quals van explicar-ho tot a l'alcalde, qui va parlar directament amb la Guàrdia Civil.

En poc més dues hores, van envoltar la masia. La maniobra va ser dirigida pel tinent coronel Rodrigo Gayet Girbal, cap de la Comandància. Dins la masia hi havia molt de nerviosisme i la majoria dels guerrillers volien tornar a França. En Sabaté en tot moment els va dir que ell no retenia ningú, però mentre es decidien, el cercol s'anava tancant. Quan la força pública els va demanar que es rendissin, en Quico va distribuir els seus homes per la planta baixa i el pis, ordenant la jove parella, que s'amagués en un racó.

Figura 13

Va començar un tiroteig que va durar fins les 6 de la tarda-nit. En Quico va dir que s'havia de sortir i tractar de passar a través de les línies enemigues. Van sortir dos, el més jove i un altre, dels quals el jove tornà ferit al braç i a l'altre el va anar a buscar en Quico. Tenia un tret al cap i només cridava, "no surtis Quico, no surtis, que et mataran!!". En Quico que, de tant en tant, treia el cap per la finestra i tirava algun tret, va fer d'infermer. El ferit li va dir que cridés que es rendien i que ell, en Quico, aprofités l'ocasió per escapar. Deia que el deixés estar i que se salvés ell.

En Quico només deia que no, però al final va entrar en raó i va intentar la sortida. Abans d'abandonar la casa, al més jove, després d'embenar-li el braç, el va ajudar a amagar-se al forn de pedra i li va aconsellar que no sortís fins que hagués passat el perill. En Quico va deixar anar primer una vaca i es va protegir amb ella, però la bèstia va caure fulminada a prop de la casa i ell va tornar amb una esgarrapada al coll, se la va curar, i va repetir l'intent amb l'última vaca que quedava a l'estable.

Finalment, després d'un intens tiroteig amb un centenar de guàrdies civils a Palol de Revardit, al Mas Clarà van morir tots els homes de la partida d'en Quico excepte ell. Va aconseguir fugir encara que greument malferit en una natja, una cuixa i en el coll gràcies a

l'última vaca i acabant amb la vida d'un tinent. A partir d'aquí, la història de la seva fugida, es fa cada vegada més increïble. La Guàrdia Civil li perdé el rastre. Ni tan sols va donar resultat la feina d'un gos policia després d'olorar un mocador que en Quico havia perdut. Tot i així, tot apuntava cap a Girona.

Gairebé miraculosament en el seu estat, la nit del 4 al 5 de gener de 1960 va creuar el riu Ter, aigües amunt del Pont de la Devesa de Girona i va arribar a Fornells de la Selva on va pujar a un tren, amb la intenció d'arribar a Barcelona, tot moll i després que ningú l'obris en una casa prop de Fornells. Va amenaçar amb pistola i metrallera al maquinista i al fogoner perquè no paressin fins a la Ciutat Comtal. El maquinista li va dir que era impossible. Els viatgers havien de baixar a les estacions intermèdies i acabarien per accionar l'aparell d'alarma detenint automàticament el tren. D'altra banda, a Massanet-Massanes calia canviar la màquina de vapor per una d'elèctrica. Després d'acceptar-ho, en Quico, que no havia menjat res en dos dies, va confiscar-li el menjar.

Figura 14

En arribar a l'estació, d'un salt va canviar de tren i, sense que els nous maquinistes ho sabessin, es va amagar al sostre del vagó d'equipatges. Descobert pel maquinista, va saltar a un altre ferrocarril, però la Guàrdia Civil ja estava sobre la pista per l'avís dels ferroviaris. A les proximitats de Sant Celoni va saltar del tren en marxa amb la intenció de buscar un metge perquè l'atengués.

En Quico amb prou feines podia mantenir-se dret, degut principalment a la febre i a la gangrena. Un pagès el va portar en carro fins a la casa del doctor Barrios, però es va equivocar de porta i va trucar a la d'en Francisco Berenguer. Aquest, en veure que el foraster portava metralladora, es va posar nerviós i va intentar desarmar-lo. El cap del Sometent local, Abel Rocha,³⁴ l'ex-legionari Pepito Sebina i el guàrdia civil Antonio Martínez van aparèixer a la zona i va començar un violent tiroteig. Va caure abatut a les 8 del matí d'aquell 5 de gener de 1960 amb quaranta-quatre anys pel sotmetent Abel Rocha, al carrer de Santa Tecla de Sant Celoni on, un cop mort, li desfiguraren la cara a trets, de tal manera que ni la seva germana el va poder reconèixer.

³⁴ Veure Biografia

Mentre molts, moltíssims, portaven una vida regalada a França dedicats a l'estratègia de cafè, Sabaté recorria els camins de Catalunya i seguia la seva lluita en la qual res material va aconseguir. La seva dona vivia gràcies al seu treball fregant terres, i ell subsistia al mig de la muntanya o dins la ciutat.

No seria l'únic. Seguint les seves passes i, de voltes, col·laborant amb ell, altres lluitadors s'esforçaven per combatre el Règim franquista.

Figura 15

5.2 Marcel·lí Massana i Vancell

Marcel·lí Massana i Vancell, conegut també per "Panxo", nasqué a Berga el 3 d'octubre de 1918, al carrer Mossèn Huch, número 8, i va morir a Les Bordes-sur-Lez, Arieja (a Occitània), el 21 de maig de 1981. Fou un guerriller antifranquista, fill de Marcel·lí i Concepció, essent el més petit de tres germans. Esdevingué orfe de mare als pocs dies del seu naixement i de pare als cinc anys, quan aquest darrer tingué un accident de treball a Viladomiu. En aquests primers anys de vida, ocupà el lloc de la mare la seva dida Filomena Solé, per qui sempre conservà un gran afecte.

Des dels 7 als 13 anys es va criar sota la tutela del seu oncle Joan Massana, sacerdot a Solsona, i ingressà als Germans de les Escoles Cristianes de la Salle. Més tard, aniria a viure al mas Recaus de Sallent amb el seu oncle Miquel Guitó, a qui ajudaria treballant

com a aprenent d'esmolet. Després entrà a la fàbrica de Can Rodergas de Berga, primer com a aprenent de mecànic i després com a oficial. Als 15 anys ja pertanyia al Sindicat de la Metal·lúrgia de la CNT del Berguedà.

Figura 16

Quan començà la Guerra Civil encara no tenia divuit anys i s'integrà ja el juliol de 1936, al Comitè de Milícies Antifeixistes de Berga.³⁵ A l'agost s'enrolaria a la Columna "Tierra y Libertad",³⁶ que combaté al Front de Madrid, passant després a la Columna "Carot y Castan"³⁷ al Front d'Aragó, on ascendí a tinent de l'Exèrcit de la República el 1938.

Acabada la guerra, les autoritats franquistes el condemnaren a 15 anys de presó. L'any 1942 fou alliberat i exercí de mecànic a Barcelona fins que l'exèrcit el cridà a files, la qual cosa l'empenyí a fugir a l'Alt Urgell. A Organyà i Montcalb treballà de llenyataire i entrà en contacte amb guerrillers amagats, als quals proveí de queviures i orientà.

Les primeres partides rurals d'obediència anarquista a Catalunya es van situar al Llobregat alt i mitjà, on la més famosa durant els anys quaranta fou la seva. Com la majoria dels militars republicans després de la guerra, Massana es va convertir en visitant habitual de les presons, tribunals especials i casernes de la Guàrdia Civil.

Després d'uns anys fent de contrabandista, pel fet de conèixer els camins de muntanya, s'integrà de ple a la lluita guerrillera classificant-se ell mateix com a "bandoler generós". Dotat d'una notable fortalesa física i gran qualitat humana, durant força anys portà de corcoll la Guàrdia Civil i es convertí en una figura molt popular, sobretot al Berguedà, Solsonès i Vallès.

La primera incursió guerrillera la va fer amb set homes, tenint com a base el poble de Tarascon, on es reunien en el "Cafè des Sports", seu de la Federació Local de la CNT i allà es prenia les decisions. Els set homes, conduïts per Massana, anaven armats amb metralladores, armes curtes i explosius, proporcionats per la CNT de Tolosa. Era l'agost del 45 i van passar la frontera, com sempre, pels camins muntanyencs fins al poble de

³⁵ Veure Glossari

³⁶ Veure Glossari

³⁷ Veure Glossari

Espinalbet, localitat d'estiuejants acomodats.

Van entrar a l'església, on Massana, des de la tribuna va adreçar un discurs als feligresos informant-los que farien una recol·lecta, ja que no era just que mentre uns havien de subsistir amb la cartilla de racionament, ells es permetien el luxe d'estiuejar. Van passar la safata i van abandonar sorpresos l'església, després que un feligrès els deixà 12.000 pessetes de donació. Més realista que els "maquis" procedents de França i que ignoraven el que estava passant a l'interior d'Espanya, Massana i els seus companys no es presentaven com a alliberadors del país, sinó com a "passeurs i contrabandistes". Sabia que, per als pagesos atemorits per la repressió, els contrabandistes resultaven menys compromesos que els guerrillers.

El grup es va especialitzar en sabotatges contra les torretes metàl·liques de conducció elèctrica fent servir explosius plàstics i detonadors portats de França. Amb el propòsit d'atacar al Règim, intentaven paraitzar l'economia i alhora advertir la població de l'existència del maquis. L'estiu del 45, a La Nou, van fer volar les torretes d'alta tensió i, més tard, ho van fer a la Plana de Vic. Set vegades sabotejaren la conducció d'energia de les mines de lignit de Cercs; també van fer caure els dipòsits d'aigua de la fàbrica del Berguedà i del Bages. I van volar en tres punts diferents la línia elèctrica que va de Barcelona a Manresa i Vic. Els atracaments econòmics anaven adreçats sobretot a industrials addictes al Règim.

També van fer de guia i enllaç entre dirigents exiliats i persones compromeses a l'interior. La seva fama s'estengué. També van estrenar oficialment una tàctica que llavors repetirien els altres grups d'acció anarquistes i que consistia a realitzar una sèrie d'accions subversives i tornar a creuar la frontera. Acompanyat d'Antonio Torres "Gachas", Jordi Pons "Taràntula", Jaume Puig "Tallaveneres" i José Pérez Pedrero "Tragapanes", entre d'altres, va realitzar nombrosos segrestos, atracaments i sabotatges durant diversos anys.

L'escamot de Massana comptava amb més de cinquanta bases a masies, pobles i ciutats on els acollien i donaven suport. Al mateix temps, rebia informació de militants anarcosindicalistes que arriscaven la seva vida anant als bars sovintejats per la Guàrdia Civil. Gràcies a la seva mobilitat, Massana fou totalment il·localitzable.

L'èxit de les accions del grup de Massana es basava en l'aplicació d'una estratègia molt eficaç: el coneixement del terreny pam a pam que li permetia moure's amb tota seguretat. Tenia la prudència de no fer baixes inútils a la Guàrdia Civil, excepte quan era qüestió de vida o mort, ja que atemptar contra guàrdies civils no era operatiu. El Règim els substituïa

sense problemes i, a més, augmentava la repressió, i era d'altra banda un home molt astut i desconfiat com per a no informar ningú, ni als companys, de l'itinerari a seguir. Així, la partida de Massana, va assaltar l'oficina de la mina de lignits de Cercs, i s'emportà els jornals d'una setmana, acció que va repetir en una altra ocasió.

Figura 17

Va adquirir fàcilment popularitat , sobretot al Berguedà, a causa de les seves accions espectaculars com la d'aquell capità de la Guàrdia Civil de Berga que va jurar no descansar sense haver liquidat en Massana. Assabentat en Massana que l'oficial es trobava al Bar Colon de Berga, se n'hi va anar. El guàrdia civil prenia cafè i copa assegut a una taula. En Massana va prendre un cigaló al mostrador i abans d'anar-se'n va deixar pagada la consumició al capità de la Benemèrita, el qual a l'hora de pagar, es va assabentar que acabava de ser convidat justament per l'home a qui pretenia caçar. El capità va sortir al carrer desesperat, però, lògicament el "Panxo" ja havia desaparegut.

L'escamot d'en "Panxo" va mantenir estret contacte amb els grups d'en Facerias, d'en Quico Sabaté i, especialment, amb el d'en Ramon Vila Capdevila, que col·laborava en algunes accions. L'èxit de l'escamot d'en Massana fou actuar d'una manera indiscriminada.

L'episodi de finals de juny de 1949 a can Flequer va ser protagonitzat pel grup capitanejat per Marcel·lí Massana, integrat pel llegendari Ramon Vila, "Caracremada", a més d'altres com Joan Busquets "Senzill", Jaume Puig "Tallaventres", Antonio Torres "Gachas", Jordi Pons "Taràntula", "El Rana", "El Pometa" i altres guerrillers.

La família de masovers de can Flequer -antics militants anarquistes i amics d'en Massana- van rebre la notificació que el propietari de la finca, el Sr. Fontfreda, regidor de Barcelona i simpatitzant del Règim franquista, aniria a passar uns dies a la masia de la seva propietat. Assabentat en Massana de tal fet, va decidir de segrestar-lo per demanar-ne un rescat. En Pere Fontfreda acompanyat del seu fill, d'un nebot que, en aquell moment, era jutge

del Pont de Vilomara i l'administrador forestal de la finca en Jaume Casajoana, conegut com "Magrans" , van anar fins a Rocafort amb el cotxe de línia i des d'allí es van adreçar, a peu, fins a can Flequer.

Mentre estaven esmorzant a la font del Flequer van ser assaltats i fets ostatges pel maquis. Un cop dins la masia, en Massana i el Sr. Fontfreda negociaren el rescat que haurien de pagar per la seva llibertat. De les cinc-centes mil pessetes inicials es passà finalment a les cent mil que el fill de Fontfreda hauria d'anar a buscar a Barcelona.

Durant el dia, guerrillers i ostatges, van romandre a l'interior de la casa jugant al "tuti" per fer més entretinguda la llarga espera. Abans, però, en Massana havia indicat a en "Senzill" i en "Taràntula" que conduïssin la família del masover (matrimoni i tres fills) a un lloc segur a l'altra banda dels Pirineus. Al capvespre, "maquis" i ostatges, van sortir de la casa per disposar-se a passar la nit al bosc -pràctica habitual i preventiva del "maquis". Aprofitant un moment de descuit, en "Magrans" intentà escapolar-se però va ser descobert i ferit amb trets a la cama i al coll. Es produïren uns moments de desconcert i tensió i algun membre del "maquis" hagués volgut escarmentar dràsticament la seva gosadia. La mediació d'en Massana, però fou decisiva: ordenà que algú anés a la casa a buscar aigua oxigenada i benes per curar-lo. Van passar la nit sense més entrebancs. L'endemà al matí, el fill d'en Fontfreda i un seu cosí van arribar en cotxe fins a can Bitó i des d'allí es van adreçar a peu fins a la finca del seu pare. En Massana va sortir al seu encontre i, al preguntar-li sobre els diners, el xicot respongué:

- "Si a vostè no li sembla malament, preferiria entregar els diners a mon pare, que va ser qui em manà que els portés." ³⁸

En Massana va accedir amb admiració a l'agosarada petició.

Un cop dins la casa, el fill entregà els diners a son pare i aquest els entregà a en Massana tot dient:

- "Teniu, compteu-los a veure si hi ha els cent bitllets." ³⁹

A la qual cosa en Massana respongué:

- "Els diners regalats no es compten." ⁴⁰

³⁸ *Els maquis a can F.* <https://sites.google.com/a/xtec.cat/el-pont-de-vilomara-i-rocafort/els-maquis-a-can-flequer> 22/07/2016

³⁹ *Els maquis a can F.* <https://sites.google.com/a/xtec.cat/el-pont-de-vilomara-i-rocafort/els-maquis-a-can-flequer> 22/07/2016

⁴⁰ *Els maquis a can F.* <https://sites.google.com/a/xtec.cat/el-pont-de-vilomara-i-rocafort/els-maquis-a-can-flequer> 22/07/2016

En Massana però, agafà mil pessetes i les donà al propietari dient-li:

“-Teniu, cinc-centes pessetes que us dec de la partida de cartes que vam fer ahir. Les altres cinc-centes són perquè pugueu arribar a Barcelona sense problemes. Marxeu en pau.”⁴¹

Abans de marxar, en Fontfreda s'avançà per abraçar en Massana i li digué:

“-Per les idees que tenim som enemics, però sou dignes de tot el meu respecte.”⁴²

Els cinc ostatges van marxar en direcció al Pont de Vilomara i els “maquis”, en comptes d'anar en direcció a la frontera francesa com es pensava la Guàrdia Civil, no van marxar gaire lluny ja que al cap de pocs dies van protagonitzar l'episodi de Casasaies.

Pocs dies després dels fets de can Flequer, el grup d'en Marcel·lí Massana tornava a trepitjar terres al sud del Bages amb la intenció de sabotejar línies d'alta tensió. En aquesta ocasió estaven descansant a can Casasaies, prop de Can Flequer, també al municipi del Pont de Vilomara i Rocafort. Mentre el grup de” maquis” es disposava a dinar, el fill petit dels masovers entrà corrent a la casa advertint que tres guàrdies civils es dirigien al mas. El grup s'amagà a les estances del segon pis i la casa restà en absoluta calma. Quan arribaren els civils, un caporal i dos números, demanaren als camperols si havien vist desconeguts pels voltants. La resposta fou, naturalment, negativa i els civils es disposaren a fer una inspecció rutinària de la casa.

Un guàrdia restà a la porta, un altre al peu de l'escala que conduïa al primer pis i el caporal inspeccionà la planta baixa. Quan ho hagué fet, pujà al primer pis i allí hi trobà alguns llibres de la CNT i la FAI, la qual cosa irrità al caporal, que obligà al camperol a mostrar-li el segon pis. La primera habitació a la que entraren era plena de palla, (sota la palla el maquis hi tenia amagat armament). El caporal, amb el fusell a la mà, ordenà al masover que regirés la palla. El pobre home, amb una forca a la mà, obeí l'ordre però amb poca convicció, la qual cosa no va satisfer gens el caporal qui, visiblement enfadat, li recriminà la seva actitud. Finalment, la forca deixà al descobert una metrallera. Seguidament, el caporal fou sorprès pel canó d'una pistola que l'encanonà mentre una veu li ordenava que no es mogués ni un pèl. Un gest del civil amb el seu fusell fou contestat amb un sol tret que el deixà mort. Immediatament, els dos números que restaven a la planta baixa fugiren corrents mentre eren tirotejats des de les finestres. Un d'ells fou ferit, però ambdós pogueren escapar.

⁴¹ *Els maquis a can F.* <https://sites.google.com/a/xtec.cat/el-pont-de-vilomara-i-rocafort/els-maquis-a-can-flequer> 22/07/2016

⁴² *Els maquis a can F.* <https://sites.google.com/a/xtec.cat/el-pont-de-vilomara-i-rocafort/els-maquis-a-can-flequer> 22/07/2016

En Massana no considerà convenient perseguir-los. La seva tàctica habitual era la d'evitar la confrontació directa, a menys que fos realment necessari. Sabien que, per cada civil mort, el Règim franquista podia enviar-ne cent per substituir-lo. Per altra banda, els homes del maquis havien convingut que, si mai un d'ells resultava ferit, seria rematat ja que posaria en perill la seguretat de tot el grup, que basava bona part del seu èxit en la permanent mobilitat. Com en l'anterior ocasió, calia deixar els masovers de can Casassaies sans i estalvis darrere els Pirineus.

En aquella ocasió, el desplegament de guàrdies civils per tal de trobar l'escamot guerriller fou espectacular. Tot i així, caminant de nit i amagant-se durant el dia, s'escapoliren del setge. No obstant, aquest succés -i el desmantellament de les dues masies amigues que tenien a Rocafort- aconsellà canviar l'escenari de les activitats guerrilleres del grup d'en Marcel·lí Massana.

L'estiu del 1950, Massana va efectuar l'última incursió a Espanya. En la seva explicació del perquè va abandonar la lluita, va confessar que ho va fer perquè la Confederal es va desentendre dels "maquis" i perquè hi havia llibertaris que no es jugaven la vida des del 1939, però que anaven dient "que més que un guerriller era un atracador que s'estava fent milionari".⁴³ Fou reclamada la seva extradició pel Govern espanyol, però gràcies a Josep Ester Borràs i l'oposició anarquista a l'exili, s'evità aquesta extradició.

Marcel·lí Massana fou l'exponent màxim de la guerrilla rural. D'idees anarquistes i gran catalanitat, va ajudar a passar gent d'un costat de la frontera a l'altre, fins a principis de l'any 1951. Aleshores abandonà la lluita armada. Va tenir problemes amb la justícia francesa i també se sentí desmoralitzat per l'estratègia de l'anarquisme a l'exili. Morí a l'Arieja als 62 anys.

Els passos de muntanya fronterers que feien servir els grups de Massana, per entrar clandestinament a Catalunya, eren quatre:

El primer, des de Boan, prop de Aix-Els-Thermes, prop d'Andorra, entrant pel poble d'El Serrat, després de set hores de marxa. A continuació, amb cotxe, cap a Les Escaldes, i d'allà pujaven al Port Negre, per a baixar fins a Castellnou de Carcolse, el primer poble de Catalunya. Arribaven a les proximitats de la Serra del Cadí, travessaven els Rasos de Peguera, i es dirigien cap a l'Espinalbet, prop de Berga i arribaven als Canals de Sant Miquel, al sud de Vilada, caserna general d'en Massana.

El segon pas consistia a fer el mateix trajecte fins El Serrat, i d'allà a Aixirivell, poble

⁴³ *Viquipèdia* https://ca.wikipedia.org/wiki/Marcel%C2%B7%C3%AD_Massana_i_Bancells 28/07/2016

andorrà prop de la frontera, des d'on baixaven prop de la Seu, per a dirigir-se cap a la Serra del Cadí. Arribaven després de 4 hores de marxa, a Cornellada i cap a les valls de Tuixent, on s'amagaven en masies de Llinàs i de Valldan, pobles molt propers a Berga.

El tercer pas el feien amb cotxe des de Tarascon a Aix-les Thermes o Font Romeu, i caminaven fins al poble d'Osseja; després d'haver descansat a la base del Mas Tartàs entraven per la Collada de Tosses fins a prop de Castellar de n'Hug. A continuació, envoltaven La Nou i es dirigien a Vilada i als canals de Sant Miquel.

Figura 18

I en el quart pas, feien el mateix trajecte anterior fins a la collada de Sant Salvador. Travessaven la frontera, per a anar a parar a La Molina, baixant cap a Guardiola de Berga. D'allà, envoltant Vallcabra, i Cercs, arribant als Canals de Sant Miquel per Sant Quirze de Pedret.

5.3 José Luís Facerías

Nascut a Barcelona el 6 de gener de 1920, José Luis Facerías , militant i guerriller anarquista , conegut també per " Face " o per " Petronio " pels seus amics i companys més íntims , va ser, juntament amb en Quico Sabater , un dels exponents màxims de la guerrilla urbana, dels anys quaranta i cinquanta a Catalunya.

L'any 1936, quan tenia 16 anys, s'afilià a la CNT i a les Joventuts Llibertàries de Catalunya del barri del Poble Sec (Barcelona). A l'inici de la Guerra Civil espanyola, s'allistà a la Columna "Ascaso", lluitant tota la guerra al front d'Aragó fins que fou fet presoner el 1939 quan l'exèrcit republicà ja es retirava. Aquest mateix any perdé la seva companya i la seva filla de mesos, assassinades quan fugien cap a França al costat de milers de refugiats, metrallades pels avions nazis Messerschmitt que sembraven la mort entre la població que fugia.

Va estar empresonat pel Règim franquista fins a l'any 1945. Alliberat, s'incorporà al Sindicat d'Indústries Gràfiques de la CNT, mentre treballava com a cambrer i caixer en un restaurant. El temps lliure del que disposava, el dedicà a l'activitat clandestina antifranquista, sent un dels membres més actius en accions i organització de les Joventuts Llibertàries de Catalunya, les quals tornaren

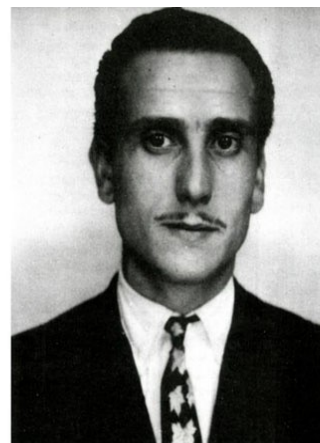

Figura 19

a publicar "Ruta"⁴⁴, el seu diari portaveu. El 1947, després d'estar pres novament a la Presó Model de Barcelona, convençut que la lluita armada era la manera més ràpida d'obtenir diners com a suport al sindicat anarquista, als militants presos i als seus familiars més necessitats, formà el grup guerriller la *Partida de maquis de Facerías*, realitzant la seva primera acció: un atracament a la fàbrica Hispano-Olivetti on aconseguí 300.000 pessetes i 100.000 més del Banc Espanyol de Crèdit del carrer Mallorca.

Era el cap d'escamot, físicament un home ben plantat, elegant, un veritable "dandy". Dels atracaments cal destacar els vuit realitzats amb el seu grup, durant l'any 46, amb els quals va aconseguir 3.000.000 de pessetes, lliurats íntegrament a l'organització. D'aquestes vuit accions cal destacar: la del Banc de Biscaia del Carrer Rocafort, la del Banc de Bilbao, i el Banc Hispano-Colonial de la Diagonal i també del carrer Muntaner, la de la Banca Pérez López d'Hospitalet i la del Banc Hispano-Colonial del carrer Major de Gràcia.

També va assaltar una fàbrica de fusta a la carretera del Port, la fàbrica ICANSA del Poble Nou i l'empresa d'Automòbils Eucort. A més de diversos atracaments a joieries de Barcelona, també es va dedicar a visitar els "meublés" de luxe freqüentats per gent adinerada. El primer va ser el de "Pedralbes" (barri barcelonès molt burgès) d'on es va apoderar dels diners i de les joies dels clients. A l'agost del 49 es va presentar amb altres activistes a "La Casita Blanca" ("meublé" molt conegut a Barcelona) d'on es va emportar 37.000 pessetes i joies, Al maig del 51 va tornar a la "Casita Blanca" i a l'octubre d'aquell mateix any va tornar al "meublé" de Pedralbes. Els cops eren espectaculars, sempre contra la burgesia i el Règim.

Pel que fa als sabotatges, l'agost del 46, des d'un cotxe en marxa, Facerías i els seus

⁴⁴ Veure Glossari

homes metrallen la Comissaria de Gràcia a la Travessera de Dalt. Anant marxa enrere van incendiar els dipòsits d'un local de la CAMPSA (monopoli de la gasolina a Espanya) al carrer Sepúlveda, on van resultar destruïts 40 cotxes i també va actuar conjuntament amb el grup d'en Quico Sabater en la col·locació d'explosius en els Consolats dels països favorables a l'ingrés de l'Estat Espanyol a l'ONU.

Figura 20

L'1 d'abril del 50, en la commemoració de la victòria franquista, aconseguí col·locar un potent artefacte explosiu sota d'una tribuna principal al Passeig de Gràcia i distribuïnt per tota la ciutat, en un cotxe robat, milers de fulls volants antifranquistes. El 8 d'abril faria esclatar una potent bomba a la comissaria de la Llotja del Carrer Ample, resultant greument ferits sis policies i produïnt moltes destrosses. També, a la carretera de la Revessada a Sant Cugat, realitzaria "l'Operació Documentació" (agost del 49) que consistia en desviar els cotxes per un camí que conduïa a la masia anomenada "Mas del Bosc", on examinaven els passaports i la documentació i s'apoderaven dels més interessants per a falsificar-los.

L'armament emprat pels grups d'acció de Facerías, estava compost de metralladores "Stein"⁴⁵ i "Thompson",⁴⁶ pistoles "Parabellum", "Walter p.38", "Colt" calibre 45 "Star" calibre 9mm.llarg i bombes de mà, carrabines americanes automàtiques, detonadors, dinamita, trilita i plàstic.

Facerías era un dirigent nat, que va comptar sempre amb la confiança de tots els seus companys de lluita, la major part dels quals morien en enfrontaments amb la policia o la Guàrdia Civil, com és el cas del seu millor amic i col·laborador, en Guillermo Ganuza Navarro, Antoni Franquesa o en Cèsar Saborit. Va actuar en ocasions conjuntament amb altres grups com és el cas del grup d'en Quico Sabaté o el d'en Wenceslao Orive.

A la tardor del 51, després de la caiguda de tres components del seu grup, la policia va poder aconseguir dels detinguts informació d'una cita a la qual havia d'acudir Facerías el 26 d'octubre. Va arribar amb bicicleta vint minuts abans i no va observar res sospitós, encara que el parany estava ja preparat. Al trobar-se amb al company que l'esperava, va

⁴⁵ Veure Glossari

⁴⁶ Veure Glossari

començar un tiroteig.

En la fugida, "Face" es deixà una cartera on portava una adreça del carrer Arenys del Barri del Carmel (on hi guardava armament i propaganda antifranquista). Sense pensar-ho dues vegades, es dirigí cap a la casa, per arribar abans que la policia i tenir temps d'emportar-se el més important. Quan sortia, va ser novament disparat, amb foc creuat d'armes automàtiques, però, malgrat tot, va aconseguir fugir de nou. A l'enfrontament hi hagué un agent mort i nou ferits.

Durant els dies següents, s'acordonaren illes senceres de cases per efectuar registres. La Policia Armada patrullava pels carrers barcelonins en grups de sis i, en algun barri, els vianants van ser constantment molestats. Tot això contribuïa més a augmentar la popularitat de Facerías a Barcelona, el qual va arribar a adquirir, com en Quico Sabaté, les dimensions de mite.

A principis del 52, Facerías fugiria a França, però davant del risc de ser detingut per la policia francesa que el buscava i, que en cas de detenció, l'hauria extradit a la policia espanyola, va decidir marxar a Itàlia, on va entrar clandestinament per la muntanya, el mes de juny del 52.

Allà col·laborà intensament amb els grups anarquistes italians i va prendre part en la creació dels Grups Anarquistes d'Acció Proletària. Tot i que en el 53, la CNT de l'exili francès havia desautoritzat la lluita armada, deixant de banda els grups armats, en Facerías, en Quico i en Capdevila seguiren en la lluita, només amb el suport d'amics, algú de l'interior i poca cosa més.

Figura 21

Facerías va decidir tornar a Barcelona, després de no arribar a un acord amb en Quico Sabater. Va sortir de Tolosa acompanyat de Luís Agustín Vicente, àlies "El Metralla" i de l'italià Goliardo Fiaschi. A la frontera van notar que hi havia una intensa vigilància, però ells es van fer passar per excursionistes. Equipats els tres amb motxilla i bicicleta van

seguir fins a Sant Joan de les Abadesses.

A Sant Quirze de Besora, "El Metralla" no va voler seguir en bicicleta i va agafar el tren. Facerías i Galiardo van seguir el viatge en bicicleta, passant prop de Vic, vorejant el Montseny fins arribar a Granollers i d'allí a Mataró i, finalment, cap al Tibidabo. Era el 27 d'agost. Es van refugiar en una cabana xalet, dissimulada entre els pins del bosc de Sant Medir.

Aquella mateixa nit era detingut "El Metralla", el qual es va rendir sense oposar resistència. La policia no va disparar cap tret: es tractava de capturar-lo viu. Al dia següent, va ser detingut Goliardo, quan tornava a la cabana / xalet del Tibidabo. La policia va muntar guàrdia tota la nit, a l'espera de Facerías, però aquest no es va presentar. Sense tenir notícies de la detenció dels seus companys, el dia 30, "Face" es va adreçar cap a una cita, a les onze del matí, a la confluència dels carrers Dr.Urrutia i Pi i Molist, al costat del Passeig de Verdum, pràcticament davant de la porta del manicomi de Sant Andreu.

Cap a les onze i quart, uns agressors invisibles dispararen; ferit, es mirà la cama dreta. Tenia el turmell fracturat. En un instant tornaren a disparar.

Figura 22

Facerías s'incorporà amb dificultat, amb la idea de sortir d'aquella parany; recolzant-se a la barana i donant-se impuls amb les mans, es deixà caure a l'altra banda, en un solar de quatre metres de desnivell.

Encara va poder treure una bomba de mà, però des d'unes finestres del carrer Nil sonaven descàrregues d'armes automàtiques. El cos de Facerías va caure immòbil, sense vida, amb la bomba de mà en els seus dits crispats. Tenia nou impactes de bala, la majoria mortals. Un nombre impressionant de policies i tot un destacament de la Guàrdia Civil l'estaven esperant, ben amagats darrere les finestres i els terrats. La seva mort és, possiblement, com ho assenyalen tots els indicis, deguda a una delació del "Metralla", company de l'últim viatge, el qual va parlar, a canvi de salvar-se. Amb la seva mort, només quedaven dos grups guerrillers a Catalunya: el d'en Quico Sabater i el d'en Ramon Vila Capdevila.

5.4 Ramon Vila Capdevila

En Ramon Vila Capdevila va nèixer al poble de Peguera l'1 d'abril de 1908 i va morir a Castellnou de Bages el 7 d'agost de 1963. Conegut també amb els sobrenoms de "Caracremada", "Passos llargs" i "Capità Raymond", va ser un anarcosindicalista de la CNT durant la Segona República Espanyola, col·laborador de la

Resistència francesa⁴⁷ durant la Segona Guerra Mundial i el darrer maquis català que lluità contra el Franquisme. Va demostrar un gran valor, atreviment i coneixement del medi geogràfic que li van permetre una llarga vida de clandestinitat i sabotatge contra el Règim.

Nascut en el si d'una família humil, fill d'en Ramon Vila Llaugí i la Carme Capdevila Solé, va ser víctima de l'explotació infantil a les fàbriques de la conca del Llobregat. De petit va patir cremades a la cara i la mà i va perdre la germana en un incendi a casa seva. Als 12 anys va perdre la mare a causa d'un llamp. Algunes fonts indiquen que aquest mateix

Figura 23

⁴⁷ Veure Glossari

llamp fou la causa de la seva cara cremada.

Va treballar a la indústria tèxtil a la Pobla de Lillet on va cometre els seus primers sabotatges entre 1929 i 1930 en una fàbrica que havia acomiadat treballadors i anà a la presó. Posteriorment, practicà de boxejador i treballà a les mines de Fígols i participà en les lluites obreres del Berguedà. Aviat s'afilià a la CNT i l'any 1932, participà a la revolta contra la República que va afectar l'Alt Llobregat.

Com a conseqüència de la duríssima repressió de la revolta, fou empresonat a Manresa i a Barcelona, a la Presó Model, durant sis mesos. Aquell mateix any va intervenir a la vaga de tramvies de Barcelona i tornà a ser empresonat. Fou alliberat el 19 de Juliol del 1936, en començar la Guerra Civil Espanyola.

Durant la guerra s'allistà a la "Columna de Ferro"⁴⁸ de València i lluità al front de Terol passant després a la Brigada Columna "Terra i Llibertat" amb la que va lluitar a Madrid, al front d'Aragó i al front del Segre. S'exilià a França el 1939, on fou internat al camp de concentració de Saint-Cyprien i al camp d'Argelers, d'on va fugir i s'incorporà a la lluita clandestina organitzant els grups que travessaren els Pirineus i ajudaren a qui fugia de l'ocupació alemanya. En plena Segona Guerra Mundial, l'any 1943 va ser detingut pels alemanys durant un dels viatges i va ser tancat durant uns mesos a la ciutadella de Perpinyà. Després fou "invitat" pels alemanys a treballar en una mina de bauxita a Bedarius, prop de Nimes, on es quedà fins al 1944 quan s'escapà.

L'abril del 1944 s'incorporà als maquis francesos, entrant en el grup dels "Franc-Tireurs et Partisans" (FTP).⁴⁹ En la guerrilla de resistència destacà amb diferents accions exitoses arribant a aplegar més de 200 guerrillers. La seva participació es recorda especialment per l'ús d'explosius en la destrucció de ponts i viaductes, però també fou l'actitud contrària a la violència contra els enemics capturats. "Un home indefens ja no és un enemic"⁵⁰ va dir a Federica Montseny.⁵¹ Un monument realitzat a França recorda la participació dels voluntaris espanyols a l'alliberament del país dels nazis. "Amb homes com ells s'ha pogut alliberar la Pàtria".⁵² Les autoritats franceses li concediren la Legió d'Honor,⁵³ que ell va

⁴⁸ Veure Glossari

⁴⁹ Veure Glossari

⁵⁰ *M. Didàctic* <http://www.territorimaquis.cat/upload/documents/ACTIVITATS-%20DIDACTIQUES-batxillerat.pdf> (2/08/2016)

⁵¹ Veure Biografia

⁵² *M. Didàctic* <http://www.territorimaquis.cat/upload/documents/ACTIVITATS-%20DIDACTIQUES-batxillerat.pdf> (2/08/2016)

⁵³ Veure Glossari

rebutjar.

Un cop alliberada França de l'ocupació alemanya, va decidir continuar la lluita i enfrontar-se al Franquisme. Gràcies al seu coneixement de molts anys de la muntanya, va fer de guia de la CNT, amb el nom de Ramon Llaugí, travessant molts cops els Pirineus, transportant armes o activistes. Home solitari, de poques paraules, robust i acostumat a la duresa de la muntanya, centrà les seves accions en el sabotatge de les torres elèctriques que alimentaven les fàbriques i les ciutats, tot esperant que el caos sobrevingués. També serví de guia del Moviment Llibertari per als clandestins que es movien entre França i Barcelona i participà en accions conjuntes amb Marcel·lí Massana, com l'atracament de la colònia "la Plana Irreductible". Ell continuà la lluita quan tots els altres havien abandonat o havien caigut. Desconnectat dels dirigents de l'organització, seguia una vida molt humil a prop de Prada de Conflent.

El maig de 1947 va dirigir un grup de 50 guerrillers que havien d'atemptar contra en Franco, que feia una visita a les mines de Sallent, però van fer marxa enrere a causa d'un accident. L'any 1951, la CNT va decretar la retirada dels seus homes, però en Ramon Vila continuà la seva lluita en solitari als 55 anys als boscos de l'interior de Catalunya. Diversos testimonis el defineixen com un capità modest i introvertit, capaç de pelar patates per donar exemple a la tropa o d'elegir els comandants per votació.

Des de la seva base al sud de França, Ramon Vila va realitzar constants incursions cap a Catalunya per sabotejar vies de tren o línies elèctriques. L'aurèola mítica de Caracremada va fer que se li atribuïssin crims que mai va cometre. Els que el van conèixer asseguren que estava acostumat a viure 'amb un rosegó de pa i quatre arrels , com les bèsties.

L'any 1949 serà el més actiu d'en Ramon Vila quan, el 24 de febrer, acompanyat d'un altre home, costum que mantindrà al llarg dels anys en les seves actuacions, entren a can Miquel de Pinós per demanar aliments; abans han deixat les motxilles fora de la casa. La Guàrdia Civil els descobreix i comença el tiroteig sense que es puguin apropar a les motxilles on porten les metralletes. Ferit, va escapar pel bosc fins a la base de can Bru de Santaeugènia , on és atès pel farmacèutic de Cosp de Berga, que és obligat a auxiliar-lo. Aquest acte humanitari després li costaria un judici i tres anys de presó al pobre farmacèutic. Un cop curat i reposat va tornar al mas Tartàs on serà requerit com a guia d'una expedició d'explosius a la base de Manresa. Un cop allà es planejà una actuació

conjunta important : fer volar unes quantes torres d'alta tensió i la via del ferrocarril.

L'operació va tenir un èxit total i diverses zones de Manresa van quedar sense subministrament elèctric i el tren va deixar de circular durant uns dies. Triem d'una nota informativa del 19 de maig de la Direcció General de Seguretat,⁵⁴ informació sobre els sabotatges ocorreguts a la zona , enviada al Governador de Girona: "... Els mateixos informes assenyalen que Massana té com a lloctinent a un altre perillós subjecte anomenat Ramon Llaugí Pons o Ramon Gay Pons"...De retorn a França, en Ramon Vila i els seus companys són detinguts en trobar-los, en un registre, armes i munició i són condemnats a dos mesos de presó.

Fins al setembre no volgué servir de guia a un grup que desitjava arribar fins a Barcelona. Un cop els va haver acostat a la destinació es va acomiadar i retornà a França amb en Manuel Sabaté (germà petit d'en "Quico", de trista fi) i l'Elio Ziglioli. Són delatats i, sorpresos per la Guàrdia Civil, l'únic que se salvà fou en Ramon, perquè es llençà per un barranc de tal manera que tots pensaven que s'havia matat. Durant els interrogatoris, tots dos van donar tota la informació sobre els amagatalls on guarden els arsenals. En Ramon Vila, masegat per la caiguda, aconseguí tornar a la base de França i, un cop recuperat el 22 de desembre, es tornà a fer càrrec de la conducció del grup "Los Maños" fins al poble de Matadepera.

Un cop complert l'encàrrec, començà el camí de tornada on aprofità per volar dues torres de conducció elèctrica i seguí en solitari, en una altra acció, el 20 de març. Al dia següent, provocà la voladura de la via fèrria de la línia de Barcelona a Manresa . En tornar a la base d'Osseja fou detingut de nou per la policia francesa i, lògicament, la Guàrdia Civil en tenia informació puntual. Aquesta vegada fou condemnat a tres mesos de presó. Durant els mesos següents al compliment de la condemna, se li atribuïren diversos fets, que segons sembla, van ser executats per Massana i el seu grup . És possible que els acompanyés , com feia normalment amb els diferents grups.

A principis de 1951, elements anarquistes van assaltar a Lió una furgoneta postal, succés que va tenir males repercussions per als refugiats espanyols. Foren detinguts quasi dos mil espanyols que, un cop fitxats, són posats en llibertat. En "Quico " va ser imputat i

⁵⁴ Veure Glossari

condemnat i en Ramon Vila també fou perseguit per aquest fet però aconseguí escapar.

Figura 24

Aquell estiu volà unes torres de conducció elèctrica de luca al Berguedà; tres dies després va fer saltar pels aires tres torres més; el 4 d'agost seguiren volant unes altres tres torres i volà un tall de la línia fèrria de Madrid - Saragossa. Tornat a França, l'antiga base de Tartàs estava cremada; per tant, el seu nou domicili va ser a Perpinyà. Vila va passar, al 1952 una temporada amb una família de la CNT a França, però no va poder resistir el 'tancament'. Obria les finestres del pis cridant: "Aire, aire!" On són les meves muntanyes? m'ofego!". Rosa Laviña, que el va tractar en aquests dies , li atribueix "la bondat d'un nen"⁵⁵. Però el lluitador va reprendre aviat la seva lluita. Ni tan sols en Marcel·lí Massana , l'altre mític guerriller que va abandonar el maquis , va aconseguir convèncer-lo perquè desistís.

En Ramon Vila, acompanyat d'un altre (fins a l'última sortida, sempre es procurà una persona d'acompanyant), volà a Sant Vicenç de Castellet tres torres de conducció elèctrica i, més tard, col·locà un petard a la via del ferrocarril a Sant Joan de les Abadesses. Però aquest any també, esdevenir un succés que marcarà la resta de la vida d'en Ramon i va tenir una gran repercussió internacional.

El 25 de juliol, poc abans de les dues de la tarda, dos individus van aturar un cotxe anglès amb matrícula HCO-543 ocupat per un metge també anglès, Bernard Joseph Peck i la seva dona, als quals van arrabassar la màquina de fotografiar. Els ocupants del cotxe, creient que els havien fet un senyal per continuar, ho feren immediatament i foren detinguts per una ràfega de tirs els quals van ferir el metge i van matar l'esposa.

Quan la policia ensenyà a Mr. Peck diverses fotografies reconegué la d'en Ramon Vila. Una informació periodística explicà que el metge va dir "Aquest somriure no se m'oblidarà

⁵⁵ Diari: *El País* http://elpais.com/diario/2002/04/06/catalunya/1018055252_850215.html 2/08/2016

en la vida; és com una ganyota provocada per la cicatriu".⁵⁶ La repercussió que el fet aconseguí fou considerable, ajudada pels mitjans de difusió, es cursà ordre de recerca i captura internacional.

El Moviment Anarquista li va oferir l'ocasió d'emigrar a Amèrica, potser amb el desig de treure-se'l de sobre, però ell es va negar a fugir. El setge es va estrènyer en la dècada de 1960 i era qüestió de temps que el lluitador solitari, malvivint en covetes miserables o en l'espessor dels boscos, es topés amb el seu destí. Li trepitjaven els talons la policia francesa i espanyola. Fins al 8 de febrer de 1961, no hi hagué notícies documentades de l'actuació d'en Ramon Vila ja que en aquesta data foren volades tres torres de conducció elèctrica prop de Manresa. El 6 de març va voler entrar en una casa de camp per a proveir-se d'aliments i es va trobar amb la sorpresa que l'esperaven diversos agents de la Guàrdia Civil, entre ells, un tal Sansa amb el qual es va embrancar en una baralla amb el resultat de caure l'atacant mortalment ferit.

A l'any següent, entre el 5 o 6 de juliol, la comarca del Bages va registrar el seu pas amb la volada de tres torres elèctriques col·locant-hi en una la bandera de la CNT. Els danys van ser valorats en 66.135 ptes, a més de la suspensió del subministrament durant uns dies a les ciutats de Manresa i Sabadell. Poc després, quan tornava, va ser localitzat per la Guàrdia Civil i tirotejat a discreció. La foscor de la nit el salvà, podent-se endinsar en la profunditat del bosc. No va córrer la mateixa sort el seu company, que es va perdre per aquells paratges i, al cap d'uns dies, va caure en mans de la força pública.

Vila va acabar sent mort per dos trets d'un cap de la Guàrdia Civil, un al coll i un altre a la cama, el 7 d'agost de 1963, mentre recorria de matinada un sender traïdor en el qual ja havien mort altres guerrillers. Portava una enorme motxilla a l'esquena i una pistola a la mà disposada per obrir foc. Entre les seves pertinences es van trobar, entre molts altres estris, pistoles, carregadors, bombes de mà, metxes de combustió lenta i un llibre: una "Aritmètica Raonada". Anys abans, ja s'havia trobat una llibreta amb operacions matemàtiques en una de les rutes de pas. Un testimoni afirma que el solitari Vila va trobar en les matemàtiques un senzill passatemps, mentre romania durant dies en els seus llòbrecs amagatalls. Fou enterrat, per a que fos oblidat, sense cap referència, a l'exterior del cementiri de Castellnou de Bages.

⁵⁶ *Estació Collserola* <http://estaciocollserola.blogspot.com.es/p/el-maquis.html> 2/08/2016

En Ramon Vila ha estat motiu d'una pel·lícula dirigida per en Lluís Galter⁵⁷. També hi ha una “ruta Caracremada”, un recorregut circular de 5 dies de marxa que uneix les principals muntanyes del Prepirineu de l'Alt Berguedà i l'Alt Solsonès, tenint com a punt de partida i arribada els Rasos de Peguera.

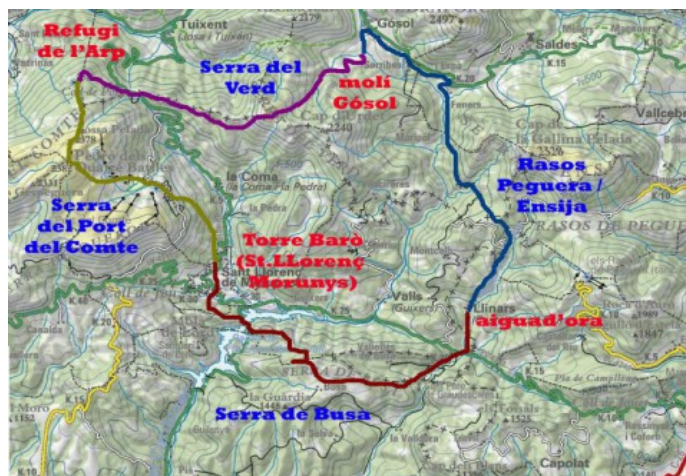

Figura 25

5.5 Units per la Història

Josep Lluís Facerías, Quico Sabaté i Ramon Vila Capdevila (Caracremada), van morir combatent després d'un llarg assetjament de les forces de la Dictadura franquista mentre que Marcel·lí Massana (Panxo) es va retirar abans. Els “quatre mítics” foren “maquis” que continuaren lluitant després de la fi de la Guerra Civil Espanyola al 1939.

Les seves vides no van ser gaire afortunades perquè la majoria van perdre familiars per culpa del Règim franquista. Cada un, després de perdre en general el suport d'organitzacions com la CNT, va seguir lluitant creant la seva pròpia guerrilla. Havien col·laborat tots quatre en diferents accions. En Quico i en José Luís Facerías, tenien més freqüentment entrebancs amb la Guardia Civil, a la que van fer un gran nombre de baixes, mentre que en “Caracremada” i en “Pancho”, feien el possible per no haver de disparar contra ella. Tots, menys en Capdevila, finançaven els seus viatges amb el que havien aconseguit dels bancs, les joieries, etc mentre que en “Caracremada” no tenia res seu, ja que sempre ho donava tot a la gent que més ho necessitava. Tots els serveis de menjar i allotjament dels companys, ho pagaven i, sobretot en Massana, els donava més del compte, en especial si tenien fills.

⁵⁷ GALTER, Lluís *Caracremada* pel·lícula 2010

De tots quatre, en Quico era el més impulsiu, però no per això, menys intel·ligent. Tots eren grans coneixedors del territori i, per més que se'ls hagi atorgat reputació d'assassins, tenien un gran cor, en especial, en "Caracremada" i en "Panxo".

En "Caracremada", a diferència dels altres, caminava sempre de nits i ho solia fer sol mentre que de dies dormia en coves o racons de la muntanya que ningú es podia imaginar. Tot i que en "Caracremada" va ser l'últim "maquis" en caure (sense comptar en "Panxo", perquè ho va deixar), en Quico Sabaté és el mite més gran per les seves accions, per la molèstia creada al Règim franquista i pel nombre de guàrdia civils que anava tombant, darrere els seus passos.

En Facerías, gràcies al "metrallament" d'una comissaria, que va fer incrementar el nombre de policies a la ciutat de Barcelona, també va adquirir un mite semblant al d'en Quico, però lluny de ser igual.

No obstant això, les accions dels guerrillers s'alentiren; algun artefacte explosiu o algunes octavetes donen notícia de la seva existència. Facerías moria el 30 d'agost de 1957, en una emboscada al passeig de Verdum de Barcelona. Tres anys més tard, el 5 de gener de 1960, Quico Sabaté en el seu retorn a Espanya, després d'un laboriós cercol de la Guàrdia Civil i el Sometent, també cauria a Sant Celoni (Barcelona). Finalment, el 6 d'agost de 1963, a Castellnou de Bages (Barcelona), moriria Ramon Vila «Caracremada», en un enfrontament amb la Guàrdia Civil, quan anava a col·locar un explosiu en un línia elèctrica. En Massana seria, gràcies a la seva retirada, l'únic guerriller supervivent.

Figura 26

5.6 “Morituri te salutant”

Quasi com els antics gladiadors, poc a poc, els “maquis” van oferir, o millor ofrenar les seves vides, amb alguna notable excepció, pels seus ideals i per la causa a la que havien servit durant la Guerra Civil.

A principis dels anys seixanta, el fenomen “maquis”, ja molt afeblit, desapareixeria definitivament. Sortirien, això sí, grups diversos, sobretot de guerrilla urbana de tipus nacionalista com l'ETA basca, o més endavant, la Terra Lliure catalana, o grups d'extrema esquerra com el FRAP (Frent Revolucionari Antifeixiste i Patriota) o el GRAPO (Grup de Resistencia Antifeixiste Primer d'Octubre) o, fins i tot anarquistes com el MIL (Moviment Iberic de Lliberació) de Salvador Puig Antich. Però, tot i la lluita antifranquista que van suposar, era una nova generació que no va viure la guerra fratricida ni l'experiència republicana.

Els records, però, del “maquis” s'acumulaven. La història va córrer de boca en boca, com sempre, i la llegenda va créixer, i com sempre passa, la llegenda supera la història.

Jo vestit de maquis en una de les rutes dels “maquis”

6. “Entre la Història i la Llegenda”

L'apartat pròpiament de recerca del Treball consisteix, com s'ha dit a la Introducció, en tres aportacions. Repassem-les:

La primera es basa en els testimonis recollits, directes o indirectes, que suposen la columna vertebral de la recerca, en quant aporten una visió contemporània dels fets i dels personatges així com del seu entorn social i polític.

La segona es fonamenta en el coneixement i l'opinió de periodistes i historiadors que s'han dedicat a aquest tema, experts per tant en la matèria.

L'última aportació es relaciona amb el món anarquista actual, representatius de la ideologia dels principals “maquis” que figuren en el Treball. He escollit, doncs, la CNT, les JLL-FAI i la CGT, els sindicats de referència, hereus dels llibertaris històrics.

Veiem, en cada cas, què en va sortir de la recerca. Podria considerar-se una mena de conclusions parcials, prèvies i necessàries per a les conclusions finals.

6.1 TESTIMONIS : L'enquesta i les respostes

Pregunta 1: Què recorda d'aquella època?

- Racionament (1) – 6,15%
- Treball infantil (1) – 6,15%
- Treball per a qui “obeïa” (1) – 6,15%
- No volien fer la mili, fugien o s'exiliaven (1) – 6,15%
- **El maquis (tirotejos, segrestos) (4) – 49,1%**
- La Guàrdia Civil (1) – 6,15%
- La Guàrdia Civil estava “acollonida” (2) – 20,15%

Pregunta 2: Quina relació va tenir amb els maquis?

- Viure en el lloc de pas (2) – 24%
- Participació Resistència francesa (1) – 8%
- Va lluitar contra els maquis (1) – 8%
- **Relació del pare lluitant amb el maquis (3) – 36%**

- Coneixença de maquis (1) – 8%
- Veure repressió violenta franquista (1) – 8%
- Exili per por a la repressió (1) – 8%

Pregunta 3: Fets concrets viscuts o passats:

- Maquis passaven (1) – 8%
- **Control de la Guàrdia Civil (2) – 22%**
- **Afusellament de coneguts (2) – 22%**
- Desaparició de gent (1) – 8%
- Maquis “robaven” bestiar o menjar (1) – 8%
- Guàrdia Civil es “convida” a menjar (1) – 8%
- Botigues “obertes” per comprar els maquis (1) – 8%
- Segrestos per “necessitat de mà d'obra” (maquis) (1) – 8%
- Delators de la Guàrdia Civil (1) – 8%

Pregunta 4: Com ho va viure?

- Actitud negativa cap el maquis (2) – 14%
- Actitud positiva respecte els maquis (2) – 14%
- **Por, inseguretat (6) – 44%**
- Perseguits (1) – 7%
- Traïció (1) – 7%
- Malsons (1) – 7%
- Conseqüències per l'ajut al maquis (1) – 7%

Pregunta 5: Què el va impactar més?

- Control i persecució de la Guàrdia Civil (1) – 14%
- Els maquis no lluitaven directament (1) – 14%
- Veure gent morta (1) – 14%
- **Gent que portaven a fer el “passeig” (3) – 44%**
- Afusellament de coneguts (1) – 14%

Pregunta 6: Hi ha coses de les que no es pot parlar?

- **Sí, (Actuació de la Guàrdia Civil) (2) – 26%**
- **Sí, (probablement) (2) – 26%**
- Sí, (són morts i no poden explicar-ho) (1) – 12%
- Sí, (quelcom per demostrar) (1) – 12%
- Sí, (la història l'expliquen els guanyadors) (1) – 12%
- Sí, (encara hi ha Franquisme) (1) – 12%

Pregunta 7: Com veu el que va passar?

- **Morts i desgràcies (3) – 37%**
- Tenien poca llibertat (1) – 9%
- Els maquis no eren dolents (1) – 9%
- Van lluitar per la seva llibertat (1) – 9%
- Havien perdut la família (1) – 9%
- No tenien altra opció (1) – 9%
- Van haver de fugir (1) – 9%
- Molts es quedaven a l'exili (1) – 9%

Pregunta 8: Perquè van fracassar?

- Per falta d'unió (1) – 4%
- Poca informació i amb retard (1) – 4%
- Pocs i poca cultura (2) – 18%
- **Poc preparats (4) – 44%**
- Falta d'organització (2) – 18%
- La Guàrdia Civil amb millors mitjans (1) – 4%
- La República els va abandonar (1) – 4%
- No tenien altra opció que la guerra (1) – 4%

Pregunta 9

(Aquestes són algunes de les anècdotes seleccionades entre les que van explicar els testimonis)

- Quan en Quico es va escapar, amagat amb les vaques, davant las patrulles de la Guàrdia Civil.
- La seva mare deixava menjar, als “maquis”, en el pati de casa ja cuit i preparat i s'ho menjaven tot. Això ho feien perquè li van robar un dia un conill i els va dir que tenia set fills per alimentar i si li mataven els pocs animals que tenia, ni ells ni la família podrien menjar i des d'aquell moment, els deixava menjar preparat i pa que feia. Per això la família estava ben vigilada perquè no els passés res.

Un dia a la matinada van sentir cridar un cabrit petit al pati i, sense saber d'on l'havien tret, el van deixar al pati amb una nota que deia: “Esto es para usted sin una palabra más.”

- Una vegada, mentre pasturava las vaques a Sorroca de Baget, es va trobar en un tiroteig entre la Guàrdia Civil i els “maquis”. Ell, acollonit, estava amagat en unes roques. El va treure del mig el seu germà gran, que al sentir-ho, va anar corrents a buscar-lo.
- Una vegada, el seu pare (un guàrdia civil) va anar de vacances al poble de la seva xicota, al País Basc i es va trobar dos “maquis”. Al veure'ls, va ficar la mà sobre una pistola que portava quan anava de paisà. Ells li van demanar qui era i ell només va dir que era el noi de la seva xicota, que vivia allà i el van deixar passar sense problemes.
- Al no haver-hi cotxes, l'any 66 li van explicar que utilitzaven contra els “maquis” uns “land rovers” amb emissores gegants que feien de pont amb las patrulles per controlar-los.
- Dins d'un mercat, un dimecres, passava una parella de Guàrdies Civils i un va veure un home i li va dir a l'altre: “Mira, parece el Quico. Vamos a ver” Li van demanar els papers i en Quico els digué que sí. Va ficar la mà dintre la bossa i va matar d'un tret de pistola el primer guàrdia i li digué al segon: “També vols els papers tu?” L'home va sortir corrents.
- Al Riu Major, van acorrallar un noi jove dels “maquis” i li van llençar els gossos al damunt després que s'hagués amagat dins la gorga. Quan el noi va treure el cap, el van desfigurar a trets.

Pregunta 10: Diferències abans i ara:

- **Hi havia dictadura (4) – 50%**
- No s'ha de repetir (1) – 9%
- Temps difícils per a tothom (1) – 9%

- La democràcia (2) – 23%
- S'han perdut els ideals (1) – 9%

Pregunta 11: Hi ha lluitadors idealistes ara com abans?

- **Sí, (sempre n'hi ha) (3) – 60%**
- Sí, (poca) (1) – 20%
- No (1) – 20%

PRIMERES CONCLUSIONS *

Conclusions (parcials) basades en els testimonis

L'actuació dels “maquis” és molt recordada pels testimonis. Els tirotejos o els segrestos formen part d'aquests records com a detalls principals. Es recorda molt, igualment, l'actuació de la Guàrdia Civil però es reconeix que els “maquis” els imposaven, els tenien por.

Després, apareixen altres records com el racionament, el treball per a qui s'havia sotmès al Règim, el fet de veure nens treballant, i també que molts nois fugien de casa o marxaven del país per no fer la “mili”.

Molts testimonis parlen de relació amb els “maquis”: pares lluitant amb els “maquis” o en contra d'ells, establint-hi coneixença o, senzillament, viure en algun dels seus llocs de pas. En algun cas, s'havia participat a la Resistència francesa contra els alemanys. La violència de la repressió també s'ha guardat en la memòria de la gent i com aquesta repressió forçava l'exili de molts.

L'actuació d'uns, els “maquis”, i els altres, la Guàrdia Civil, presentava diferents aspectes: agafar menjar, robar animals (maquis), obrir botigues qualsevol dia o hora (als “maquis”), delacions (a la Guàrdia Civil), passar a prop de casa (“maquis”) o controlar els camins (Guàrdia Civil) o segrestos de persones necessàries per la seva activitat (“maquis”).

Tot això, a part de la desaparició de la gent, de l'afusellament de coneguts que ha deixat la seva marca en els testimonis, junt amb la presència dels “civils” arreu.

En la seva visió del “fenomen maquis” es dona una divisió d'opinions a parts iguals, tant en sentit positiu com negatiu. Però, pel damunt de tot, hi ha la por i la inseguretat que l'existència d'aquella lluita provocava. Hi havia persecucions, traïcions, escarments (per donar suport als “maquis” o delatar-los) o, fins i tot, malsons. Hi ha gent que afirma que

els “maquis” no lluitaven de cara.

La pràctica del “passeig” aplicada durant la Dictadura, en aquella postguerra duríssima, va impactar moltes persones. Veure gent morta després d'un afusellament o un “passeig” provocava una forta impressió en els ànims.

El fracàs dels “maquis” es veu com el resultat de diversos factors, però la manca de preparació és el principal. Poca organització, poca cultura, petit nombre de lluitadors, poca informació, desunió política, abandonament dels dirigents, són altres de les explicacions.

La Guàrdia Civil, segons algunes opinions, tenia millors mitjans i preparació. Per a diversos testimonis, la lluita era l'única opció que quedava als guerrillers, els quals no volien perdre la llibertat, molts havien perdut la família i només quedava triar entre combatre o exiliar-se.

Ara vivim en un món diferent. Vivim en democràcia i hem d'aprendre a no repetir aquells temps. Potser, sí és veritat que s'han perdut força els ideals però sempre queda gent, encara que no sigui gaire, disposada a lluitar i a imitar aquells “maquis”, fins i tot d'altra manera, més pacífica.

Els testimonis ens ajuden recuperar els anys difícils del “maquis”, anys de mort i desesperació; ara, ens adverteixen que encara avui dia hi ha silencis (per exemple, al voltant de l'actuació de la Guàrdia Civil), encara hi ha pors, potser encara hi ha residus de Franquisme.

I, cal no oblidar; diuen que la Història l'escriuen els guanyadors.

6.2 HISTORIADORS I PERIODISTES) (conclusions parcials dels experts)

Junt amb els testimonis, les aportacions dels “experts”, periodistes i historiadors, que han treballat el tema, resulten fonamentals dins la recerca. S'ha de dir que no hi són tots els que m'havia proposat però la majoria sí han col·laborat amb el seu coneixement i la seva amabilitat.

Objectius i intencions del “maquis”

Enderrocar el Règim franquista, tornar a instaurar la República amb l'ajut de les forces aliades al final de la II Guerra Mundial. La idea era, doncs, provocar la intervenció aliada, no fer caure ells sols la Dictadura. Va ser “l'oposició més important al règim de Franco” en paraules de l'historiador Paul Preston⁵⁸.

⁵⁸ Veure Biografia

Vall d'Aran i fracàs de l'“Operació Reconquista”

La intenció de l'operació “Reconquista de España” era l'aixecament armat de la població. Es tractava d'alliberar un territori espanyol que servís simbòlicament per instal·lar-hi un Govern de la República i així ajudar al reconeixement internacional de la causa republicana.

També té un aspecte militar ; l'entrada dels guerrillers a Espanya permetria connectar amb els grups de “maquis” que operaven des de l'interior.

El fracàs va fer canviar l'estratègia de la insurrecció que, sobretot, defensava el Partit Comunista d'Espanya. Els anarquistes no varen estar-hi massa d'acord i es van mantenir a distància.

Els aliats se'n van desentendre. No interessava ajudar els comunistes.

Lluita dels “Maquis Anarquistes” fins al seixanta i causes del fracàs

Va ser una lluita testimonial, simbòlica. No podien guanyar ells sols, no disposaven de prou força, la població estava dividida entre un sector favorable al Règim i un altre (els vençuts) que patien la repressió i no s'atrevien a cap aventura. D'altra banda, l'acabament de la II Guerra Mundial suposava l'inici de la “Guerra Freda” i Franco esdevé un aliat valuós pel seu anticomunisme.

Per què van continuar lluitant?

“Quan algú desitja molt quelcom, no s'hi pot resistir” explica Joan B Culla⁵⁹. Hi havia l'orgull del lluitador, que no accepta la derrota. Sempre queda un alè d'esperança. Es compleix un deure envers un mateix i els companys, especialment els que són a les presons, i no se'ls pot abandonar. No es poden traïr els ideals. Potser alguna venjança...

Era també l'única sortida davant la repressió que els esperava si deixaven el bosc i es reintegraven a la “vida civil”. Una forma de vida alternativa.

⁵⁹ Veure Biografia

Hi té molt a veure el caràcter de cada persona.

Com es veu ara tot aquell període

La Guerra Civil va ser un dels conflictes més cruels succeïts a Espanya. Va suposar un gran retrocés per al país, que encara el pateix.

O eres a un bàndol o a l'altre. O t'implicaves a favor o en contra de les ideologies implicades. Tot aquest conflicte podia suposar la mort, o altres circumstàncies menys dures però prou negatives.

El món d'ara i el silenci sobre el passat recent

• Visions optimistes i pessimistes, comparant-ho amb aquell període:

- Vivim en un món globalitzat com mai. Els estats han de vigilar les seves accions, no poden fer com el Franquisme. És difícil que hi hagi conflictes internacionals o a gran escala, no de classes o ideologies. La tendència és intervenir per aturar-los (visió optimista)

- Encara sobreviuen ideologies molt radicals que en determinat context social i econòmic podrien provocar esdeveniments semblants als dels anys 30 i 40. No s'ha produït en el món un canvi de tendència moral i de valors que assegurí que no es repetirà. El cas espanyol és molt clar: encara no s'ha fet justícia pels crims del Franquisme. Tampoc es parla de molts aspectes relacionats amb aquella època: encara hi ha por, no es volen fer sagnar novament les ferides, continuen les interpretacions diferents del que va passar en funció de qui explica la Història, ja que aquesta és escrita pels vencedors. Falta voluntat política en alguns casos d'aclarir les ombres del passat.

Els pobles petits són una mostra d'aquest silenci parcial. És on més ha quedat el record callat, on es conserven les divisions d'aleshores. La guerra va marcar, però la postguerra també.

Què en podem aprendre? Què en poden treure els joves? Hi ha algú com els "maquis"? És bo o dolent el mite?

Segurament, no s' haurien de repetir fets com aquells. Per això és important la memòria, especialment entre els joves. Se'ls ha d'explicar el que va passar i ensenyar-los que la llibertat individual i col·lectiva s'han aconseguit amb el sacrifici d'aquelles generacions que lluitaven per assolir-les i mantenir-les. Aquest és un valor suprem que no s'ha de perdre mai, ni en els pitjors moments. Malauradament, molts joves no en tenen prou coneixement ni prou consciència. Alguna referència llunyana, però poc més. El paper de l'escola és, en aquest sentit, fonamental.

Joan B Culla és pessimista: “ Voldria dir que sí, que els joves conserven les històries dels “maquis” en la seva memòria, però no només no s'interessen pel tema “maquis”, sinó a més no s'interessen per moltes de les coses històriques del nostre país”⁶⁰.

Afortunadament, tota la tasca de la recuperació de la “Memòria Històrica” està revivint el tema “maquis”. El seu exemple, sense armes, però valent i decidit com ells, es pot trobar aquí i arreu entre la gent que creu en una noble causa i la defensa amb passió.

Aquest és el paper del mite, sempre que no ocultis les lluites, el pensament rebel que hi ha al darrere. Aquesta és una preocupació que trobem en alguns investigadors com la Dolors Marín ⁶¹

6.3EIS SINDICATS ANARQUISTES (CNT-JOVENTUTS LLIBERTÀRIES-CGT)

- CNT: Em vaig posar en contacte amb la Confederació Nacional dels Treballadors. Després d'intercanviar una sèrie d'opinions, els vaig demanar passar unes enquestes a diferents afiliats de l'organització. La resposta va ser afirmativa, però després d'elaborar les enquestes i portar-les-hi, no van tornar a posar-se en contacte amb mi. Al cap d'un mes, els vaig fer un recordatori demanant anar al local a recollir-les i em van “donar llargues”. Al final, el silenci per única resposta.

- Joventuts Llibertaries (FAI) : Em van explicar on feien les reunions, ja que no tenien un local estable i es reunien en un bar de Figueres tots els últims dissabtes del mes (el “Royal”, cafè històric i republicà). Em van atendre molt educadament, però en demanar la possibilitat d'anar-hi i portar unes enquestes, van fer com els seus companys de la CNT i també el silenci per resposta..

⁶⁰ Veure apartat d'enquestes, conversa telefònica.

⁶¹ Veure Biografia

- CGT: Vaig trucar a la CGT i em van atendre molt educadament. Els vaig explicar les meves intencions i em van donar dos correus per posar-me en contacte i enviar-los les enquestes. Un cop enviades, com em van dir, ja no en vaig saber res més .

- Vaig intentar-ho, com s'ha esmentat, amb l'Ateneu Llibertari d'Olot i vaig buscar l'adreça d'un Ateneu Llibertari que, per converses, m'havia arribat que existia a Figueres però sembla que ha desaparegut, suposant que la informació fos autèntica. En tot cas, per una i altra banda, no vaig avançar en els meus propòsits.

Conclusió (parcial) de les organitzacions àcrates

La meva experiència fa que valori la seva actitud com gens col·laboradora, malgrat l'amabilitat del tracte, en les tres principals organitzacions que representen avui dia el pensament anarquista al nostre país. Ha estat una sorpresa.

Potser el "maquis" d'aleshores és un fet molt llunyà per a ells ; potser les figures com en Facerías, en Quico, etc, són poc representatives de la lluita social dels llibertaris d'ara ; potser no interessa ni la Història ni el Mite sinó exclusivament un present que viu només el moment; potser m'he trobat amb un anarquisme tan "mandrós" i tan "anàrquic" que li costa revisar i repensar el seu propi passat. Potser, com diria en Massana, m'he trobat amb "un anarquisme de cafè" que no és ni una ombra del que van significar aquells llegendaris guerrillers .

He de dir, però, en justícia, que en alguns dels homenatges que periòdicament es fan a diferents indrets del país, sí hi ha participació o, fins i tot ,en algun cas, iniciativa, de gent del món anarquista. Per tant, del tot no s'ha perdut la memòria d'aquells herois entre els militants anarquistes.

***Nota: No s'ha pogut realitzar cap comparació estadística per falta de respostes del moviment llibertari i per la mateixa raó no hi ha cap mena de gràfica. s'ha valorat qualitativament la resposta dels experts.**

6.4 ENTREVISTES ("IMAGINÀRIES")

La impossibilitat d'entrevistar el sr. Abel Rocha, somatent falangista que va participar en

l'últim enfrontament amb Quico Sabate al poble de St. Celoni i que se suposa el va abatre personalment, m'ha portat a redactar una entrevista "imaginària" basada en la que li va fer la periodista Sílvia Còppulo a 3cat24.cat. Per quines raons? (del 09-02-2010).

Vaig moure els meus contactes a la Guàrdia Civil, vaig posar-me en comunicació amb

l'Ajuntament de Sant Celoni, però va ser impossible entrevistar-lo. La família va dir que no concedia entrevistes, però alguna font consultada em va dir que, si era alguna persona políticament propera, podia ser més fàcil. Malgrat els seus 93 anys, sembla que conserva el cap clar.

Resulta una entrevista "nova", usant com a material les respostes del sr. Rocha a l'anterior, però formulant, en bona part, algunes de les preguntes que m'hauria agradat fer-li.

Igualment, he fet una entrevista, basada en l'última feta al guerriller Marcel·lí Massana a França per Josep Maria Reguant, publicada al llibre Marcel·lí Massana: Terrorisme o Resistència?.⁶²(1998).

Les meves entrevistes "imaginàries" precedeixen les autèntiques, de manera que el lector pugui fer-se una idea de com s'ha treballat aquest material periodístic de primera categoria.

Abel Rocha (l'home que "va matar" Quico Sabaté)

• **Com va viure la Dictadura de Franco?**

No hi va haver cap dictadura. El poble vivia en llibertat, tot això de la repressió....Ni tant sols es va perseguir als rojos! Personalment, he tingut amics de tots els bàndols, fins i tot comunistes.

• **Per què va lluitar contra el "maquis", representat per la figura d'en Quico Sabaté?**

Estava en contra de l'anarquisme. També m'arribava informació. Era la meva d'---actuar contra ells. Ah! I pensi que vaig néixer en una caserna de la Guàrdia Civil.

• **Per quin motiu va participar en política a l'època franquista?**

Molt senzill. L'alcalde en persona m'ho va demanar. No es cobrava res aleshores, no com ara, ha! ha! Miri, jo volia ajudar la gent i estic content perquè els vells van començar a cobrar la pensió, n'estic orgullós!

• **S'arrepenteix de la mort d'en Quico Sabaté?**

Crec en Déu, però no he resat mai per la seva ànima.

• **Què pensa de la Democràcia?**

⁶² GALTER, Lluís Caracremada pel·lícula 2010

Amb la Democràcia hem millorat?

NOTA: A Sant Celoni corre la veu, en alguns ambients, que en Quico Sabaté no va ser

abatut on s'ha dit sempre. La impossibilitat d'entrevistar el Sr. Rocha no m'ha permès verificar aquest punt.

D'acord amb l'investigador local Sr. Argemiro, el lloc "on va caure mort" en Quico Sabaté no és on va aparèixer el seu cadàver sinó més cap a l'entrada del poble. Allà hauria tingut lloc el tiroteig que va acabar amb la seva vida. Després l'haurien arrossegat fins on es mostrà el cos del guerriller.

L'investigador m'havia demanat que si aconseguia entrevistar el sr. Rocha li ho preguntés però, com s'ha vist, va ser impossible parlar-hi. La incògnita es manté.

Marcel·lí Massana ("maquis" i home de la CNT)

• Quins motius et porten a fer-te guerriller després de l'experiència de la guerra?

Em va marcar molt l'estada al camp de concentració, a Albaterra. Allà vaig veure tota mena d'atrocitats i vaig ésser humiliat, molt humiliat. S'havia de donar una resposta, no es podia deixar passar. A més, què podia fer? La vida normal d'una persona era massa llunyana i, al capdavant, impossible.

De fet, era un rebel. No únicament jo, ho érem tots. Tampoc haguéssim acceptat un exili.

• Per quina raó vas practicar una guerrilla rural?

És més fàcil moure's a les muntanyes que a la ciutat i, a més, són més segures. Pots controlar fàcilment els moviments de l'enemic amb uns bons prismàtics. A la natura, al bosc no et poden vendre com sí succeeix a les ciutats, on és possible que algú, per por o per diners, et traeixi.

• Com veies la situació política del país sota el Franquisme? Hi havia esperança?

La veritat és que era molt conscient de la realitat que vivíem, però no podia abandonar el poble català que havia quedat destrossat pel Règim franquista. Havíem de donar-li alè, fer-lo despertar.

Ara, sabíem que les nostres possibilitats eren escasses. Per això, l'estratègia era fugir de qualsevol enfrontament directe.

• **Quina opinió tens dels altres maquis com Sabaté, Facerias i Ramon Vila?**

Sabaté era un gran home d'acció i també un bon company. El seu problema va ser l'obsessió per la mort dels altres germans, en Josep i en Manuel.

En Ramon també era un magnífic company. Era un veritable llibertari de la CNT. Sempre

lluïtant, a França, a Catalunya, dret fins al darrer dia. Era el millor de tots.

Quina diferència entre aquests homes i els que es dedicaven només a parlar! Cal acció, no debat!

• **Què et va salvar la vida?**

Segurament hagués seguit el camí de tots ells. Tinc clar que hauria tornat a Espanya una i altra vegada. El fet de ser detingut per la Gendarmeria francesa i ser desterrat em va salvar la vida. No tinc cap dubte que m'haurien "caçat".

• **Quins records tens d'aquells temps?**

Primer de tot, la camaraderia, els companys. Hi havia una relació que anava més enllà d'una relació fraternal. Després, recordo els sentiments que m'omplien en passar a prop de Berga, la meva vila, i saber que no podia acostar-m'hi i passejar pels carrers. Em sento molt berguedà.

NOTA: No s'ha realitzat cap tipus de gràfica de les enquestes i entrevistes perquè al no poder obtenir cap resultat de les organitzacions sindicals, no teníem resultats a compara i no és pot fer una gràfica exacte de dels testimonis perquè la majoria són respostes obertes. La intenció era fer i comparà les gràfiques fetes dels resultats de les enquestes els tres sindicats escollits, però degut a la falta de resposta i col·laboració no ha sigut possible.

7. LES RUTES DELS “MAQUIS”

7.1 “UNS DIES DE “MAQUIS””

SEGUINT LA PETXADA DEL MAQUIS (I) [CASTELLNOU I MAS CLARA]

El dia 28 d'agost, la família i jo, vam anar al Berguedà, concretament a Castellnou del Bages, a veure el Museu dels Maquis. Un cop vam arribar, l'home de l'hostal ens va informar que feia dues setmanes havien robat la rèplica de la pistola d'en “Caracremada” i, per tant, el Museu era tancat.

L'home ens va explicar una mica la història del “maquis” i ens ensenyà on fou enterrat i el que més ens va sorprendre, va ser que fou enterrat nu “boca avall” perquè així mirés cap a l'infern. Amb el pas del temps, va ser desenterrat i el van tornar a enterrar en una petita torre, de la qual s'explica que va ser feta en el seu honor, però segons les fonts del poble, resulta que era una tina de vi i que la van aprofitar.

Seguidament, vam anar al mas la “Creu del Perelló”. En aquest petit mas del Bages, va ser assassinada tota la família excepte dos infants, juntament amb dos “maquis” l'any 1945. Des d'aquell incident, mai més va ser habitat novament. Sempre va ser i va seguir essent un dels llocs de contacte i repòs del “maquis” on el 1963, quan li faltaven poc més de 50 m per arribar al mas, va ser abatut Ramon Vila per la Guàrdia Civil.

A continuació, vam anar a Berga a la recerca de més històries. Després de visitar la FAI i

la UGT, ens vam adreçar cap al carrer Mossen Huch (actualment, carrer de Marcel·lí Massana) i ens vàrem parar al número 8, lloc on va néixer l'únic “maquis” que va saber trampejar la Guàrdia Civil fins al punt de no tenir cap baixa a la seva partida. Vam fer el possible per fer una foto a la seva placa, tot i que no va ser factible.

Allà, ens van informar que hi vivia una especialista del tema “maquis”, ens vam acostar a la casa, i en no respondre al timbre i no trobar cap correu de contacte, vam escriure-li una carta improvisada i vam deixar-la a la seva bústia. Uns dies més tard, vaig rebre un correu

amb el nom de Roser, que es posava en contacte amb mi perquè havia llegit la meua “carta”.

Ens vam disposar a prendre quelcom al bar Colom, lloc on va ser ridiculitzat el tinent de la Guàrdia Civil, convidat per en Marcel·lí, l'home que pretenia caçar. La llàstima va ser que ja no existia; al seu lloc hi havia un bloc de pisos.

Per últim, vam anar a l'antiga caserna de la Guàrdia Civil, a hores d'ara abandonat, i allà vam trobar-hi la placa en honor a un masover i dos miners de Fígols, els quals van ser torturats i assassinats per la Guàrdia Civil pel fet d'haver ajudat els “maquis”.

Si alguna impressió m'he emportat d'allà, és que no s'ha oblidat el que va passar en aquells temps i que, en el record de la gent, encara hi ha una flama encesa que dubto que s'apagui mai.

Al cap d'una setmana, un dia a la tarda, ens vam adreçar a Sant Martí de la Mota, buscant el mas Clara on solia fer parada en Quico Sabaté. Vam parlar amb diverses persones i tothom sabia de qui parlaves, tothom recordava, el mite d'en Quico era present en la memòria. Després d'algunes voltes, vam trobar el mas, però estava bastant abandonat i, després de fer d'algunes fotos, vam decidir tornar.

Placa Ramon Vila Capdevila (Castellnou del Bages)

SEGUINT LA PETXADA DEL MAQUIS (II) [CAMPRODON]

A principis de setembre, vaig anar amb un company de cacera a Camprodon amb la intenció d'entrevistar l'amo de l'exposició d'armes i objectes de la Guerra Civil,

popularment conegut com el “Museu de la Guerra Civil”. Un cop tocat el timbre, ningú ens va respondre.

Se'm va acudir anar al bar de la plaça a parlar amb l'amo que el coneixia i el va trucar. Li

va dir que no es trobava a Camprodon, però que faria venir un familiar seu a obrir-me. No li vaig poder fer cap entrevista, però sí vaig poder fer fotos de l'exposició.

Moltes de les armes exposades corresponen a les que van ser usades durant els enfrontaments entre guerrillers i “civils”, procedents normalment de la guerra. Permeten fer-se la idea del que implicava trotejar-se en aquelles topades tan freqüents als nostres boscos

Museu Camprodon

SEGUINT LA PETXADA DEL MAQUIS (III) [LA JONQUERA “MUSEU EXILI”]

Vam anar amb el Tutor al Museu de l'Exili de la Jonquera, a la visita concertada amb el Director del Museu, el Sr. Jordi Font. Ens va atendre amb molta amabilitat i vam estar-hi una bona estona, en un intensa conversa, amb algun punt de debat i de contrast d'opinions. Més de dues hores aproximadament ens va dedicar.

Ens va fer “cinc-cèntims” del projecte d'exposició “Maquis” que es volia dur a terme l'any 2013 amb la col·laboració de cinc Museus de les nostres comarques, entre els quals el de la Jonquera, però que per culpa de la situació econòmica en què ens trobem, no va poder dur-se a terme. Potser el 2018 es pugui recuperar dins el mateix Museu aquest projecte, malgrat que segurament no serà exactament com el primer.

També ens va explicar diferents aspectes de l'època del “maquis” com ara tàctiques emprades per la Guàrdia Civil que recorden els cèlebres “comandos”, així com les

baralles i divisions polítiques existents en el món del republicanisme i l'anarquisme a l'exili, que tant van afectar la lluita guerrillera.

Em va facilitar una sèrie de llibres relacionats amb els “maquis”, a més d'una llista

d'enllaços de webs amb documentals i una petita llista de gent amb la que podíem intentar contactar.

SEGUINT LA PETXADA DEL MAQUIS (IV) [ESPOLLA]

El passat 26 de setembre, vaig concertar una trobada amb el sr. Josep Tejido, historiador local, el qual em va convidar a entrar a les instal·lacions de la Cooperativa d'Espolla. Un cop dins l'oficina, va començar una interessant entrevista.

Una vegada acabada, li vaig fer una pregunta que el va deixar fora de lloc, amb una mirada d'intriga i curiositat. Li vaig demanar perquè, al cementiri d'Espolla, el cementiri catòlic té una part no catòlica que s'havia anomenat tradicionalment, “cementiri dels gossos”. Després d'un llarg silenci, va explicar-me el motiu, i posteriorment em va demanar com era que coneixia aquest nom popular.

Una vegada em vaig haver acomiadat cordialment del Sr. Tejido, em vaig adreçar al cementiri, concretament al “cementiri dels gossos”, on s'havien enterrat dos companys d'en Facerías, de 22 i 26 anys, mors després d'haver robat un cotxe. Allà vaig trobar una placa en memòria dels dos personatges i una breu relat històric.

Placa dels joves morts a Espolla

7.2 “ENTRE MATOLLS...”

Des del centre INS. Vilafant, amb la col·laboració dels departaments de Ciències Socials i d'Educació Física, es prepararà una marxa per paratges naturals, seguint alguns dels

passos més habituals d'en Quico Sabaté, amb la intenció de dur a terme una sèrie d'activitats didàctiques, una bona excursió dins la Geografia i la Història, immersos en la naturalesa del Pirineu. És començarà a riu Major, (Tapis), es pujarà fins a l'ermita de la Fau, i baixant, ens aturarem a la font de la Trilla, lloc especialment apte per dur a terme les activitats dels alumnes. Seguidament es baixarà fins a Albanyà, localitat on ens recollirà l'autobús.

7.3 “LA FLAMA ES MANTÉ VIVA...”.

Per ser ben conscient de la recuperació de la memòria dels “maquis”, comprovant que segueix viva, en alguna proporció, en el món actual, he realitzat una recerca de documentals, pel·lícules, llibres i homenatges amb la intenció de mostrar, també d'aquesta manera, com efectivament segueix viu el record del passat recent, en el qual les ferides segueixen obertes i regna un silenci permanent.

A part d'això, aquesta recerca té una altra finalitat: té l'objectiu de facilitar el coneixement del tema a qui tingui interès i a més, expressar la meua voluntat que aquest Treball no representi un punt i final, sinó un pas més per seguir descobrint aquesta història i obrir noves vies d'investigació.

(Veure els Annexes)

Conclusions

La lluita dels “maquis” és un fet importantíssim de la nostra Història. Ha quedat a la nostra memòria cívica, malgrat molts silencis i moltes pors, i ha estat reflectida pels periodistes i historiadors que han recollit els testimonis d'aquella època, i, en alguns casos, fins i tot els dels mateixos protagonistes.

No obstant aquest silenci, aquest temor i, sobretot, el desig de no tornar a obrir les terribles ferides del conflicte fratricida i de la immediata postguerra, se'n parla i se'ls recorda, com podem veure en els diversos homenatges que, a molts llocs del país, es celebren, molt sovint sense gairebé participació de les institucions.

L'existència del “Museu dels Maquis” i de les “rutes” que permeten recórrer els camins on va succeir la seva lluita, en són també bona prova. La “ Memòria Històrica” amb la seva recerca s'incorpora igualment a la recuperació de les històries dels guerrillers, sigui mitjançant les propostes d'exposicions als museus o amb el treball d'entitats com el “Centre d'Estudis Josep Ester Borràs”. Aquesta és una part de la Història que suposa la revisió de la “versió oficial” dels guanyadors.

Estranyament, el moviment anarquista, jove o adult, semblaria en general poc interessat ; potser només s'acosten al tema determinades persones que s'hi impliquen de forma puntual.

La voluntat de no admetre la derrota a la Guerra Civil va donar força als guerrillers. Les imatges de la guerra els acompanyaren contínuament. Les pèrdues familiars els encoratjaven. Conèixer la sort dels companys a les presons també. La persecució política, la repressió, la fam, la por de la gent, els va estimular i, d'altra banda, què més podien fer en aquella Espanya de postguerra que només els ofería l'exili o l'escamot d'execució? Dins la grisor d'aquells anys hi havia poques oportunitats per sobreviure. No tenien cap dubte. Calia restaurar la República per viure amb plena justícia i llibertat.

Molts “maquis” havien col·laborat dins la Resistència francesa contra els nazis, causa que

era la mateixa de la seva pròpia lluita. Tenien doncs molta experiència. Però el Règim franquista, tolerat pels aliats pel seu anticomunisme i basat en el domini del terror, tenia la situació controlada. La seva força militar, la seva capacitat d'informació, els seus mitjans materials eren en tots sentits molt superiors als de qualsevol partida.

La guerra oculta, en els boscos més que a les ciutats, entre la Guàrdia Civil i els "maquis"

presentava poques, o potser cap possibilitat, per als combatents antifeixistes, però probablement és el que ha donat al "fenomen maquis" la seva imatge mítica. El bosc era, a diferència de la ciutat, un lloc amistós i relativament segur. La traïció vivia al mig de la gran ciutat on les parets, efectivament, escoltaven i, el que és pitjor, a vegades parlaven.

Facerías fou un gran guerriller, enamorat dels cops espectaculars dins la capital catalana, però les incursions d'en Quico Sabater com les d'en Marcel·lí Massana o d'en Ramón Vila, enmig de la natura que els protegia, són inoblidables. Escenes de combat com la del mas Clara o el segrest de la finca ? són extraordinàries, tant com els seus actors, dignes d'una pel·lícula de Steven Spielberg.

I no diguem del convit al tinent de la Guàrdia Civil al cafè del bar Colom a Berga, malauradament desaparegut. S'havia de "tenir quelcom..."

És veritat que l'actuació dels "maquis", al mateix temps que pretenia alliberar la població, els creava, moltes vegades, problemes. És cert també que la gent estava dividida respecte a la seva presència, a vegades per por, a vegades per ideologia, a vegades per pura subsistència. No tothom els era favorable.

Els combatents clandestins necessitaven menjar en un època de misèria, necessitaven amagar-se mentre la Guàrdia Civil pressionava amb un constant anar i venir; si resultaven ferits i buscaven metge o farmacèutic l'ajuda als "bandolers" podia costar cara. A més, hi havia delacions, tortures, desaparicions, condemnes a mort. Hi havia el Sometent, fonamental en el cas d'en Quico, gent que disparava però que no resava pels morts.

Al darrera seu, a l'exili francès especialment, s'hi desenvolupava una "guerra política": entre comunistes i anarquistes, entre faccions anarquistes partidàries de la col·laboració amb els republicans i contràries a l'aliança. Com deia Marcel·lí Massana, calia acció, no debat.

Probablement és cert, com diuen alguns testimonis i també alguns experts, que no se'ls ha fet pou justícia en època de democràcia, que ha mancat una dosi de voluntat política. La ignorància de bona part dels que som joves és gran i hi ha en aquest fet el perill que, a més del seu record, els seus valors es perdin, encara que l'escola aportí el seu gra de sorra. Segur també que el nostre món no és el seu. Però, s'ha perdut l'idealisme? S'ha oblidat el sentit de la justícia? S'ha acabat l'amor a la llibertat?

Eren veritablement homes de llegenda. A vegades durs, a vegades pietosos amb l'adversari. Agraïts amb qui els ajudava. Ferotges amb els traïdors. La seva noblesa fou reconeguda per alguns enemics polítics en diverses ocasions, provocant entre els "gendarmes de verd" una veritable esgarrifança i desitjos obsessius de venjança més enllà del deure.

Seria difícil trobar avui dia gent com ells. Però seria bo que els joves seguíssim el seu exemple i en traguéssim una bona lliçó. L'idealisme, la camaraderia, la llibertat, la justícia, la solidaritat, són valors d'abans i d'ara. Valors de sempre.

Esperem que èpoques fosques com aquella no tornin però si, desafortunadament tornessin, no seria estrany contemplar novament homes amb gorra, pellissa i un fusell a la mà que es desplacen furtivament, com ombres, al bosc.

***“Tota la gent que lluitava contra el règim,
tenien en comú una cosa: LA LLIBERTAT”***

BIBLIOGRAFIA

(Totes les fonts bibliogràfiques estan ordenades per ordre alfabètic dels cognoms dels seus autors)

- **Du Sile a la Muga**

COLOMER, Gioconda

Editorial Scrípta-Resmarec-22170 Lanrodec (2008)

- **Quico Sabaté. El último guerrillero**

EYRE, Pilar

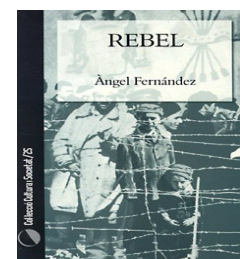
Editorial Península, Barcelona (2014)

- **Rebel**

FERNÁNDEZ, Àngel

Editorial Mediterrània, Barcelona (2002)

- **Marcel·lí Massana: Terrorisme o Resistència?**

REGUANT, Josep Maria

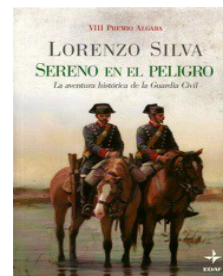
Editorial Rourich, Sant Cugat del Valles (1991)

- **Sereno en el Peligro**

SILVA, Lorenzo

Editorial EDAF, S. L.

WEBGRAFIA

Webgrafia Teoria

-Marxa homenatge els Maquis

<http://www.sindominio.net/marxa-maquis/> (20/02/2016)

-Viquipèdia

https://ca.wikipedia.org/wiki/Francesc_Sabat%C3%A9_Llopart (20/02/2016)

-Wilaweb, últimes hores de Quico Sabaté

<http://www.vilaweb.cat/noticia/3673914/20100104/ultimes-hores-quico-sabate.html> (20/02/2016)

-3cat24.cat Jo vaig matar l'anarquista "Quico" Sabaté (09/02/2010)

<http://blogs.ccma.cat/elsecret.php?itemid=28859> (20/02/2016)

-Portal Libertario Oaca, Francesc Sabaté i Llopart "Quico". La leyenda de un maquis (28/10/2010)

<http://www.portaloaca.com/historia/biografias/556-francesc-sabate-i-llopart-qquicoq-la-leyenda-de-un-maquis.html> (22/02/2016)

-Ara Premium, Quico Sabaté (25/08/2015)

http://www.ara.cat/premium/Quico-Sabate_0_1418858121.html (22/02/2016)

-El pais, Quico Sabaté, el penúltimo guerrillero (06/01/2000)

http://elpais.com/diario/2000/01/06/catalunya/947124453_850215.html (23/02/2016)

-El Mundo, Quico Sabaté: el último guerrillero (27/04/2014)

<http://www.elmundo.es/comunidad-valenciana/2014/04/27/535d2c43ca47416f668b4570.html>

(23/02/2016)

-Directa.cat, Quico Sabaté era, per sobre de tot, un home d'acció (25/03/2015)

<https://directa.cat/quico-sabate-era-sobre-de-tot-un-home-daccio> (23/02/2016)

-Anarquismo, Francisco Sabaté Llopart "El Quico"

<http://autogestionacrata.blogspot.com.es/2012/09/francisco-sabate-llopart-el-quico.html>

(28/02/2016)

-Polémica, Quico Sabaté el atentado contra Eduardo Quintela (02/09/2014)

<https://revistapolemica.wordpress.com/2014/09/02/quico-sabate-el-atentado-contra-eduardo-quintela/> (28/02/2016)

-KAOS en la RED, Hace 54 años era asesinado por la Guàrdia Civil el guerrillero Quico Sabaté

<http://2014.kaosenlared.net/component/k2/77591-hace-54-a%C3%B1os-era-asesinado-por-la-guardia-civil-el-guerrillero-anarquista-quico-sabat%C3%A9.html> (28/02/2016)

-Viquipèdia

<https://ca.wikipedia.org/wiki/Maquis> (28/02/2016)

-Museu dels maquis de Castellnou del Bages

http://www.festacatalunya.cat/articles-mostra-2818-cat-Museu_dels_maquis_a_Castellnou_de_Bages.htm (02/03/2016)

-Terra de maquis

<http://www.terrademaquis.com/historia/> (02/03/2016)

- Territori maquis

<http://www.territorimaquis.cat/upload/documents/activitats-didactiques-eso.pdf> (02/03/2016)

-Els Maquis (Marcel·lí Massana)

<http://www.xtec.cat/ceipvilomara/Indrets/maquis.htm> (02/03/2016)

-Prezi, Els maquis

<http://es.slideshare.net/plaerdemavida/els-maquis> (02/03/2016)

-Vilaweb, El maquis (14/01/2010)

<http://www.vilaweb.cat/www/diariescola/noticia?id=3677620> (02/03/2016)

-El país, El último maquis catalan (06/04/2002)

http://elpais.com/diario/2002/04/06/catalunya/1018055252_850215.html (12/03/2016)

-Wikipedia, (Ramon Vila)

https://ca.wikipedia.org/wiki/Ramon_Vila_Capdevila (12/03/2016)

-Ruta Caracremada

<http://rutacaracremada.com/esp/quien-era-el-caracremada/> (12/03/2016)

-Directe.cat, 50 anys de la mort de l'últim maquis català "caracremada" (07/08/2013)

<http://www.directe.cat/xoc-de-trens/311604/50-anys-de-la-mort-de-caracremada-el-darrer-maquis-catala-que-lluita-contra-el-franquisme> (22/03/2016)

-Territori maquis (Caracremada)

<http://www.territorimaquis.cat/nivells/contingut/titular/ruta-del-caracremada-2> (22/03/2016)

-Wikipedia (Marcel·lí Massana)

https://ca.wikipedia.org/wiki/Marcel%C2%B7%C3%AD_Massana_i_Bancells (22/03/2016)

-Territori maquis (Panxo)

<http://www.territorimaquis.cat/nivells/contingut/titular/marcelli-massana-i-bancells> (22/03/2016)

-LAMALA-TESTA, Marcel·lí Massana l'home més buscat de Josep Clarà

http://www.lamalatesta.net/product_info.php/products_id/3755 (22/03/2016)

-Dos maquis del Berguedà

<http://salvapf-2maquis.blogspot.com.es/p/marcelli-massana-i-balcells.html> (27/03/2016)

-Paisajes de la guerrilla

<http://paisajesdelaguerrilla.blogspot.com.es/2010/03/la-guerrilla-en-cataluna-2.html> (27/03/2016)

-Wikipedia (Faceries)

https://ca.wikipedia.org/wiki/Josep_Llu%C3%ADs_i_Faceries (04/04/2016)

- Portal Oaca, Jose Luis Faceries, historia de un maquis urbano libertario (12/01/2009)

<http://www.portaloaca.com/historia/biografias/1117-jose-luis-faceries-historia-de-un-maquis-urbano-libertario.html> (04/04/2016)

-Laccent.cat (Faceries)

<http://laccent.cat/faceries-maqui-urba/> (04/04/2016)

-Antropologia.cat, Assassinat de Josep Lluís Faceries (03/09/1957)

<http://antropologia.cat/antifranquista/fitxa/assassinat-de-josep-lluis-faceries> (04/04/2016)

-El periodico, Memoria de un guerrillero libertario (30/08/2011)

<http://www.elperiodico.com/es/noticias/politica/faceries-memoria-guerrillero-libertario-2194064>
(16/04/2016)

-Diagonal Periodico, La guerrilla de Andalucía (03/10/2002)

<https://www.diagonalperiodico.net/blogs/imanol/la-guerrilla-andalucia.html> (16/04/2016)

-Confederació Nacional del Treball

http://www.cnt.es/que_es_cnt (16/04/2016)

-Estació Collserola, els maquis

<http://estaciocollserola.blogspot.com.es/p/el-maquis.html> (16/04/2016)

-Wikipedia, (Front Nacional de Catalunya)

https://ca.wikipedia.org/wiki/Front_Nacional_de_Catalunya (16/04/2016)

-Federación local de Madrid (CNT AIT)

<http://madrid.cnt.es/historia/cnt-durante-el-franquismo/> (16/04/2016)

Wikipedia (Federica Monsey)

https://ca.wikipedia.org/wiki/Federaci%C3%B3_Ib%C3%A8rica_de_Joventuts_Llibert

[%C3%A0ries](#) (29/04/2016)

-Wikipedia (CNT)

https://ca.wikipedia.org/wiki/Confederaci%C3%B3_Nacional_del_Treball (29/04/2016)

-El maquis, d'Ester Rodríguez

<https://books.google.es/books?>

[id=Md2VK1eD0MwC&pg=PA109&lpg=PA109&dq=amb+quins+grups+va+col](https://books.google.es/books?id=Md2VK1eD0MwC&pg=PA109&lpg=PA109&dq=amb+quins+grups+va+col)

[%C2%B7laborar+marcel%C2%B7l](https://books.google.es/books?id=Md2VK1eD0MwC&pg=PA109&lpg=PA109&dq=amb+quins+grups+va+col)

[%C3%AD+massana&source=bl&ots=gy3pspdakC&sig=A_wWFrpT4QNhR6mXOcRxY-](https://books.google.es/books?id=Md2VK1eD0MwC&pg=PA109&lpg=PA109&dq=amb+quins+grups+va+col)

[90y0c&hl=ca&sa=X&ved=0ahUKEwjhuZ6KntDMAhVHfhoKHR_SDPIQ6AEIKzAD#v=onepage](https://books.google.es/books?id=Md2VK1eD0MwC&pg=PA109&lpg=PA109&dq=amb+quins+grups+va+col)

[&q=amb%20quins%20grups%20va%20col%C2%B7laborar%20marcel%C2%B7l%C3%AD](https://books.google.es/books?id=Md2VK1eD0MwC&pg=PA109&lpg=PA109&dq=amb+quins+grups+va+col)

[%20massana&f=false](https://books.google.es/books?id=Md2VK1eD0MwC&pg=PA109&lpg=PA109&dq=amb+quins+grups+va+col) (29/04/2016)

-Site, Historia de Catalunya i Espanya

<https://sites.google.com/site/historiacatalunyaespanya/3-el-suport-a-l-eix-feixista-1939-1945>

(09/05/2016)

-Esquerra.cat, Els maquis

<http://www.esquerra.cat/documents/en/en77-memoria.pdf> (09/05/2016)

-Generalitat de Catalunya, Memorial democràtic Franco neutral?

http://memorialdemocratic.gencat.cat/ca/exposicions/expcicions_virtuals/franco-neutral/06-

[deportacions-exiliats-republicans-Franca-Espanya-franquista/](http://memorialdemocratic.gencat.cat/ca/exposicions/expcicions_virtuals/franco-neutral/06-) (09/05/2016)

-l'Exili de Catalunya del 1939

http://materials.accat.cat/revista_10/articles/article2.html (09/05/2016)

-Wikipedia (Foquismo)

<https://es.wikipedia.org/wiki/Foquismo> (09/05/2016)

-Wikipedia (Nacional Espanyola)

[https://ca.wikipedia.org/wiki/Uni%C3%B3_Nacional_Espanyola_\(antifranquisme\)](https://ca.wikipedia.org/wiki/Uni%C3%B3_Nacional_Espanyola_(antifranquisme)) (19/05/2016)

Webgrafia Foto:

Figura 1: Moia: maquis aquí i a la comarca

<http://moiadabans.blogspot.com.es/2015/10/moia-maquis-aqui-i-la-comarca.html>

Figura2: Wikipedia

https://es.wikipedia.org/wiki/Maquis_%28guerrilla_antifranquista%29

Figura 3: Cazarabet

<http://www.cazarabet.com/pais/pais5/>

Figura4: Wikipedia

https://es.wikipedia.org/wiki/Insurrecci%C3%B3n_anarquista_de_diciembre_de_1933

Figura5: Wikipedia

https://es.wikipedia.org/wiki/Bandera_de_la_Segunda_Rep%C3%ABlica_Espa%C3%B1ola

Figura 6: El Franquisme

<http://www.buxaweb.cat/dossiers/franquisme.htm>

Figura 7: Territori Maquis

<http://www.territorimaquis.cat/nivells/contingut/titular/filmografia>

Figura8: Sapiens.cat

<http://blogs.sapiens.cat/socialsenxarxa/2011/12/18/l%E2%80%99oposicio-interior-al-franquisme-durant-la-llarga-postguerra:>

[com/author/joseluisgarrot/](http://blogs.sapiens.cat/author/joseluisgarrot/)

Figura9: Verkami

<http://www.verkami.com/locale/ca/projects/8349-l-libre-l-home-del-bosc-maquis-la-guerrilla-antifranquista>

Figura10: Territori Maquis

<http://www.territorimaquis.cat/nivells/contingut/titular/francesc-sabati-llopart>

Figura11: Balearweb

http://balearweb1.rssing.com/chan-13961322/all_p245.html

Figura12: Forocoches

[:http://www.forocoches.com/foro/showthread.php?t=2326308](http://www.forocoches.com/foro/showthread.php?t=2326308)

Figura13v:Revista Polemica

<https://revistapolemica.wordpress.com/2015/01/06/5-de-enero-de-1960-quico-sabaté-asesinado-en-sant-celoni/>

Figura14:Sapiens.cat

<http://www.spanishrailway.com/2012/05/01/ferrocarril-de-Santander-a-Bilbao-compania-de-los-ferrocarriles-de-Santander-a-Bilbao/>

Figura15:Ajuntament Sant Celoni

http://www.santceloni.cat/ARXIUS/publicacions/2010/quicosabate_final_bb.pdf

Figura 16:Territori Maquis

<http://www.territorimaquis.cat/nivells/contingut/titular/francesc-sabati-llopart>

Figura 17:Berga Actual

<http://www.bergactual.com/2009/12/03/cercs-guardona-quinze-col%C2%B7laboradors-del-museu-de-les-mines>

Figura18:Camins del Bages

<http://percaminsdelbages.blogspot.com.es/2008/09/can-flaquer-i-can-casassaies-en-temps.html>

Figura19:Diarigran.cat

<http://diarigran.cat/2012/08/parlament-al-fossar-de-les-morerres-en-record-de-josep-lluiss-faceries/>

Figura 20:BonDia

<http://www.bondia.ad/cultura/marcelli-massana-un-cameo>

Figura21:L'exilio

<http://lacntenelexilio.blogspot.com.es/2013/01/celedonio-garcia-casino.html>

Figura 22:Diagonal Periodico

<https://www.diagonalperiodico.net/blogs/imanol/grupo-facerias.html>

Figura23:Portal Oaca

<http://www.portaloaca.com/historia/biografias/10754-ramon-vila-capdevila-apoteosis-de-la-accion-revista-ruta-septiembre-2001.html>

Figura24: Diagonal Periodico

<https://www.diagonalperiodico.net/blogs/imanol/ramon-vila-capdevila.html>

Figura 25:Ruta Caracremada

<http://rutacaracremada.com/deuch/walken/>

Figura 26:Territori Maquis

<http://www.territorimaquis.cat/nivells/contingut/titular/actuar>

Annexes

I. GLOSSARI:

(Nota: La informació que conté aquest Glossari ha estat ordenada per ordre alfabètic.)

- **Agrupació Guerrillera de Catalunya:** fou una agrupació per a la resistència armada contra el Règim franquista constituïda pel PSUC i les JSUC
- **Aliança Sindical Obrera (ASO):** L'Aliança Sindical Obrera fou un grup sindical valencià fundat a començaments dels anys 1960 a València per antics militants d'UGT i CNT
- **ANFD:** Acord entre anarquistes i republicans de l'interior (Octubre 1944), l'objectiu del qual era la formació d'un Govern Provisional per restablir la democràcia i convocar eleccions generals. Estava disposada a pactar amb l'oposició monàrquica.
- **Batallons:** Unitat tàctica, principalment d'infanteria, que es divideix en un cert nombre de companyies (de 2 a 6) manada per un coronel. Està formada per uns 1000 homes.
- **Brigades:** Unitat de l'exèrcit, integrada per unitats de diverses armes i serveis, que està sota el comandament d'un general. Està integrada per uns 5000 soldats.
- **CNT:** La Confederació Nacional del Treball és una central sindical d'estructura confederal d'ideologia anarcosindicalista, fundada al Saló de les Belles Arts de Barcelona el 30 d'octubre de 1910. Va ser el major sindicat obrer a Espanya i, actualment, resta com la principal organització anarquista del país
- **“La Columna dels Aguilans”:** La Columna “Els Aguilons” de la FAI, o “Aguilons” , a seques , va ser l'última de les grans columnes de militants anarcosindicalistes catalanes.

Els seus caps eren Garcia Vivancos i Garcia Oliver d'ideologia anarquista.

- **Columna “Carod y Castan”:** era una unitat militar de l'exercit republicà d'ideologia anarquista durant la Guerra Civil Espanyola que va lluitar al front d'Aragó. Els seus caps eren Carod i Castan.

- **Columna de Durruti:** La Columna Durruti va ser una milícia paramilitar d'ideologia anarquista que va lluitar durant la Guerra Civil Espanyola. La columna rebé el nom del seu delegat general, el líder llibertari Buenaventura Durruti, assassinat a Madrid.

- **Columna de Ferro:** era una unitat militar de l'exèrcit republicà d'ideologia anarquista durant la Guerra Civil Espanyola. Eren valencians. El seu cap era Jose Pellicer. Van participar al front de Terol.

- **Columna “Tierra y Libertad”:** va ser una columna miliciana organitzada per la CNT - FAI de les comarques de l' Alt Llobregat i Cardener (actuals Berguedà i Bages) així com de Barcelona. Actuà al centre i a Aragó. El seu comandant fou Germinal de Souza.

- **Comissions Obreres:** Comissions Obreres (CCOO) és una confederació sindical d'àmbit espanyol que agrupa diferents organitzacions territorials i federatives, nascuda els anys seixanta en el Franquisme. Actualment és un sindicat independent.

- **Comitè de Milícies Antifeixistes de Berga:** fou un organisme creat el 21 de juliol del 1936 a Barcelona per Lluís Companys per organitzar militarment les forces que lluitaven contra l'alçament militar a Catalunya durant la Guerra Civil Espanyola i per coordinar els cossos armats de milicians que sortien cap al front d'Aragó. En aquest cas, es tracta de la corresponent a Berga.

- **Companyia:** és una unitat militar tàctica, operativa i administrativa bàsica dins els exèrcits de terra que sol agrupar de 2 a 6 seccions amb un total d'entre 75 i 200 homes; normalment està comandada per un capità o comandant.

- **Defensa Interior (DI):** fou un grup armat antifranquista d'ideologia anarcosindicalista i llibertària, continuador de la lluita dels maquis i actiu entre els anys 1962 i 1965. El seu principal objectiu era l'eliminació de Franco.

- **Dictadura feixista de Salazar:** és el nom del règim polític feixista i corporativista que va

estar en vigor durant 48 anys a Portugal sense interrupció , encara que amb alteracions de forma i contingut (1926-1974).

- **Direcció General de Seguretat:** va ser un organisme autònom espanyol dependent del Ministeri de Governació i responsable de la política d'Ordre públic i repressió de l'oposició

- en tot el territori nacional d'Espanya durant el Franquisme, basant-se en la llei per a la seguretat de l'Estat.

- **Columna Ascaso:** va ser la tercera columna de la CNT organitzada a Barcelona. Va sortir cap al front d'Aragó el 25 de juliol amb 2.000 milicians. Comptava amb 4 o 6 metralladores i 3 o 4 camions blindats ("tiznaos") transformats en una metal·lúrgica de Gavà. A la columna Ascaso es van incorporar els grups internacionals "Giustizia e Libertá" i el "Batalló de la Mort o Centúria Malatesta". Estava situada en el sector d'Osca. El seu cap més conegut era Domingo Ascaso.

- **FAI:** és una organització fundada el 1927 a la platja del Saler, València, com a continuació de dues organitzacions anarquistes, la portuguesa Unió Anarquista Portuguesa i l'espanyola Federació Nacional de Grups Anarquistes d'Espanya. Volien que la CNT no abandonés l'anarquisme.

- **Federación Ibérica de Juventudes Libertàrias (FIJL):** Va ser una organització juvenil anarquista creada a Madrid el 1932 durant la Segona República Espanyola. És coneguda també com a Joventuts Anarquistes o Joventuts Llibertàries. Josep Lluís Facerías era el secretari d'un "comitè de defensa" governat per la CNT, FAI i JLL.

- **Franc-Tireurs et Partisans (FTP):** és el nom de la Resistència francesa creada a la fi de 1941 per la direcció del Partit Comunista Francès. Lluitava contra el III Reich i el Règim feixista francès de Vichy. Creaven els seus propis "maquis", diferents en la seva estratègia del "gaullistes". Molts participants eren espanyols i després van participar a la invasió de la Vall d'Aran al 1944.

- **"Foquisme" del Che Guevara:** El "foquisme" és una teoria revolucionària inspirada pel Che Guevara, que va ser polític, militar, escriptor, periodista i metge argentí. Va ser un dels ideòlegs i comandants de la Revolució cubana. La teoria fou desenvolupada com a tal per l'escriptor francès Régis Debray.

- **Govern de Vichy:** el Règim de Vichy, denominat oficialment Estat Francès, fou el govern de França des de juliol de 1940 fins a l'agost de 1944, és a dir, durant la Segona Guerra Mundial, des de l'ocupació del país pels alemanys fins a la reconquesta dels aliats a partir dels desembarcaments de Normandia i Provença. El seu cap fou al Mariscal Philippe Pétain i la capital era a la ciutat de Vichy
- **Grup els Novells:** Grup d'acció anarquista fundat per Quico Sabaté format pels amics i els seus germans (1935). Feien robatoris per finançar ajudes a presos.
- **Legió d'Honor:** és la més important i coneguda de les condecoracions franceses. Establerta per Napoleó al 1804, es concedeix a homes o dones, francesos o estrangers per actuacions extraordinàries realitzades en l'àmbit civil o militar a França.
- **“Los Maños”:** Van intentar atemptar contra Franco. Era un grup guerriller dirigit per Wenceslao Jiménez “Wence”, company de Facerías. Format al 1918 i liquidat al 1950, la majoria dels seus integrants van caure en mans de la policia.
- **MLE-CNT:** El Moviment Llibertari va ser una organització anarquista espanyola fundada al final de la Guerra Civil Espanyola per la CNT, la FAI i la FIJL, per desenvolupar una activitat conjunta clandestina a l'interior d'Espanya, sota la Dictadura de Francisco Franco, i legal a l'exili, on es va ocupar dels milers de refugiats anarcosindicalistes que hi havia a França. Diferències internes van anar acabant amb ell i també la divisió entre l'exili i l'interior.
- **PCE:** El Partit Comunista d'Espanya (PCE) és un partit polític espanyol de tendència marxista format el 14 de novembre de 1921 arran d'una escissió del Partit Socialista Obrer Espanyol, format per militants disconformes amb la línia política socialdemòcrata i la intenció inicial era sumar-se a la Internacional Comunista convocada per Lenin. Fundat en els seus orígens per la unió del Partit Comunista Espanyol i el Partit Comunista Obrer Espanyol, se li reconeix especialment la seva lluita durant el Franquisme, des de la clandestinitat i la il·legalitat , pel restabliment d'un marc parlamentari i democràtic a Espanya.
- **Resistència francesa:** és el nom genèric del moviment que va lluitar contra el Govern col·laboracionista de Vichy i l'ocupació nazi de França durant la Segona Guerra Mundial. Era ideològicament plural.

- **Ruta:** Del francès “Route”. Es tracta d'un camí, carretera o via que permet l'accés d'un lloc a l'altre.

- **Stein:** era una família de subfusells britànics de 9 mm, utilitzat per les forces de l'Imperi Britànic durant la Segona Guerra Mundial i la Guerra de Corea. Va ser fabricat per una

fàbrica d'armes reial de Londres (RSAF)

- **STV:** Solidaritat de Treballadors Bascos, sindicat fundat el 1911 a Bilbao. Al principi s'anomenava “d'obriers bascos” però més tard va canviar al nom, resultant un sindicat proper al Partit Nacionalista Basc. El canvi de nom es va produir a un congrés celebrat a Vitoria al 1933.

- **Thompson:** és un subfusell nord-americà dissenyat al 1919 molt famós durant l'època de la Prohibició. Va ser utilitzat per l'exèrcit americà durant la Segona Guerra Mundial.

- **UGT:** és una organització sindical obrera espanyola d'orientació socialista. Fundada al 1888 a Barcelona.

- **Unió Nacional Espanyola (UNE):** va ser una organització creada a Montblanc el 1942 promoguda pel PCE amb el suport dels aliats, que perseguia evitar l'entrada d'Espanya en la Segona Guerra Mundial i la reinstauració d'un sistema republicà Espanya per substituir al Franquisme, que havia guanyat la Guerra Civil Espanyola, alhora que lluitava contra els ocupants nazis a França. Va ser dissolta el 25 de juny de 1945 quan l'Alemanya s'havia rendit i era innecessària.

II. BIOGRAFIES

(Nota: La informació que conté aquest recull de biografies ha estat ordenada per ordre alfabètic.)

- **Abel Rocha:** Abel Rocha Sanz va néixer al 1922. Viu a Sant Celoni i va pertànyer al Somatent i a la Falange i es diu que va acabar amb la vida d'en Quico Sabaté. Accepta molt poques entrevistes per explicar-ho, però sobretot de persones properes a la seva ideologia.

•**Comissari Quintela:** Eduardo Quintela Bóveda va néixer a Galícia el 1891 i va morir a Barcelona a l'agost de 1968. Fou un policia i repressor espanyol, membre de la Brigada Politico-Social a Barcelona el 1945. Va baixar des de Galícia a Barcelona, ja jubilat per participar en la captura de Quico Sabaté.

(No s'ha pogut trobar una foto seva)

•**Dolors Marín:** és doctora en Història Contemporània. Investiga des de fa anys les pràctiques associatives dels anarquistes espanyols i col·labora amb els grups que treballen per la recuperació de la memòria del moviment llibertari.

•**Federica Montseny:** va ser una líder anarquista, més concretament, la primera dona ministra a Espanya de filiació anarquista. Va entrar dins el Sindicat de Professions Liberals de la CNT i també a la FAI el 1936. Va ser membre del Comitè Regional de la CNT de Catalunya el 1936 i ministra de Sanitat (1936 – 1937). Va morir el 14 de gener del 1994 exiliada a Tolosa de Llenguadoc, França.

Joan B. Culla: és un historiador català, professor d'història contemporània a la Universitat Autònoma de Barcelona.

• **José Giral:** va ser un polític, químic i farmacèutic espanyol, diverses vegades ministre durant el període de la Segona República Espanyola i President del Govern Republicà de l'exili després de la Segona Guerra Mundial. Al final s'exilià a Mèxic on va fer de professor fins a la seva mort, el 23 de desembre del 1962.

• **Joan García Oliver:** va ser un anarcosindicalista català. El 1936 impulsà la formació del Comitè de Milícies Antifeixistes de Catalunya i organitzà la columna "los Aguiluchos" que marxà al front d'Aragó, però fou cridat per a tornar a Barcelona i prendre el comandament, essent representant de la CNT en el Comitè, del que fou Cap del Departament de Guerra. L'acabament de la Guerra Civil, es va exiliar a Guadalajara, Mèxic, on va morir el 1980.

• **Juan Negrín:** Juan Negrín López fou un metge fisiòleg i polític espanyol; President del Govern de la Segona República, durant la Guerra Civil. Es va exiliar a varis països i va morir a França.

• **Paul Preston:** ocupa la càtedra Príncep d'Astúries d'Història Contemporània espanyola i és director del Centre Cañada Blanch per a l'estudi de l'Espanya contemporània de la London School of Economics & Political Science.

III. ENQUESTES I ENTREVISTES

El material que es presenta a continuació representa el conjunt d'enquestes i entrevistes realitzades als testimonis i als experts. Amb la seva informació s'ha proporcionat al Treball una sèrie de Conclusions, primer de cada grup i, després, les Conclusions finals.

Primer tenim set enquestes a testimonis i dos opinions personals.

Segon tenim un conjunt d'enquestes diverses elaborades per cada un dels diferents experts que han col·laborat en al treball, i el model d'enquesta fet per els que no han col·laborat.

Després tenim el model d'enquesta exclusiu pels sindicats, els quals no van respondre.

Seguidament un model d'enquesta preparada per 6 historiadors i per últim, una enquesta a un ex-tinent de l'exèrcit que no va tornar contesta.

Nom: Adelina Mestres (Alicant)

Edat: 79 anys

1. Què recorda d'aquella època?

Hi havia racionament de pa, patates i cansalada, un kilo de sucre per a la casa on hi havia 7 fills. Treballant des dels vuit anys (1946-47). Feina només en tenia la gent que anava a missa. El seu pare sempre en va tenir.

2. Quina relació hi va tenir amb els maquis?

Cap relació amb els maquis. Quan tenia vuit anys, un dia vaig pujar corrents a casa meva i li vaig dir als meus pares:” tanqueu las portes perquè puguen els de Falange cridant “Franco sí, Comunistes no”, i si algú tenia la porta oberta, l'agafaven i l'afusellaven. No molta, però vam passar gana.

3. Fets concrets que va viure o passar?

Hi havia gent a la muntanya i el seu pare i el seu germà anaven fora a esquilar, a llavors els “maquis” baixaven a la nit, amagats, a comprar a les botigues, sense robar; els obrien perquè en estar temps amagats, els compraven molt i així venien.

Un dia es van emportar una noia soltera, modista, a les muntanyes d'Albacete. Aquesta noia va fer vestits per a les noies amagades dels maquis i li van pagar molt bé. Tenia xicot i, en tornar al poble, la va deixar i com que els maquis controlaven el poble, se'n van assabentar i, cap a las tres de la matinada, van obligar el xicot a obrir la porta, se'l van emportar a la muntanya (amb els ulls tapats) perquè veiés la feina que havia fet la seva xicota i que l'havien respectada. Li van dir que, si no es casava amb la xicota que el matarien(Això ho va veure el seu pare i els ho va explicar a casa).

Un dia, l'home del bar va avisar la Guàrdia Civil que tal data baixarien els “maquis”. Les patrulles van anar en augment i algú els va avisar. Al cap d'uns dies, va aparèixer mort l'amo del bar.

4. Com ho va viure?

Amb bastanta por, sobretot quan un dia la Guàrdia Civil es va emportar el pare, però en ser amics d'un guàrdia civil es va salvar.

5.Si era testimoni directe, què la va impactar més del que va veure?

Com s'emportaven la gent que ja no tornava

6.Creu que hi ha coses de les que encara no es pot parlar?

Sí, la Guàrdia Civil va fer moltes coses que no es sabran mai.

7.Com veu ara el que va passar?

La vida ha canviat molt; comparat amb el que va passar, ara hi ha massa llibertat.

8.Perquè creu que van fracassar els maquis?

Eren pocs i poc preparats

9.Anècdotes:

La seva mare deixava menjar, als maquis, al pati de casa ja cuit i preparat i s'ho menjaven tot. Això ho feien perquè li van robar un dia un conill i els va dir que tenia set fills per alimentar i si li mataven els pocs animals que tenia, ni ells ni la família podrien menjar i des d'aquell moment, els deixava menjar preparat i pa que feia. Per això la família estava ben vigilada, perquè no els passés res.

Un dia a la matinada van sentir cridar un cabrit petit al pati i, sense saber d'on l'havien tret, el van deixar al pati amb una nota que deia: "Esto es para usted sin una palabra más. (1940-41)"

10.Quina diferència hi ha entre el món d'aquell moment i el que estem vivint ara?

La presència de la Dictadura, que ja no hi és.

11.Hi ha algú del món actual, que lluiti per quelcom i us recordi el món d'aquell moment?

Sempre hi ha gent que lluita pels seus ideals.

Nom: Alejandro (Madrid)

Edat: 80 anys aprox.

1.Què recorda d'aquella època?

No recordo molta cosa, principalment els noms d'en Quico, en Caracremada, en Facerías i en Panxo, i que els maquis eran gent que, per necessitat ,van fugir, però poca cosa més.

2.Quina relació hi van tenir amb els maquis?

Cap, però el meu pare sí, però mai els va voler parlar d'aquest tema.

3.Fets concrets que va viure o passar?

Recorda l'afusellament de coneguts i gent desapareguda d'un dia per l'altre

4.Com ho va viure?

En ser petit, no va patir molt, però segur que la gent gran tenia por dels dos bàndols.

5.Si era testimoni directe, què li va impactar més del que va veure?

Veure homes amb metralletes que havien de complir les ordres.

6.Creu que hi ha coses de les que encara no es pot parlar?

Segur que sí, i mai es sabrà tot ja que molts són morts.

7.Com veu ara el que va passar?

Que era gent que no era dolenta; simplement no tenia res més a fer i van haver de fugir, i alguns van intentar lluitar per recuperar la seva llibertat. Potser els que lluitaven era perquè no tenien res a perdre, ja que els havien mort la família o quelcom semblant això.

8.Perquè creu que van fracassar els maquis?

Falta d'organització i poc preparats.

9.Anècdotes:

10.Quina diferència hi ha entre el món d'aquell moment i el que estem vivint ara?

La manera com s'actua, les lleis, la democràcia,.....

11.Hi ha algú del món actual, que lluiti per quelcom i us recordi el món d'aquell moment?

Sempre hi ha algú que lluita per les seves idees.

Nom: Jaume Fàbrega (Albanyà)

Edat: uns 50 anys

1.Què recorda d'aquella època?

Els maquis eren republicans que es van amagar a la muntanya i van intentar fer una resistència contra el Règim. Vivien gràcies als masos i a la gent que els ajudava. Evitaven la Guàrdia Civil, la qual estava "acollonida".

2.Quina relació hi va tenir?

Vaig tenir el plaer de conèixer en Jeroni Colomer, un "maquis" el qual va esdevenir capità.

3.Fets concrets que va viure o passar?

Era molt petit i no vaig viure res de tot això.

4.Com ho va viure?

La gent d'aquell moment tenia por dels maquis, per un costat, i al Règim per l'altre. El poble tenia molta por.

5.Si era testimoni directe, que li va impactar més del que va veure?

6.Creu que hi ha coses de les que encara no és pot parlar?

Segurament sí.

7.Com veu ara el que va passar?

8.Perquè creu que van fracassar els maquis?

Per falta d'unió, hi havia poca informació i arribava amb retard. Falta de cultura.

9.Anècdotes:

-Quan en Quico es va escapar, amagat amb les vaques, davant les patrulles de la Guàrdia Civil.

10.Quina diferència hi ha entre el món d'aquell moment i el que estem vivint ara?

Que hi havia un Dictador que era qui governava i ara estem em democràcia. Podem aprendre que no s'ha de repetir, que van ser temps difícils per a quasi tothom.

11.Hi ha algú del món actual, que lluiti per quelcom i us recordi el món d'aquell moment?

Sí, hi ha gent que lluita pels seus ideals encara. Sempre hi ha hagut gent així, gent

lluitadora. Hauríem d'aprendre que s'ha de lluitar pels nostres ideals, però no d'aquesta manera, sinó amb modals i per camins correctes.

Nom: Jimmy Colomer (França)

Edat: 50 aprox.

1.Què recorda d'aquella època?

No vaig viure aquella època, el que sé és gràcies al pare i a la mare.

2.Quina relació hi va tenir?

Quan el seu pare va entra als maquis francesos, no hi havia pràcticament ningú, a part de fugitius espanyols que no tenien res. Van robar dos camions de la Werlin, els alemanys. El seu germà va fer el mateix amb altres maquis, però les milícies el van agafar i el van matar.

3.Fets concrets que va viure o passar?

El seu pare passava informació dels alemanys als anglesos ("SAS") per poder bombardejar i li van fer un carnet d'electricista. Va ser descobert i van haver de fugir de casa.(El seu pare va nèixer amb la bossa, i diuen que això vol dir que no li passarà mai res. Una vegada el van ferí al cap, al pit i a la cama i va sobreviure)

4.Com ho va viure?

Devien sentir molta por, sempre perseguits, insegurs, amb perill de ser traïts. El seu pare tenia una dona amb papers falsos per no ser descoberts. El seu pare quan era gran encara somiava amb la Guerra Civil i en la Mundial.

5.Si era testimonis directes, que li va impactar més del que va veure?

Belxite: No bevien durant tot el dia, molts morts. Una vegada, els va caure una bomba, va entrar pel canó, i va quedar aturada sense explotar.

6.Creu que hi ha coses de les que encara no es pot parlar?

Segur que hi ha coses que no es poden explicar. La història l'escriu el que ha guanyat i a la seva manera. "La historia la escriben los vencedores"

7.Com veuen ara el que va passar?

Va ser anys molt dolents

8.Perquè creu que van fracassar els maquis?

Falta d'organització i també es va abandonar a la República.

9.Anècdotes:

(Al llibre "Du Sile a la Muga")

10.Quina diferència hi ha entre el món d'aquell moment i el que estem vivint ara?

Queda gent, però poca. De fet ara, el món no és solidari, ningú fa res per ningú. El món ha canviat molt.

11.Hi ha algú del món actual, que lluiti per quelcom i us recordi el món d'aquell moment?

Cal no repetir-ho, però ara tampoc és que anem gaire bé, no s'ha de tenir por de defensar les teves idees.

Nom: Joan Carreres (Monàs)

Edat: 85 anys

1.Què recorda d'aquella època?

Recordo que els maquis van segrestar en Joan de Can Padern. Que van trotejar diversos llocs com Sort, on un amic meu feia la "mili" i els van llençar algunes bombes però sense morts. Recordo quan els alemanys, aliats de Franco, recorrien la muntanya del Bassagoda i estaven pel poble d'Albanyà.

2.Quina relació hi va tenir?

Per culpa del Règim, el meu pare es va haver d'exiliar a França i després, durant la guerra de França amb els alemanys, vam acollir un amic que fugia de França.

3.Fets concrets que va viure o passar?

En el moment que la gent s'exiliava, al pastor del poble li volien robar els maquis el ramat. Li deien que el matarien, però ell mai va deixar que se li emportessin. També li van voler robar la burra i ell va agafar i li va clavar un clau a l'unglot. Així doncs, a la nit, quan li van voler robar, en veure que anava coixa, la van deixar.

Recorda quan anava la Guàrdia Civil a casa seva buscant el seu pare. Van agafar la mare, la van posar contra la paret i apuntant-la amb la metrallera van començar el compte endarrere:" monten, apunten y..."però en veure els cinc fills petits agafats a la paret, no la van matar i van marxar.

Els fugitius tocaven la porta i s'emportaven tot el que tenien de menjar. Perquè no robessin les llonganisses, les amagaven en un pilot de blat, fins que un maquis, renegant de que no hi hagués res de menjar, va xutar-lo, i va sortir una llonganissa.

La Guàrdia Civil, es convidava ella sola a menjar a casa de qualsevol.

4.Com ho va viure?

La gent gran tenia molta por; nosaltres en ser joves, no ho vam notar tant.

5.Si era testimoni directe, que li va impactar més del que va veure?

El que més li ha quedat ha estat l'afusellament de coneguts.

6.Creu que hi ha coses de les que encara no es pot parlar?

Encara hi ha Franquisme. La Guàrdia Civil va fer moltes coses que mai es sabran.

7.Com veu ara el que va passar?

Que van ser temps de molta desgràcia, on van morir moltes persones, culpables i innocents. No va haver-hi gaire compassió per ningú.

8.Perquè creu que van fracassar els “maquis”?

Eren pocs per lluitar contra la Guàrdia Civil i no gaire ben equipats.

9.Anècdotes:

-Un dia van arribar cinc persones i van demanar per quedar-se a dormir a la cabanya i la Guàrdia Civil ho va veure i els va detenir.

-Recorda un amic que tenia a Besalú, del Cos de la Guàrdia Civil, quan li explicava que, en Quico Sabaté, prop de Falgàs, a una masia abandonada coneguda com “el cassot” -ell ha vist encara les bales clavades a la porta del mas-, la setmana que el van matar estaven allà fent foc, i un tinent i un soldat a cavall, encarregats de vigilar si les patrulles eren on tocava, s'hi van acostar en saber que era un mas abandonat. Allà van demanar: “Alto!”, i els van respondre amb trets de metrallera.

La parella de guàrdia civils, van saltar dels cavalls i van fugir per cames, cadascú per un costat, sense saber si l'altre estava bé o no i es van trobar “al cuartelillo” de Besalú. En donar l'alarma, els van preparar una emboscada al mas Clarà. A ell, portant el camió, el van aturar aquella nit i li van revisar el camió amb llanternes per si portava algú. Però el tiroteig va seguir al mas Clara, on en estar ferit algun company, els maquis es van amagar al forn de la casa i en Quico, agafant una vaca i de nits, digué: “No dispareis que soy el teniente!”, se'ls va escapar però va ser mort a Sant Celoni, mentre que els seus companys, en entrar la Guàrdia Civil a la casa, se'n van adonar que eren sota el forn i per por que els tenien sabent qui era en Quico, els van llençar una bomba dins.

-Una vegada, els maquis van voler robar a casa dels seus oncles, i en l'intercanvi de trets, van fugir i no van tornar-hi.

-Una vegada, mentre pasturava las vaques a Sorroca de Baget, es va trobar en un tiroteig entre la Guàrdia Civil i els maquis. Ell acollonit, estava amagat en unes roques. El va treure del mig el seu germà gran que, en sentir-ho, va anar corrents a buscar-lo.

-Recorda la Guàrdia Civil apostada a la pineda, entre els torrents i el colomer, a

l'espera d'un home anomenat en "matacapellans".

10.Quina diferència hi ha entre el món d'aquell moment i el que estem vivint ara?

Ha canviat molt tot, i enfocat en aquest tema, ja no tenim dictadura.

11.Hi ha algú del món actual, que lluiti per quelcom i us recordi el món d'aquell moment?

No s'hauria de repetir; la gent ho va passar molt negre

Nom: Luís Patiño (Cantàbria)

Edat: 83 anys

1.Què recorda d'aquella època?

Després de que s'acabés la guerra, la gent que no volia fer la "mili", en ser contraris al Règim franquista, van fugir a la muntanya, o bé, es van exiliar.

2.Quina relació hi van tenir amb el maquis?

El meu pare va ser oficial de la Guàrdia Civil i va arribar a capità a Pamplona, Lesaca i Echalarc, i va lluitar contra els maquis.

3.Fets concrets que va viure o passar?

Quan tenia uns vuit anys, anava amb el meu pare i va veure sis homes amb uns "monos"

blaus amb pistoles i metralletes i li va dir al seu pare: “Mira papa, lleven metralletas!” I llavors, el seu pare li va explicar que era una patrulla de la Guàrdia Civil, que anava a la muntanya a esperar els maquis i ara feien el canvi (Es feien patrulles de sis soldats amb un guàrdia civil que era qui manava la patrulla).

4.Com ho va viure?

Hi havia gent que ho passava pitjor que altres, però als que ajudaven els maquis, els hi portaven menjar i beure, i molts acabaven a la presó.

5.Si era testimoni directe, que li va impactar més del que va veure?

Era com un joc molt dur on es lluitava per la supervivència; on els “maquis” no solien lluitar mai directament.

6.Creu que hi ha coses de les que encara no es pot parlar?

Segur que queden moltes coses, que no es poden demostrar.

7.Com veu ara el que va passar?

Que tot ha quedat calmat amb la mort de Franco. Molta gent s'ha quedat a viure a l'exili i altres han tornat a casa seva. Tard o d'hora s'havia d'acabar.

8.Perquè creu que van fracassar els maquis?

Perquè la Guàrdia Civil tenien mitjans millors per guanyar-los. S'utilitzava, a vegades, una patrulla de soldats i un cop morts pels maquis, els altres ja sabien on eren i els rodejaven. L'armament de la Guàrdia Civil en aquell moment era:

- Arma llarga: Mosqueton Mauser Calibre 7.62
- Pistola Astra i Star, 9 mm
- Subfusil C-Coruña o Granadero

9.Anècdotes:

-Una vegada, el seu pare, va anar de vacances al poble de la seva xicota, al País Basc i es va trobar dos maquis. En veure'ls, va ficar la mà sobre una pistola que portava quan anava de paisà. Ells li van demanar qui era i ell només va dir que era el noi de la seva xicota, que vivia allà i el van deixar passar sense problemes.

-Un dia un senyor, els va explicar que hi havia sota al foc, una pedra grossa com una llosa, on els maquis s'hi amagaven quan arribava la Guàrdia Civil a la casa.

-La Guàrdia Civil feien els "cuartelillos" provisionals en las cases de peones "camioneros" i amb las emissores contactaven amb els "cuartelillos" grans. Alguns anaven a cavall.

-En no haver-hi cotxes, l'any 66 li van explicar que utilitzaven contra els maquis uns "land rovers" amb emissores gegants que feien de pont amb les patrulles per controlar-los.

10.Quina diferència hi ha entre el món d'aquell moment i el que estem vivint ara?

No es pot comparar del tot amb Síria, perquè no només és el poble contra el Règim, sinó que hi ha diferents bàndols.

11.Hi ha algú del món actual, que lluiti per quelcom i us recordi el món d'aquell moment?

Tot és aigua passada, no van portar res de bo aquells temps, només morts i va destruir moltes famílies. Va ser molt trist.

Nom: Pere Planes (Besalú)

Edat: 67 anys

1.Què recorda d'aquella època?

La meva infància era al final dels maquis. Recordo que vam estar una setmana l'any 56 sense anar a l'escola i sense sortir de casa perquè la Guàrdia Civil perseguia en Quico. La Guàrdia Civil tenia molta por d'en Quico i disparaven al primer que es movia.

2.Quina relació hi va tenir amb els maquis?

L'única relació que tenia era el territori; vivíem al mig d'un dels passos habituals d'en Quico.

3.Fets concrets que va viure o passar?

El meu pare no podia anar a la nit al paller perquè la Guàrdia Civil l'apuntava. El meu pare treballava al camp i, si veia passar un maqui, feia veure que no veia res. A la nit, si veien una llum no ho deien i quan els gossos del mas cridaven, ja sabien el motiu.

Un dia, la Guàrdia Civil va matar quatre nois estrangers innocents després de parar-los una trampa. Van quedar pitjor que un colador i van cridar el meu oncle perquè portés els cadàvers amb el carro fins al cementiri. Un cop allà, els van fer descarregar i van apallissar el meu oncle dient-li que estava maltractant els cadàvers....Fa uns 7 anys, els familiars dels joves van anar al cementiri de Besalú i van desenterrar els cossos i se'ls van emportar.

4.Com ho va viure?

Era un malviure, un malson. Quan els maquis van començar, potser era ben vist perquè defensaven la terra, però en el temps que jo ho vaig viure, era ja un malviure.

5.Si era testimoni directe, què li va impactar més del que va veure?

La Guàrdia Civil, la seva persecució i la manera de controlar. Érem nens i un dia, amb el meu germà, vam veure la Guàrdia Civil mentre jugàvem als afores de la casa. Més tard, la meva mare li va dir al meu germà: "On has anat?" I ell li va respondre que s'havia amagat en veure la Guàrdia Civil i que si l'haguessin perseguit, s'hagués ficat dins del viver de l'aigua.

6.Creu que hi ha coses de les que encara no es pot parlar?

No se sabrà, perquè molts són morts i molta gent és gran; per la por que conserven, no ho explicaran. Jo, en ser un nen, no vaig participar i explico el que sé.

7.Com veu ara el que va passar?

Va ser un fracàs.

8.Perquè creu que van fracassar els maquis?

Venien foguejats, una manera de dir que eren supervivents d'altres guerres i...per què es fan maquis? Perquè venien de guerres, ja no sabien què més fer i no tenien ningú, era l'única opció. No estaven tan ben preparats.

9.Anècdotes:

-Dins d'un mercat, un dimecres, passava una parella de Guàrdies Civils i un va veure un home i li va dir a l'altre: "Mira, parece el Quico. Vamos a ver!" Li van demanar els papers i en Quico els digué que sí. Va ficar la mà dintre la bossa i va matar d'un tret de pistola el primer guàrdia i li digué al segon: "També vols els papers tu?" L'home va sortir corrents.

-Un dia, la Guàrdia Civil, en un poble prop de Besalú, va apallissar un pagès per comprar més pa del compte. (Devien pensar que era per als maquis)

-Al Riu Major, van acorralar un noi jove dels maquis i li van llençar els gossos al damunt després que s'hagués amagat dins la gorga. Quan el noi va treure el cap, el van desfigurar a trets.

-A l'Hostal de la Muga també van matar un noi només per una carta que va escriure a una noia.

10.Hi ha algú del món actual, que lluiti per quelcom i us recordi el món d'aquell moment?

Actualment poca gent lluita per els seus ideals.

11.Què podem aprendre les joves generacions de l'època de la Guerra Civil, la postguerra i el maquis?

No podem aprendre res, no va passar res de bo. Conflictes així no porten res més que retrocessos.

Opinió personal: Aquesta gent seguia lluitant perquè era l'única cosa que sabien fer i no podien tornar a casa seva, perquè sinó els mataven. Com que sempre havien lluitat, van seguir fent-ho. Per a mi va ser les circumstàncies. En Quico era un líder i degut a això va fer matar molts nois joves, però un líder no pot tenir entranyes i és el primer que ha de sobreviure. Tant de bo n'hi hagués deu a cada poble com ell; voldria dir que hi hauria gent que té uns objectius i lluita per la seva llibertat. Li van matar la família i el van apallissar diverses vegades sense motius. És normal que, al final, entrés a la lluita guerrillera.

Nom: Josep Prats (Besalú)

Edat: 55 anys

Opinió: Eren gent que per sort o desgràcia el poble els ajudava, tot i que a vegades qui ho patien més eren la gent de la casa. Una de les coses que recordo, són les cansades nits on trencava la tranquil·litat las diverses ràfegues de trets de metrallera que ressonaven per tot al poble. Un dia, van matar 2-3 maquis al sagrat cor, després de fer-se una emboscada. Recordo aquells homes dins del cotxe de la Guàrdia Civil molt ben equipats. El més curiós és que dos dies després de ser enterrats, algú els va desenterrar. Recordo un dia, quan era petit, que va arribar a Besalú un tinent que havia perdut el cavall, i poc més tard, l'ajudant, que havien descobert en Quico Sabaté. Amb poques hores, les muntanyes eren plenes de Guàrdies, pot ser hi havia uns 500 per tot al bosc. Es creu que en Quico, en passar la cabina que tenia la Guàrdia Civil a la carretera, al guàrdia que hi havia el va deixar passar per la por que li tenien. Eren temps difícils on molta gent va morir. No sé ben bé perquè lluitaven aquesta gent.

Nom: Mercedes Yusta (Actualment a resident a París)

Professió: Historiadora

1.¿Qué importancia, en su opinión, tuvo la lucha del “maquis” dentro del conjunto de acciones de la oposición democrática al Régimen Franquista?

El historiador Paul Preston califica a la guerrilla de “la oposición más importante al régimen de Franco”. Al margen de que nunca estuvo en situación real de derribar a la

Dictadura, el maquis fue un recordatorio constante del carácter dictatorial y violento del régimen y contribuyó a su desestabilización en unos años, la década de los 40, en que su posición internacional era frágil (Franco era identificado con las potencias del Eje).

Por otra parte, aunque no toda la oposición antifranquista adoptó la estrategia de la lucha armada, el que existiesen esos grupos armados en el monte permitió en muchos casos

reorganizar las redes antifranquistas en la clandestinidad.

2. ¿Es la invasión del Valle de Arán un punto de inflexión decisivo, con su fracaso, en las estrategias posteriores y concretamente en el destino del “maquis”?

Sí, por supuesto. El fracaso del Valle de Aran obliga a replantear toda la estrategia insurreccional, defendida en concreto por la dirección del PCE. También es un momento de entrada de grupos guerrilleros hasta el interior para conectar con los grupos armados que ya existían.

3. ¿Qué peso tuvo en los años posteriores a la Segunda Guerra Mundial la experiencia de los guerrilleros españoles junto a los “maquisards” franceses?

Un peso muy importante. Por un lado, los guerrilleros españoles aprendieron mucho en la Resistencia francesa (aunque también aportaron su experiencia combatiente de la Guerra Civil). Pero sobre todo, volvieron a España con la experiencia de un movimiento de resistencia armada capaz de derrotar a las tropas de Hitler, las mejor preparadas de Europa. Esa impresión no siempre les favoreció, puesto que subestimaron la capacidad represiva de la Dictadura franquista y, sobre todo, volvieron con una idea demasiado optimista de la situación del pueblo español y su disposición a sublevarse contra la Dictadura. No contaron con los numerosos apoyos del Régimen entre la población.

4. ¿En qué medida la actitud del Partido Comunista y, en algunos casos, de la CNT de Toulouse influyeron en el fracaso de la vía guerrillera?

En medidas muy diferentes. Por una parte, el Partido Comunista tenía una visión excesivamente optimista de la situación en el interior, visión alimentada por los informes de los guerrilleros, que trataban de agradar a la dirección dando una imagen eufórica del combate en el interior. En cuanto a la CNT, que conozco mucho peor por no haberla estudiado directamente, su actitud fue de extrema prudencia y desconfianza; identificaban

la lucha armada con el PCE y no le dieron un apoyo oficial. La actitud oficial era más bien intentar un acercamiento con otros sectores de la oposición, en el seno de la ANFD (Alianza Nacional de Fuerzas Democráticas).

5. De los cuatro “maquis” estudiados (Massana, Vila, Facerías, y Sabater) ¿Cual le parece el más destacado? ¿Por qué?

Por desgracia, conozco mal la trayectoria de los guerrilleros anarquistas. Por otra parte, la relativa ausencia de documentos (sobre todo si comparamos con la guerrilla del PCE, que produjo cientos de informes y papeles de todo tipo) hace que sea difícil de decir. De los cuatro, Marcelino Massana me parece ser el más cercano a una figura de “contrabandista politizado”. Ramon Vila “Caracremada”, probablemente sea el que más ha influido a nivel de la memoria y el imaginario colectivo.

6. Comente la siguiente afirmación (hecha por testimonios entrevistados) : “Los maquis seguían luchando porque no sabían vivir de otra manera”

Me parece una apreciación acertada en parte, que corresponde sobre todo a la última fase de la lucha de la guerrilla, cuando efectivamente continuar la lucha en el monte era la única salida para unos hombres que llevaban años de lucha contra la Dictadura y estaban fichados en todas las comisarías. Sin embargo, no corresponde a las razones por las cuales la mayor parte de los “maquis” se “echaron al monte”. Estas razones son diversas, pero una muy importante era escapar de la represión. Otros lo hicieron por convicción antifranquista y por militancia, otros por venganza... Las razones son múltiples. Pero, en el fondo, siempre está el hecho de que el Franquismo no perdonó a los republicanos: muchas de las personas que se “echaron al monte” hubiesen muerto fusiladas.

7. ¿Hubo realmente, en algún momento, una verdadera posibilidad de provocar un levantamiento popular contra el Franquismo o bien era un combate abocado sin remedio al fracaso?

Personalmente, y después de años de estudiar la cuestión, pienso que era un combate abocado al fracaso, pero no forzosamente por culpa de los guerrilleros España había atravesado una guerra civil y su situación era muy diferente de la de los países de la Europa ocupada, que se enfrentaban a una invasión extranjera.

En España, la guerra se había ganado en gran parte gracias al apoyo de potencias extranjeras (Italia y Alemania), pero no hubo una presencia de tropas extranjeras que justificase una insurrección de tipo patriótico (y el patriotismo es un poderoso elemento movilizador, probablemente más que las ideologías políticas).

Por otra parte, tampoco los aliados de la Segunda Guerra Mundial quisieron intervenir en España (intervención que fue un elemento decisivo para la liberación de otros países, por ejemplo Francia). Y la población estaba muy dividida y fatigada por los años de guerra. Así que las posibilidades de un levantamiento popular eran realmente mínimas.

8.¿Hasta qué punto el mito que envuelve a los maquis es perjudicial? ¿O es beneficioso para mantener viva nuestra memoria? ¿Oculta quizás el contenido político-social de su causa?

Todo lo que contribuya a mantener vivo el pasado me parece positivo en principio, pero es cierto que la historia del “maquis” no ha sido hasta ahora demasiado bien contada: se ha pasado directamente de la criminalización (los “maquis” eran todos unos bandidos, etc.) a la glorificación. Ni todos bandidos, ni todos héroes. Es una historia muy dura, con sus zonas grises y, poco a poco, la vamos conociendo y escribiendo en toda su complejidad.

9.¿Qué papel representa el tema “maquis” en el conjunto de la recuperación de la “Memoria Histórica”?

Un papel muy importante. Los antiguos “maquis” se encuentran entre los primeros que reclamaron a finales de los años 90 que se rehabilitara la memoria del antifranquismo y de las víctimas de la Dictadura. Siempre ha sido un tema central en la “recuperación de la memoria histórica”.

10.¿Qué enseñanza se deriva de aquella lucha y aquellos hombres que sirva para las jóvenes generaciones?

Eso habría que preguntárselo sobre todo a los antiguos guerrilleros y guerrilleras... yo creo que lo primero que dirían es que esperan que nunca haya que volver a pasar por algo así, que una Guerra Civil y una Dictadura es algo terrible, y que la enseñanza está en que es necesario luchar por aquello en lo que uno cree, por las libertades, por la democracia, incluso en las condiciones más negras y cuando parece que la batalla está

perdida.

Nom: Jordi Guillemot

Professió: Periodista i Historiador

1. Què eren per a vostè els “maquis”?

Els “maquis” eren grups armats i fortament polititzats (especialment anarquistes i comunistes) que lluitaren contra el Règim franquista instaurat per la força l'any 1939.

2. Quin creu que era el seu objectiu?

Enderrocar el Règim feixista de Franco i reinstaurar la República

3. Per què van envair la Vall d'Aran? En què van fallar?

Aprofitant el bagatge de guerra d' un nombre aproximat de 25.000 republicans espanyols enquadrats dins el Moviment de Resistència francesa (maquisards) i els aliats que empenyien l'exèrcit nazi fora de terres franceses, aquests combatents republicans van promoure l'operació “Reconquista de España” l'octubre de 1944, amb l'objectiu de crear un cap de pont a la Vall d'Aran, instaurant una República espanyola que fos reconeguda internacionalment i que obligués el règim del general Franco a renunciar al poder.

L'operació “Reconquista de España” va fallar perquè els serveis d'informació del “maquis” van ometre (expressament o no) l'estat de fam, esgotament, control policial i repressió brutals que patia la població civil en territori espanyol, especialment del bàndol perdedor de la Guerra Civil. Probablement aquesta informació es va ometre per no incidir en la moral alta d'aquells republicans que, havent lluitat activament i amb èxit contra els feixismes de Hitler i Mussolini, ara poguessin redreçar amb optimisme la seva mirada i la seva lluita contra el règim de Franco.

L'operació també va fracassar perquè el nou mapa geopolític que es dibuixava amb la finalització de la Segona Guerra Mundial no deixava ben parats els moviments comunistes i afins, amb la qual cosa la invasió de la Vall d'Aran no comptava amb el suport dels aliats occidentals (Anglaterra i EEUU).

4.Quin sentit tenia la lluita dels “maquis” anarquistes fins als anys cinquanta i seixanta?

Testimonial. Una vegada el règim de Franco havia estat reconegut internacionalment i de forma oficial, la lluita més efectiva ja s'havia decidit que seria a través dels moviments obrers i a través de la propaganda.

5.Podem dir que, degut a la repressió franquista, “el maquis” col·locava la població entre “l'espasa i la paret”?

(No va respondre)

6.Tenia alguna possibilitat d'èxit “el maquis” d'acord amb el context de la primera postguerra?

Probablement tenia poques possibilitats d'èxit a causa del context internacional poc favorable a fer més concessions al règim comunista de Stalin, però sens dubte el millor moment per intentar-ho era el 1944/45 quan la lluita internacional contra els règims totalitaris feixistes arribava a la seva fi.

7.Per què creu, doncs, que els “maquis” van fracassar?

A banda de l'esmentat context internacional, el “maquis” va fracassar per l'eficàcia repressiva típica d'un règim feixista que basava el seu “status quo” en la por i un control policial exhaustiu que implicava conèixer molts detalls dels anomenats perdedors de la Guerra Civil. En aquest context repressiu, el suport del tot imprescindible per part de la població envers el maquis es va anar ofegant ràpidament.

8.Quina imatge global ha tret de les entrevistes realitzades als testimonis?

Sent com sóc de la generació del 1965, la primera impressió era que aquells eren uns altres temps. La vida humana no era un bé tan preuat com ho podria ser avui. Aleshores les diferències polítiques eren més 'autèntiques' si un estava disposat a defensar-les amb les armes. La Guerra Civil i la postguerra es poden definir com uns temps de molta por per a tothom, però, especialment, per a aquells que la van perdre. Encara avui els testimonis traspuen aquesta vella por.

9.Hi ha encara silencis, coses de les que no es pot parlar?

Sí, especialment en pobles petits on encara perviuen guetos i divisions derivades de les conseqüències de la guerra i de la postguerra.

10.Què pot ensenyar “el fenomen maquis” al jovent d’ara? Tenen “hereus” en el món actual?

El que pot ensenyar és que els nivells de llibertat individuals i col·lectius actuals s'han aconseguit amb molts sacrificis de generacions prèvies que creien en la llibertat. Però, per damunt de tot, haurien d'ensenyar que amb les guerres l'avenç és molt limitat i sovint suposen un retrocés en tota regla. Les cicatrius i, sobretot, les pors que generen les guerres, ens haurien d'ensenyar que no són mai el camí adequat

Nom: Josep Tejido

Professió: Historiador

1.Què vol dir la paraula “maquis”?

Ve de l'expressió “maquiisard” d'origen francès, referència a “mates baixes”, emboscats. Actualment fa referència a guerrillers enfrontats a un règim. S'utilitza a França i es va utilitzar posteriorment aquí. Abans aquí no es parlava de “maquis” sinó guerrillers, de grups antifeixistes. És una expressió utilitzada més actualment.

2.Què en sap dels “maquis”?

Estrictament referit als guerrillers que actuaven al nostre país, sobretot als grups organitzats a l'acabament de la Segona Guerra Mundial. Creien que les grans potències

els ajudarien per lluitar contra el règim. Eren comunistes i llibertaris.

3.Quina creu que era la intenció dels “maquis”?

Bàsicament eren seqüeles de la guerra acabada al 39, gent que havien estat a la

Resistència a França i que tenien el convenciment que aquell conflicte havia d'ajudar a fer caure el Règim franquista. Era gent que feia anys que lluitaven, primer aquí, després a França, lluitant contra un Règim dictatorial i l'objectiu era col·laborar amb les forces aliades per enderrocar el règim. Eren conscients que, per ells sols, no podien guanyar.

4.Per què el poble no va recolzar els “maquis” durant la invasió de la Vall d'Aran?

Era una iniciativa per als grups a l'exili i grups que lluitaven a la resistència francesa i van intentar l'ajuda dels aliats. L'objectiu era acabar amb el Règim amb l'ajuda dels aliats i no pas que el poble els ajudés. La gent que no havia fugit, poques opcions de revoltar-se tenia ja que els havia comportat 3 anys de guerra i vivien en condicions molt lamentables.

5.Per què creuen que van fracassar els maquis?

Perquè les ajudes internacionals van anar a favor del Règim i no al seu favor. Els aliats van decidir que si el Franquisme no augmentava s'hi podia conviure i, per tant, no van fer cap esforç per guanyar-los i els grups guerrillers no tenien equips militars per guanyar-los.

6.Com veuen ara el que va passar?

En el context històric, era un període on hi havia diferents estats feixistes: o estaves en un bàndol o a l'altre sinó eres mort. En aquella època, o desapareixies o et trobaves implicat en contra o a favor que et comportava greus problemes inclús la mort en alguns casos. Molta gent no tenia altra opció.

7.Creu que hi ha coses que encara no es poden parlar?

No hi ha voluntat d'explicar el que ha passat i això fa que la gent sigui ignorant i al final la història es tan contradictòria pel fet que l'explica tothom com vol i, degut a la falta d'informació, que hi és, però no es vol endressar ni explicar, trobem gent que viu amb una

explicació feta per la Guàrdia Civil, i hi ha molta gent que encara té por o reserves d'expressar el que havia passat; gent que preferia enterrar el tema i passar pàgina.

8.Quina diferència hi ha del món d'aquell moment, del que estem vivint ara?

Ara és un món globalitzat com no havia estat mai. Els Estats per molts interessos que poden tenir, es mouen per unes lleis que fan que hagin de mesurar molt més totes les repercussions de les decisions que prenen, a diferència d'abans que podien formar dictadures. Actualment, haver-hi un enfrontament ideològic és molt complicat. Tot i que les guerres són un continu, és difícil que sigui una guerra internacional com la Segona Guerra Mundial; hi ha una tendència a intervenir per evitar que els conflictes augmentin. Degut a això, actualment els enfrontaments de classe, ideologies, valors, etc sembla que siguin molt difícils de repetir-se.

9.Hi ha algú del món actual, que lluiti per quelcom i us recordi al món d'aquell moment?

Sí, hi ha molta gent que ho fa cada dia, però no utilitzant les armes. Actualment podem fer-ho de moltes maneres sense armes.

10.Creu que es conserva el record del que va passar i dels maquis en la memòria de la joventut actual?

A França, Itàlia i Alemanya, el feixisme va ser derrotat i, per tant, la memòria de tota la lluita per aconseguir això és necessari que sigui explicada. Aquí, a part de que no es va acabar amb el règim, el Dictador va morir al llit i va comportar que no es qüestionés mai tot el que havia passat en aquella dictadura.

Degut a això, estic segur que en altres llocs se'ls explica què va passar a la lluita contra el feixisme; aquí no s'ha fet. Tot just ara es fan coses, però mai no hi ha agut la voluntat d'explicar coses de la gent que van intentar lluitar contra la Dictadura.

11.Què en podem aprendre d'aquell moment?

Era un context molt específic i llavors actuaven per un motiu que ara no tenim. Creien que els aliats els ajudarien i no va ser així. Ara es molt fàcil dir que no s'ha de repetir, però quasi ningú, en aquell context, sabia com aniria tot. Les decisions es prenen espontàniament, depèn de la situació.

12. Per què creu que van seguir lluitant, sabent que perdien?

Per factors personals, que entren en una dinàmica d'algunes persones que en fan quelcom personal. Tot i ser conscients que no podien obtenir resultats, insistien de totes maneres. El caràcter de la gent hi té molt a veure, gent que no podia fer ja res més, era una forma de vida per a ells. Era anar a la mort segura i semblava que només buscaven això i ja deixava de tenir el sentit d'enderrocar al Règim, era quelcom més personal. Va arribar a un nivell que era quelcom molt personal.

Nom: Joan B. Culla

Professió: Historiador

Conversa telefònica del del centre

(No hi ha preguntes concretes sinó una explicació general)

Joan B. Culla em va dir que no era un especialista en el tema, que fa anys va fer alguna incursió en el “ moviment maquis ” però no s'hi ha dedicat més.

Els “maquis” comencen a Catalunya a finals de la Segona Guerra Mundial. Neix, per un costat, la guerrilla antinazi i pensen que es podria lluitar contra el Règim feixista espanyol de la mateixa manera que la Resistència francesa. En especial ho creuen els comunistes. La intenció no era que la guerrilla fes caure el Règim Franquista, sinó que els guanyadors de la Segona Guerra Mundial intervinguessin també contra Franco. Molts creien que si podien ficar a Espanya un moviment guerriller, donaria motius per a què els aliats de la Segona Guerra Mundial actuessin també a Espanya. Ningú creia que els “maquis” fessin

caure la Dictadura ja que era impossible guanyar el Règim.

Sobre les causes del fracàs:

Van fracassar per dos motius:

- Un motiu exterior: Al 45 acaba la segona Guerra Mundial i al cap d'uns anys comença la

Guerra Freda on es van dividir els aliats. Per això van creure que Franco era suportable. “Val més boig conegut, que savi per conèixer”. Era anticomunista a més.

- El segon motiu era interior: Per si sol, el “maquis” no podia guanyar i a més, a Espanya el Règim Franquista era “nacional”. Per si no era prou, era un règim que sortia d'una Guerra Civil on molts hi estaven a favor i els opositors tenien por i no podien ajudar “els maquis” com s'havia fet amb “els maquis francesos”.

Sobre el fet de lluitar sabent que la causa estava “perduda”

Perquè quan algú desitja molt quelcom, no s'hi pot resistir. A més, cal diferenciar el “maquis” que és la guerrilla rural recolzada per alguna organització que solia ser comunista, i el retirar-se als anys 50, quan ja sabien, feia temps, que ningú els ajudaria, era degut a l'orgull de no voler ser vençuts i tenir una mínima esperança de guanyar.

Després tenim els guerrillers anarquistes llibertaris que fan sobretot guerrilla urbana. En ser un fenomen individual, que no tenia cap partit al darrera, ja que la CNT es va desentendre d'ells i, de fet, mai s'hi va comprometre amb interès, lluitaven fins que els mataven, per què era el que ells creien que havien de fer.

Es conserva en la memòria dels joves?

Sincerament voldria dir que sí, però els joves no només no s'interessen pel tema maquis, sinó a més no s'interessen per moltes de les coses històriques del nostre país.

Nom: Jordi Font

Professió: Historiador. Director Museu de l'exili

El Museu de l'Exili de la Jonquera (MUHE) tenia previst, dins el seu treball de recuperació de la Memòria Històrica, dedicar l'any 2013 una exposició dels "maquis". Formava part

d'un projecte a desenvolupar amb altres Museus de les comarques gironines, però les dificultats del pressupost i la particular evolució de cada entitat varen fer que s'ajornés fins a no realitzar-se.

El Director del Museu, Sr Jordi Font, molt amablement em va explicar les circumstàncies que portaven a no fer l'exposició i va ensenyar-me tot el material que havia quedat com a mostra del que es pretenia realitzar. Al final, bona part d'aquella iniciativa, ha quedat registrada només en diverses carpetes del seu ordinador.

Vàrem repassar conjuntament el "fenomen maquis" i de tot el comentat vaig recollir tres aspectes que em van semblar especialment interessants:

-Hi havia una visió de que eren gent que et podia portar problemes. La incidència era poca cap al Règim, però creaven intranquil·litat i desordre.

-La Guàrdia Civil és disfressava de "maquis" per enganyar els pagesos i col·laboradors per enganxar-los. Va ser tècniques que es van aplicar més tard en altres conflictes i en altres llocs

-Hi ha una visió romàntica i no pas un contingut polític en el mite d'aquest personatges. La CNT va tenir un problema d'adaptació, mentre que els comunistes són més "intel·ligents" i es retiren en veure que això no porta en lloc a la realitat política de l'Espanya Franquista. D'altra banda, les lluites internes dins la CNT entre els que volen unir-se a les forces democràtiques d'oposició i els que volen estar al marge, no van ajudar gens.

Finalment, el Sr. Font va plantejar la possibilitat de recuperar l'exposició, potser no igual, però si amb voluntat de tractar el tema dins els espais del Museu, el proper 2017 o 2018. Serviria per donar vida dins l'exili als exiliats interiors que van continuar la seva lluita contra el Règim Franquista al final de la Guerra Civil.

Nom: Sílvia Carceller

Professió: Professora

1. Què vol dir la paraula “maquis”?

És una paraula d'origen francès que significa “bosc espès” o “vegetació espessa o atapeïda”.

2. Què en sap dels “maquis”?

Van ser grups armats de guerrillers situats a diversos llocs de l'estat espanyol que s'oposaven i lluitaven contra el Règim franquista de manera clandestina.

3. Quina creu que era la intenció dels “maquis”?

La seva intenció era derrotar al Règim franquista i lluitar perquè, malgrat ser els vencedors de la Guerra Civil, havien d'ofegar la Dictadura més aviat que tard.

4. Creu que es conserva el record del que va passar i dels maquis en la memòria de la joventut actual?

No; crec que molts joves, a l'actualitat, en poden haver sentit a parlar vagament però no es coneix, en algunes ocasions, de manera exacta qui eren, contra què lluitaven i la importància que van tenir en un moment determinat de la història. Des de l'escola i des d'altres ambients s'hauria de posar en relleu aquesta figura i fer-ne una referència explícita.

5. Creu que hi ha coses que encara no es poden parlar?

Sobre l'època de la Guerra Civil i el Franquisme hi ha moltes ferides que no estan tancades, perquè es tracta d'un conflicte que va afectar a famílies senceres, els membres

de les quals tenien ideologies completament diferents, per exemple. Per tant, hi ha molts incidents i moments que els ciutadans han silenciats per por, també, al que ara podria significar treure-ho a la llum.

*A dia d'avui, Espanya és el segon país del món amb més desapareguts per la Dictadura i

on encara no s'ha fet justícia per tots els morts republicans d'aquell període. Tenint en compte aquest punt, clarament s'observa com els anys han passat sense parlar de res i tot ha quedat amagat i tapat per diversos interessos i per no haver de fer justícia.

6.Com veuen ara el que va passar?

La Guerra Civil ha estat un dels conflictes més cruels que ha viscut Espanya. Després d'un cop d'estat que atemptava contra la democràcia i la llibertat de ciutadans i ciutadanes, que van escollir la República de manera lliure i democràtica a través d'unes eleccions, el país va iniciar un retrocés que va suposar la seva deriva durant anys. Encara ara, actualment, aquest conservadorisme s'observa en les institucions i en els membres que formen part d'elles.

7.Per què creu que van fracassar els “maquis”?

Es tractava de grups organitzats que van lluitar moltíssim en un moment en què els guanyadors ja eren uns. Com a guerrillers en la clandestinitat, sense poder aconseguir molts suports i contínuament amagats per les represàlies que podien tenir, no van lluitar en la mateixa condició de forces que el Franquisme ho estava fent amb les condemnes dels republicans, les execucions, les tortures o els empresonaments.

8.Quina diferència hi ha del món d'aquell moment, del que estem vivint ara?

Continuen existint ideologies molt radicals, que en un cert context social i econòmic al qual arriba la societat, poden fer que esdeveniments com els dels anys 30 i 40 (Guerra Civil i Segona Guerra Mundial) es repeteixin. En alguns països les condemnes existeixen (per exemple Alemanya amb el nazisme) però no s'ha produït un canvi de tendència moral i de valors que pugui assegurar que fets com els d'aquell moment no es repeteixin. Potser també perquè en altres països (Espanya) fer justícia encara no s'ha aconseguit.

9.Hi ha algú del món actual, que lluiti per quelcom i us recordi el món d'aquell moment?

Crec que actualment és molta la gent, anònima, que lluita per uns ideals republicans i de valors com la igualtat, la democràcia i la llibertat. Són les persones que surten al carrer contra qualsevol manifestació d'autoritat i de força per mitjà de les armes i del conflicte; són també els parlamentaris que busquen la transparència i la democràcia i, finalment, persones com Malala Yousafzai, que després de sobreviure a una agressió amb arma ha seguit defensant, com a activista, els drets civils i, sobretot, els de les nenes i dones a poder optar a una educació de ple dret i al mateix nivell que els homes.

Nom: Roser (Estudis Ester Borràs)

Professió:Historiadora

Sobre l'enquesta que vas enviar, en principi no he pogut parlar amb cap historiador que em pogués explicar gran cosa sobre maquis. Jo sóc administrativa.

L'única cosa que puc fer és explicar-te el que sé o he sentit a dir sobre Marcel·lí Massana. No puc fer comparacions amb els altres, perquè no sé gairebé res d'ells, fora del que ja deus haver llegit en les revistes, algun llibre o per Internet. Tots eren guerrillers antifranquistes que lluitaven, a la seva manera, després de la Guerra Civil Espanyola.

Aquí al Berguedà, el Massana, que l'anomenaven Pancho, va ser molt conegut, al menys la gent en parlava molt, tot i que d'això fa molts anys. La majoria no el tenien per bona persona, tot i que també tenia els seus adeptes. Deien que robava als rics per donar-ho als pobres... Crec que era molt llest i molt agosarat, per això, potser va tenir més sort que els altres.

Sembla que durant el seu "exili" venia a Berga, i diuen que una vegada va anar al cafè Colon, on també hi havia el capità de la Guàrdia Civil, que estava prenent el seu cafè. Bé... el Massana va prendre també el seu "carajillo" a la barra i abans de marxar va pagar la seva consumició i la del guàrdia, dient que li comunicuessin que l'havia pagat ell.

S'ha parlat molt d'una vegada que va anar al poblet d'Espinalbet, a l'estiu a l'hora de la

missa junt amb d'altres "bandolers" i van passar la safata dient que allà hi havia gent molt rica estiuejant, mentre que els pobres, que no tenien res, havien d'anar a comprar amb la cartilla de racionament. També es comenta que algun feligrès li va donar 12.000 pessetes.

Tot això no sé si és cert!

Deien que l'acollien en moltes cases de pagès i es parlava molt de Santa Eugènia, una casa prop de Vilada. La gent d'aquí en deien "Santa Eugínia". Crec que els pagesos també li tenien molta por. Era un home violent i sense escrúpols, que fins i tot havia segrestat algun noi per treure diners al seu pare.

Jo havia viscut a prop d'una casa de la Guàrdia Civil, a la Colònia Rosal, això era durant els anys 1950... A casa hi teníem relació, sobretot amb les dones dels guàrdies i, eren elles les que explicaven que.. havien vingut a viure a la Colònia, no per gust. Venien per força, era una espècie de sanció que els imposaven a causa del seu comportament, alguna vegada... no massa exemplar. Sempre deien que, als seus marits, els feien anar a fer guàrdia en alguna casa de pagès, -jo crec que era a Santa Eugínia- doncs hi havia algú que estava amenaçat pel Massana. A part que als guàrdies no els agradava, doncs suposo que el Massana els feia més por que goig, també es queixaven del pagès que no els tenia cap atenció. Fins i tot, quan munyia les vaques, no els havia convidat mai a beure un got de llet!

MODEL ENQUESTES SINDICATS)

EDAT:

ANYS D'AFILIACIÓ:

1.Què és o què significa per a tu al maquis?

2.Digues breument 4 coses que coneguis al voltant del maquis:

3.Quina va ser l'aportació de l'anarcosindicalista a la lluita del maquis?

4.Quins noms de destacats maquis anarquistes podries esmentar?

5.Perquè, segons la teva opinió, la lluita del maquis no va aconseguir els propòsits que tenien?

6.Què creus que en podem aprendre d'aquella gent i d'aquella lluita?

7.Quina és la millor manera de conserva la seva memòria?

8.Coneixes alguna pel·lícula o novel·la que tingui com a protagonista els maquis? Quina o quines?

9.Has estat en alguna exposició com a homenatges o alguna altre esdeveniment relacionat amb aquest tema? Quin o Quins?

10.Creus que en al món d'avui existeixen causes o lluitadors semblants en els maquis? Posa alguns exemples:

11.Creus que els canvis de generació i el pas del temps faran que tota aquesta època passi a un oblid definitiu?

12.Dins la teva família o en el teu àmbit de coneguts s'ha donat alguna relació amb maquis i el seu entorn? Podries explicar-la de forma sintètica?

ENQUESTES REALS UTILITZADES PER CREA LES ENQUESTES IMAGINARIES

Enquesta Abel Rocha:

El falangista Abel Rocha ens ha rebut, tranquil, assegut a la saleta de casa seva. És amable, fuma en pipa, enfosqueix la veu quan admet que va matar el maquis, però gairebé crida quan reclama el dret d'haver-ho fet. Té 88 anys i mira el passat suaument a través dels vidres que donen al pati, ple de plantes i flors, olor d'hivern. És la primera vegada que estic davant d'un home que admet haver-ne matat un altre; que clarament, sense embuts i sense creure que ho hagi d'argumentar gaire, defensa Franco i el franquisme. Franco era un patriota, i va fer el que va poder, m'acaba de dir. Ressonen aquestes paraules dins del meu cap, quan m'esforço per entendre el personatge.

Aparentment tot és molt senzill. Viu a Sant Celoni, al carrer Major. A casa tenen una gestoria. Cinquanta metres més enllà hi ha un rètol clavat que diu: "Aquí fou assassinat Quico Sabaté. 5 de gener de 1960". El 1960 feia més de vint anys que s'havia acabat la guerra.

Al cap dels anys, tot conviu amb harmonia. Potser és això?, em pregunto.

No es reprimia cap llibertat del poble, no, no. Si ens posem en pla antifranquista, però què passa! Però si aquí als rojos no se'ls va perseguir! Jo tenia amics de tots colors. Molts de comunistes, afegeix.

Miri, jo vaig néixer en una caserna de la Guàrdia Civil. Ho entén? Era la meva obligació actuar. Si surts al carrer amb armes, les has de saber fer servir. Jo sabia totes les informacions i, evidentment evidentment, l'anarquisme no m'entusiasmava. Amb la democràcia hem millorat, però no he pensat mai si calia que el franquisme durés tant, no senyora. I del que estic més orgullós a la meua vida és d'haver aconseguit que cent vells (diu vells) poguessin cobrar la pensió.

Vaig ser regidor de Sant Celoni molts anys perquè l'alcalde m'ho demanar i llavors no es cobrava res, no com ara. Tot ho vaig fer per ajudar la gent. Cent vells, cent, van passar a cobrar.

Vostè sap com n'és d'important això? I esclara que crec en Déu i reso, però no he resat mai per l'ànima d'ell, no, em respon i gairebé s'enfada perquè jo he situat aquell i ell en un mateix pla igualitari.

Tancarem l'ordinador on li hem gravat la veu, cridarà la seva dona, que es diu Pilar, i li farà acostar aquella bomba de mà. Gairebé l'acarona quan me la mostra. Fa cinquanta anys que la guarda. Li va salvar la vida. Tot és fàcil, humà i inhumà.

M'adono que ha anat col·locant aquest record en una mena de prestatge anestesiats i íntim. Em pregunto si en el fons n'està una mica orgullós, d'aquesta mort. Potser no, però no ho puc dilucidar. Al Quico Sabaté li fan homenatges. S'alça per poder-nos donar la mà, dret.

He volgut anar a veure'l a casa seva per entendre'l més bé, per veure si se n'avergonyia. I marxo pensant que, destil·lats els records, tot es redueix enormement.

Micromón.

Un gest, una mort.

Enquesta Marcel·lí Massana:

Hi ha qui diu que vau ser uns aventurers. Per què vas decidir d'iniciar la guerrilla?

El record dels assassinats de què vaig ser testimoni al camp de concentració d'Albatera em va deixar una empremta profunda, i les humiliacions que hi vaig rebre, em van fer

entendre que no hi tenia un lloc, a casa meva, a la meva terra. Les atrocitats que hi vaig viure em van obligar a respondre-hi.

Els companys amb els quals vas formar el grup, per què van acceptar de jugar-se la vida?

Entenc que la majoria de nosaltres vam prendre la iniciativa per esperit de rebel·lia contra la situació imposada. Ens negàvem a acceptar un exili sense cap altra perspectiva. A d'altres, el tracte rebut dels vencedors els va desencadenar un profund sentiment de venjança. I algun altre se'ns va unir pensant, mesquinament, en un possible afany de lucre. Aquesta última possibilitat va ocórrer molt poques vegades, i els que ho van fer amb aquesta intenció, només van acceptar la nostra experiència una sola vegada.

En teníeu consciència, que Franco havia guanyat i que el procés era irreversible, si més no, de moment?

I tant. Les nostres possibilitats estaven clares en el cap de tothom; per això sempre vaig usar l'estratègia adequada i vaig evitar qualsevol mena d'enfrontament. Cal tenir en compte que una baixa del seu costat, no els representava res; l'endemà, en col·locaven deu més al seu lloc, i així s'iniciava una espiral perillosa per a nosaltres. Una baixa del nostre costat suposava, en canvi, una pèrdua valuosa.

Per què sempre et vas moure entre valls i muntanyes?

Per les raons que ja he esmentat a la resposta anterior i, a més hi afegiré que els pins no parlen. Ens hi sentíem més segurs. A les muntanyes, els prismàtics dels nostres sentinelles controlaven els moviments de la tropa o de la Guàrdia civil. Els abnegats companys que van lliurar la seva vida als carrers de Barcelona, acceptaven un joc massa desigual per les condicions del moment: confidències, delacions, indagacions, operacions de rastreig,...

Es va intentar, alguna vegada, fer una acció combinada entre la vostra guerrilla i la urbana? En cas que sigui cert, quina era la vostra finalitat?

Amb Quico Sabaté, vam decidir d'aïllar Barcelona de manera conjunta i fer sabotatges d'importància als nuclis de poder de la gran ciutat. Jo hauria deixat Barcelona sense llum, sense trens ni autocars. Amb una campanya de sensibilització prèvia, hauríem volat torres, vies fèrries i carreteres. Jo vaig estar en condicions de fer-ho. L'expropiació fallida de la paga setmanal de les mines de Fígols fou un punt i final del projecte.

Al vostre grup, quin tipus de relació hi havia entre vosaltres? Què representava per tu un company?

On hi ha més d'un home, sens dubte, hi ha problemes. Entre nosaltres n'hi va haver molt pocs, els mínims. Tots m'acceptaven per una sola raó: en els moments de perill, sense dilació, prenia la iniciativa i passava al davant. Coneixia molt bé el terreny i això semblava

que els feia agafar confiança. Tots van ser companys excel·lents, i amb alguns, com saps prou bé, la relació anava molt més enllà d'una relació fraternal.

Quin record en tens, de Sabaté, Facerias i Ramon Vila?

Sabaté va ser un bon company i un home d'acció extraordinari. Semblava molt nerviós, però no ho era. Crec que va viure massa obsessionat per la mort dels seus dos germans, en Josep i en Manuel. Aquestes morts no li deixaven acceptar la tranquil·litat i la calma necessàries ni el desterrament a Dijon. De Facerias, no en puc opinar. Ramon Vila va ser un company excel·lent. Ell va sombolitzar, per mi, allò que havia de ser un militant de la CNT. Va combatre els nazis amb un èxit molt destacat i, a França, va ser reconegut i estimat. Hauria pogut tenir una bona feina, però sempre hi va renunciar. Va combatre el feixisme fins a l'últim dia. La seva actitud va ser la del combat permanent. Va ser el millor de tots nosaltres.

Quina opinió en tens, dels “grans” del passat, com ara Montseny, Oliver o Peirats?

D'una banda, tots s'han fet grans i en bona mesura, uns més que altres, han jugat el paper de “vedettes”. Per mi, ser un bon militant no té res a veure amb la facilitat de la paraula. N'he conegut de molt bons, sense cap ambició personal, i que havien entès molt millor que els més capacitats els serveis a la col·lectivitat. Ara bé, penso que és el moment de noms nous, adequats a la nova situació social.

Tu, com a ex-guerriller, creus que actualment la lluita armada es pot justificar?

Jo estic a favor dels Comitès de Defensa Confederal. La CNT lluita per aconseguir el benestar i l'alliberament de la classe obrera i oprimida. Sempre n'hi hagut, de Comitès de Defensa.

Podem afirmar que la topada amb gendarmeria francesa, que va iniciar el procés del teu desterrament, probablement et va salvar la vida?

Sens dubte. Jo hi hauria tornat tantes vegades com m'hauria estat possible. Avui, ja faria anys que seria mort. Al meu temps, la situació era molt diferent de la que després es va configurar amb la implantació del Règim. Jo, com en Ramon, hauria estat caçat.

Quina és la teva opinió sobre la democratització de l'Estat espanyol?

En tinc uns dubtes profunds i et diré que mentre es facin vagues assimilables, la democratització no serà comprovable. Sospito que, si ressorgís un moviment obrer potent, això suposaria altre cop, una possibilitat ferma de retorn al passat. Per mi, allò que es guanya fàcilment, es malmet aviat. Si les persones que han administrat com els ha plagut durant 30 o 40 anys, de cop diuen “té”, és que en el futur estaran en posició de dir “prenc”.

Quin record en tens, de Berga i de la seva comarca?

Em sento molt berguedà. Recordo molt bé que quan m'hi apropava, enmig de les muntanyes, em sentia feliç, encara que sabia el risc que em representava i que no podia passejar pels carrers de la meva vila.

T'agradaria tornar a Catalunya?

Moltíssim, però crec que mai no ho podré fer. M'agradaria veure una altra vegada la terra que vaig trepitjar, i també l'Aragó, on vaig combatre-hi. Seria el plaer més gros abans de morir.

Per què creus que no podràs tornar?

Els records del passat que vaig viure romanen presents a la meva memòria i em sembla increïble que les coses hagin canviat, encara, que com ja t'he dit, sempre penso en la tornada. Si les meves cames fossin com les d'abans, hauria atravesat moltes vegades el Cadí, però agafar el cotxe i passar la frontera, no ho veig gens clar encara.

Et penedeixes d'algun aspecte de la teva actuació de guerrilla?

Encara que crec que és molt modesta, no només no me'n penedeixo, sinó que la reivindico. La meva pretensió fou la de ser útil, se ser un revulsiu per al poble català, que va quedar destrossat per la màquina franquista. Considero que s'hauria d'haver actuat d'una manera més forta.

(ENQUESTA PREPARADES A 6 HISTORIADORS QUE NO VAN RESPONDRE)

1.Què vol dir la paraula maquis?

2.Què en sap dels “maquis”?

3.Quina creu que era la intenció dels “maquis”?

4.La invasió de la Vall d'Aran, és un punt d'inflexió decisiu, amb el seu fracàs, en les estratègies posteriors i concretament en la destinació del “maquis”?

5.Quin pes va tenir en els anys posteriors a la Segona Guerra Mundial l'experiència dels guerrillers espanyols al costat dels "maquisards" francesos?

6.Creu que es conserva al record del que va passar i dels maquis en la memòria de la joventut actual?

7.Fins a quin punt el mite que envolta els maquis és perjudicial? O és beneficiós per mantenir viva la nostra memòria? Oculta potser el contingut politicosocial de la seva causa?

8.Creu que hi ha coses que encara no és poden parlar?

9.Per què creuen que van fracassar els maquis?

10.Tot i sabent que no podien guanyar al règim franquista, per què van seguir lluitant?

11.Hi ha algú del món actual, que lluiti per quelcom i us recordi al món d'aquell moment?

(ENQUESTA PREPARADA PER UN TINENT DE L'EXERCIT QUE NO VA RESPONDRE)

1.¿ Por qué se interesó en el tema del maquis?

2.¿ Qué valor otorga al enfrentamiento en la Vall de Arán?¿ Estratégico o simbólico?¿Las dos?

3.¿Qué posibilidades reales de éxito tenía la invasión, tanto en su aspecto militar como en el político, para provocar una revolución contra el franquismo?

4.¿Por qué ,en sus propias palabras, “ambas partes s

5.¿En que sentido, “la guerrilla de los maquis no fue algo romántico”?¿ No se debe, precosmemte a su lado romántico que se haya mantenido en la memoria popular?

6.¿Por qué hubo guerrilleros anarquistas como Quico Sabate p Jose Luís Facerías, entre otros, que continuaron la lucha durante los años 50 y principios de los 60 mientras el PCE buscava otros caminos para luchar contra el Régimen?¿ Tenía

7.¿ Qué pueden aprender las jovenes generaciones de este episodio de la postguerra espanyola y de sus protagonistas?¿ Por qué?

IV. LA MEMÒRIA RECUPERADA....

HOMENATGES

Des del 1998 s'organitzen tot un seguit d'actes en homenatge als “maquis”, els guerrillers antifranquistes que després de la Guerra Civil espanyola van continuar la lluita contra el Règim, atemptant contra les seves infraestructures i interessos econòmics. Per a alguns, la història oficial de l'actual democràcia els ha condemnat en bona part a l'oblit, de la

mateixa manera com el Règim franquista de llavors els va catalogar de bandolers i terroristes. Però, no és del tot així:

Actualment, en els dies propers a les dates de mort de “maquis” com Ramon Vila i Quico Sabaté, se'ls dediquen una sèrie d'activitats en la seva memòria.

De forma més habitual, es fa commemorant dates assenyalades d'accions realitzades per

alguna partida de “maquis” o algun “maquis” famós. En aquests casos, se sol fer un dinar o esmorzar i es passen una sèrie de vídeos i documentals en el seu record.

També hi ha una organització que fa unes marxes perquè un públic variat pugui passar i conèixer els camins recorreguts pels “maquis”. Sobretot d'en Ramon Vila, d'en Quico Sabaté i d'en Marcel·lí Massana.

De totes aquests homenatges, són coneguts sobretot els de Sant Celoni, Espolla, Castellnou, i els de les rodalies de Berga.

LLIBRES

- **Clandestinos. El maquis contra el franquismo, 1934-1975**

MARIN, Dolores

Editorial Plaza&Janés.

- **CNT 1939-1951: el anarquismo contra el Estado franquista**

PAZ, Abel:

Fundación de Estudios Libertarios

- **Espanoles en los maquis**

PONS, Eduardo

Editorial Sagitario

- **L'Ombra del Maquis**

SERRA, Jaume

Editorial: Solsona Comunicacions 2001

- **Facerías Guerrilla urbana (1939-1957)**

TELLEZ, Antonio
Editorial Virus

• **La guerrilla urbana. 1. FACERIAS**

TELLEZ, Antonio
Editorial Ruedo Ibérico, 1974.

“MAQUIS” AL CINEMA

- https://www.youtube.com/watch?v=7c_3CmtF7Jw Cronicas-Los del monte-(Los Maquis).mp4
- <https://www.youtube.com/watch?v=sIT6IB2QKCY> La Guerra Civil Española, Los Últimos Guerrilleros Historia de los Maquis youtube original
- https://www.youtube.com/watch?v=_joYcPlvcqw Maquis.
- http://www.ivoox.com/maquis-guerra-silenciada-audios-mp3_rf_519935_1.html Sèrie “El maquis, la guerra silenciada
- <https://www.youtube.com/watch?v=R4AR3KDGKMA> Guerrilleros
- <https://www.youtube.com/watch?v=kIYBCUsiduk> Torres Avall · Making of Caracremada
- <https://www.youtube.com/watch?v=z-pUXiIT3Hg> Caracremada - Tràiler en Español
- https://www.youtube.com/watch?v=_UY2UM4hVe4 Teaser Caracremada H264
- https://es.wikipedia.org/wiki/Metrallera_%27Stein%27 Metrallera stein, pel·lícula inspirada amb Quico Sabaté
- <http://www.filmaffinity.com/es/film554527.html> Pel·lícula Caracremada
- <http://www.territorimaquis.cat/nivells/contingut/titular/galeria-de-video> Territori maquis
- <https://www.youtube.com/watch?v=AVogn6iMROc> m;AQUÍ!s (documental)
- <https://www.youtube.com/watch?v=GxfzuZFbU7E> 1-3 Quico Sabate - Anarquista
- https://www.youtube.com/watch?v=vMlvE81_ASg 2-3 Quico Sabate - Anarquista
- <https://www.youtube.com/watch?v=09IIZKA0B98> 3-3 Quico Sabate - Anarquista
- <https://www.youtube.com/watch?v=nJRjoxgYJdA> Romanço Quico Sabaté III ..al Montseny

- https://www.youtube.com/watch?v=KdHd_BiRAyA Maquis a Catalunya: Facerias - Sabate - Vila

ELS “MAQUIS” A LA PREMSA

– Revista Erol: <http://www.revistaerol.cat/>

1. núm.74 Històries dels maquis

– Revista Sàpiens: http://www.sapiens.cat/ca/cercador.php?text=maquis&sbm_search=Cerca

1. Col·loqui internacional. Maquis: Història i Literatura
2. Visita guiada al museu dels maquis
3. 70è aniversari de l'arribada dels maquis a la Vall d'Aran
4. Castellnou del Bages inaugura el museu dels maquis
5. 1939-1945. L'exili republicà
6. Itinerari al Fossar de la Pedrera
7. La tomba del “caracremada” a Castellnou del Bages
8. Instint de supervivència
9. Presentació del llibre “La Sega”
10. L'ombra dels maquis anarquistes de Puigverd de Lleida
11. “La pastora”, el maqui hermafrodita
12. Neus català: Comença l'exili

– Diari de Girona: <http://www.diaridegirona.cat/>

1. Homenatge a 3 maquis morts fa 60 anys a Besalú per la Guàrdia Civil
2. Caracremada
3. L'arxiu de Girona penja 60.000 noms dels que van creuar al Pirineu el

1940.

– Diari al Punt Avui: <http://www.elpuntavui.cat/girona.html>

1. Centenari d'un mite llibertari, 2/01/2016, David Castillo
2. Retirada d'armes al museu de la retirada de Camprodon, 24/11/2015,
Tura Soler
3. Encara hi ha ferides immenses, 27/10/2015, Valèria Gaillard
4. Cent anys de Quico Sabaté 12/04/2015

– Diari La Vanguardia: <http://www.lavanguardia.com/>

1. Quico Sabaté, el último maquis urbano, 21/03/2016
2. La Pastora sobrevivió a una vida de soledad absoluta 5/03/2011
3. “ Los imprecindibles”, los últimos maquis 18/05/2016
4. La historia de los maquis llega al Congreso en forma de novela
19/05/2016
5. La invasión de la Vall d'Aran 8/12/2015
6. El Bages redescubre sus bosques con la ruta de los maquis
7/06/2012

V. FOTOS SEGUINT LA PETJADA DELS MAQUIS PER CATALUNYA

Museu Castellnou

Museu Castellnou

Museu Castellnou

Placa "Caracremada"

Creu del Parelló (lloc de mort de Ramon Vila)

Antic Bar Colom de Berga

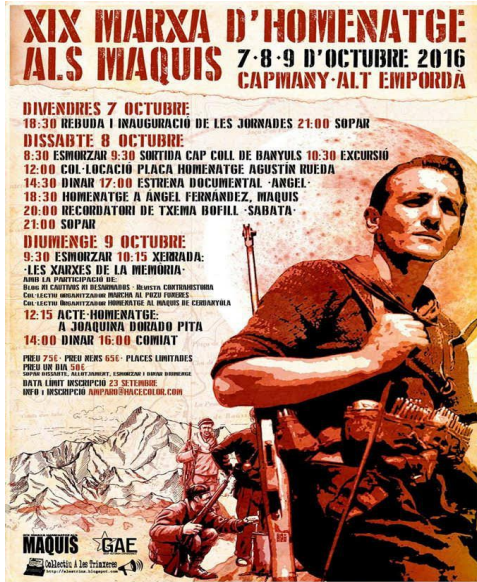
Intent de fer una foto a la placa d'en "Panxo"

Mas Clarà

Tomba d'en Quico Sabaté (St Celoni)

Cartell d'homenatges els maquis

Article de la revista "El caso"

Jo disfressat de “maquis rural ocult a una casa”

Jo disfressat de “maquis rural”